

JAAR VERSLAG

Pensioenfonds KLM Cabinepersoneel

2012

PLATE

GENERAL

SOLIS

Pensioenfonds KLM Cabinepersoneel

2012

VOORWOORD

Voor u ligt het verslag van de Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel over het boekjaar 2012.

In dit jaarverslag legt het bestuur verantwoording af over het gevoerde beleid en de behaalde resultaten. Tevens wordt de context geschetst waarin het pensioenfonds in het verslagjaar heeft geopereerd.

Het bestuur bedankt al diegenen die zich in het afgelopen jaar hebben ingezet voor het pensioenfonds.

Amstelveen, 24 mei 2013

Het bestuur van de Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel

Arend de Jong
vicevoorzitter

Rob Koster
vicevoorzitter

INHOUDSOPGAVE

Kerncijfers	6
Gebeurtenissen 2012	7
Belangrijkste gebeurtenissen in het verslagjaar	7
Ontwikkelingen na afsluiten verslagjaar	9
Algemeen	11
Doelstelling	11
Inhoud en kenmerken van de pensioenregeling	11
Organisatie	12
Personalia	15
Bestuursverslag	19
Externe ontwikkelingen	21
Algemeen bestuurlijke zaken	26
Pensioenregeling en uitvoering	37
Beleggingen van het fonds	39
Het financiële beleid	47
Risicomanagement	54
Verslag verantwoordingsorgaan	58
Jaarrekening	61
Balans per 31 december	63
Rekening van baten en lasten	64
Kasstroomoverzicht	65
Toelichting algemeen	66
Toelichting op de balans	78
Toelichting op de rekening van baten en lasten	102
Overige gegevens	115
Bestemming van het resultaat	115
Actuariële verklaring	116
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	118
Bijlagen	121
Deelnemersbestand	124
Ontwikkelingen 2003 – 2012	126
Begrippenlijst	128

KERNCIJFERS

(bedragen in miljoenen euro's)

	2012	2011
Deelnemers		
Aantal actieve deelnemers	9.132	9.265
Aantal gewezen deelnemers	2.687	2.658
Aantal pensioengerechtigden	920	821
Totaal	12.739	12.744

Premies en uitkeringen

Premies	79,3	63,1
Pensioenuitkeringen	11,8	10,0

Vermogen

Stichtingskapitaal en reserves	276,3	119,6
Voorziening pensioenverplichtingen	1.722,4	1.547,0

Dekkingsgraad

Nominale dekkingsgraad	116,0%	107,7%
Reële dekkingsgraad	67,0%	64,3%

Indexering

Pensioenrechten actieve deelnemers	0,0%	0,0%
Ingegane pensioenen en premievrije pensioenrechten	0,0%	0,0%

Beleggingen

Vastgoed	148,4	132,2
Aandelen	835,7	734,8
Vastrentende waarden	786,9	711,7
Overig	217,1	85,9

Totaal	1.988,1	1.664,6
---------------	----------------	----------------

Totaalrendement	15,8%	7,7%
Vijfjaarsgemiddeld totaalrendement	5,1%	2,7%
Tienjaarsgemiddeld totaalrendement	8,5%	5,8%

GEBEURTENISSEN 2012

BELANGRIJKSTE GEBEURTENISSEN IN HET VERSLAGJAAR

Het pensioenfonds behaalde over 2012 een goed beleggingsresultaat. Het totaalrendement op de beleggingen bedroeg 15,8%. Hierdoor steeg het vermogen naar EUR 2 miljard per eind 2012.

Ondanks het goede beleggingsresultaat bleef het pensioenfonds in een situatie van reservetekort. De vermogenspositie van het pensioenfonds wordt immers niet alleen bepaald door de waarde van de beleggingen maar ook door de verplichtingen. Door de aanhoudende lage rentestanden bleven de verplichtingen hoog gewaardeerd. Per ultimo 2012 was de nominale dekkingsgraad van het pensioenfonds 116,0%.

De dekkingsgraad van 116,0% was een grote verbetering ten opzichte van het dieptepunt eind juni toen de dekkingsgraad 101,9% bedroeg. De stijging naar 116,0% aan het eind van het jaar komt ten dele door de beleggingsresultaten. Een andere belangrijke oorzaak is het besluit van DNB om vanaf 1 oktober 2012 de Ultimate Forward Rate, een nieuwe rentemethodiek voor de berekening van de verplichtingen, te hanteren. Invoering van de UFR had een positief effect op de dekkingsgraad van 6,2 procentpunt.

Hoewel de financiële positie licht verbeterde, zijn de pensioenen en opgebouwde pensioenaanspraken per 2013 niet verhoogd. Met ingang van 2012 is een nieuw premie- en indexatiebeleid ingevoerd. Hierin is de mate van indexatie gerelateerd aan de gemiddelde reële dekkingsgraad van het pensioenfonds over de maanden juni tot en met november. Indexatie kan plaatsvinden als deze gemiddelde dekkingsgraad ten minste 65% bedraagt. Omdat de reële dekkingsgraad over deze periode 62,5% bedroeg, was indexatie niet mogelijk. Dit raakte overigens met name de ingegane pensioenen en opgebouwde aanspraken van gewezen deelnemers. Voor werknemers was er al geen basis voor indexatie omdat er in de meetperiode geen loonronde plaatsvond.

Het niet indexeren zorgt ervoor dat de financiële positie van het pensioenfonds niet verder verslechtert en draagt bij aan de houdbaarheid van de pensioenregeling. Niet alleen deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden leveren een bijdrage. Omdat het pensioenfonds eind 2012 nog in een reservetekort was, wordt over 2013 een extra premie (herstelpremie) in rekening gebracht bij KLM. Zo worden de lasten op een zo evenwichtig mogelijke wijze verdeeld.

In de eerste maanden van het verslagjaar heeft het bestuur met KLM gesproken over een verzoek van KLM om – onder andere gelet op toen nog lopend arbeidsvoorwaardelijk pensioenoverleg en de onzekerheid over landelijke pensioenafspraken – geen herstelpremie in rekening te brengen. Het bestuur heeft vastgesteld dat er binnen de uitvoeringsovereenkomst geen ruimte is om het verzoek van KLM te honoreren. De herstelpremie over 2012 is in goed overleg op 2 januari 2013 volledig voldaan.

Het bestuur heeft in 2012 veel aandacht besteed aan de onrust op de financiële markten en de gevolgen daarvan voor pensioenfondsen. Met name de ontwikkelingen rond de euro vroegen veel aandacht en gaven aanleiding tot zorg. Grote onzekerheid

rond een munt heeft immers grote invloed op de reële economie en daarmee voor de vermogenspositie van het fonds. De euro is ook een belangrijke factor bij de ontwikkeling van de rente. De ontwikkelingen leidden overigens niet tot wijzigingen van het beleid. Wel zag het bestuur aanleiding om zich voor te bereiden op eventuele crisissituaties. In oktober voerde het bestuur, onder begeleiding van een externe partij, een crisisoefening uit aan de hand van een simulatie van een financiële crisis in het eurogebied. De leerpunten uit deze oefening zijn inmiddels verwerkt in een operationeel crisisplan en crisiscommunicatieplan.

In 2012 zijn enkele wijzigingen in het beleggingsbeleid doorgevoerd. Eind 2012 besloot het bestuur tot een nieuwe diversificatie van de aandelenportefeuille, deels ingegeven door kansen in ontwikkelende landen en deels defensief van aard.

Pensioenfondsen hebben te maken met tal van risico's, zowel financieel als niet-financieel. De vele risico's die zich kunnen voordoen, dwingen tot een hoge mate van risicobewustzijn en een geavanceerde risicobeheersing. Risicobeheersing is enerzijds het bewust nemen of opzoeken van risico's, bijvoorbeeld om voldoende rendementen te genereren om toekomstige pensioenen 'veilig te stellen'. Anderzijds is het zaak om risico's te beperken of te vermijden waar geen verwachte opbrengst tegenover staat. Het integraal, in samenhang, beheersen van risico's is een kerntaak van een pensioenfondsbestuur. In 2012 heeft het bestuur het integrale risicomanagement van het pensioenfonds verder ingericht en is een risicostrategie vastgesteld. Onderdeel van de inrichting is het instellen van een risico en controlcommissie. In 2013 zal het bestuur een model voor de monitoring van de financiële risico's uitwerken.

Op grond van de huidige wet moet een pensioenfonds bij een bepaald aantal pensioengerechtigden voorzien in medezeggenschap van pensioengerechtigden. Die medezeggenschap kan bestaan uit vertegenwoordiging in het bestuur of inrichting van een deelnemersraad. Hoewel deze wettelijke bepaling nog niet van toepassing was, besloot het bestuur in het licht van de verwachte groei van het aantal pensioengerechtigden te voorzien in bestuursvertegenwoordiging van pensioengerechtigden. Met ingang van 2013, bij de start van de nieuwe zittingstermijn, is een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden toegetreden tot het bestuur. Vanwege deze uitbreiding is ook aan werkgeverszijde een nieuw bestuurslid toegetreden. Het bestuur bestaat thans uit tien leden (dit is exclusief de onafhankelijke, externe voorzitter). Daarnaast zijn er aan werknemerszijde twee plaatsvervangende leden

Communicatie met de belanghebbenden en het bevorderen van pensioenbewustzijn staan hoog op de agenda van het bestuur. Het bestuur hecht grote waarde aan goede informatievoorziening en dialoog met deelnemers en pensioengerechtigden. De jaarlijkse deelnemersvergadering, de informatiedagen op het bemanningencentrum en de klankbordgroepen bieden hiertoe gelegenheid. Om een breder beeld te krijgen van de waardering en de effectiviteit van de communicatie liet het bestuur in het najaar van 2012 een extern bureau een nulmeting uitvoeren. Uit dit onderzoek bleek dat zowel deelnemers als pensioengerechtigden de communicatie hoog waarden, met 7,8 resp. 7,6. Verder bleek dat het pensioenbewustzijn gestegen is en dat de meerderheid

van de deelnemers open staat voor pensioeninformatie. Het onderzoek leverde verder goede aandachtspunten voor de verdere verbetering van de communicatie op.

In 2012 heeft het bestuur verschillende nieuwe initiatieven genomen om het contact met deelnemers en pensioengerechtigden en het pensioenbewustzijn te bevorderen. Zo is gestart met de digitale nieuwsbrief NWSflits voor deelnemers en pensioengerechtigden die vaker informatie willen ontvangen en ook meer belangstelling hebben voor de financiële positie van het fonds. Daarnaast vindt een proef plaats met inzet van social media. In de eerste fase wordt berichtgeving op social media vooral gevolgd en geëxperimenteerd binnen een beperkte groep. Tevens is tijd genomen om de organisatie in te richten. Ambitie is om vanaf medio 2013 social media actief te gaan inzetten. Deze inzet moet ook de effectiviteit van de Pensioeninformatieteams versterken.

Het bestuur heeft ook het afgelopen jaar aandacht besteed aan het eigen functioneren en de langetermijn strategie van het fonds. In een beleidsdag heeft een evaluatie plaatsgevonden en is een profielschets voor het bestuur opgesteld. Deze profielschets is gehanteerd voor de benoemingen voor de nieuwe zittingstermijn. Met het oog op de vele ontwikkelingen die op de pensioensector afkomen (pensioenakkoord, regeerakkoord, governancewetgeving) achtte het bestuur het wenselijk de strategie voor de komende jaren te bepalen. Dit heeft in januari 2013 vorm gekregen in een strategiekaart, waarin externe ontwikkelingen, doelen en voorgenomen acties zijn vastgelegd. Met deze kaart beoogt het bestuur een kader te scheppen voor het in de komende jaren te voeren beleid.

ONTWIKKELINGEN NA AFSLUITEN VERSLAGJAAR

Het bestuur blijft ook in de eerste maanden van 2013 alert op de situatie op de financiële markten. Wereldwijd is zorg over Japan. Japan heeft veel schulden en verkeert al jaren in een situatie waarin de economische groei achterblijft. De problematiek rond de redding van Cyprus leidde aanvankelijk tot koersdalingen, maar de gevolgen bleken kortdurend. De situatie van verschillende zuidelijke eurolanden en de invloed daarvan op de markten blijft een punt van zorg.

In februari maakten arbeidsvoorwaardelijke partijen nadere afspraken over de gevolgen van de verschuiving van de AOW-ingangsdatum. Deze afspraken betreffen primair de aansluiting van de pensioeningangsdatum bij de gewijzigde ontslagdatum bij KLM en de AOW-ingangsdatum. Het bestuur heeft in april besloten deze afspraken in uitvoering te nemen.

Het in 2012 gestarte onderzoek naar de effectiviteit van de afdekstrategieën van het pensioenfonds en eventuele beleidsalternatieven wordt in 2013 afgerond.

Het pensioenfonds is betrokken in een tweetal themaonderzoeken van DNB. Het eerste betreft een vervolg op een sectorbreed onderzoek naar de beheersing van het tegenpartijrisico van medio 2012. DNB heeft vastgesteld dat het fonds weliswaar een gering tegenpartijrisico loopt, maar dat het wenselijk is dat het beleid explicieter wordt

vastgelegd. Het fonds zal voor 1 juli een beleidsdocument ter zake opstellen. Het andere onderzoek betreft de uitbesteding van het vermogensbeheer. DNB heeft alle grote(re) fondsen gevraagd een self assessment van de eigen uitbesteding uit te voeren en voor eind 2013 over de uitkomsten en eventuele maatregelen te rapporteren. De planning is er op gericht om het self assessment in september uit te voeren. Overigens had het bestuur in december 2012, in samenspraak met de besturen van de andere KLM-fondsen, zelf al besloten tot een externe beoordeling van het uitbestedingscontract.

Op 11 april sloten landelijke sociale partners een sociaal akkoord. Dit akkoord bevat ook een paragraaf over de aanvullende pensioenen. In deze paragraaf staan afspraken over het nieuwe pensioencontract, het nieuwe FTK en het zogeheten invaren van oude rechten. Ook wordt voorgesteld om het fiscale kader (Witteveenkader), minder vergaand dan het Kabinet wil, aan te passen. Voor het fonds zijn specifiek de afspraken over netto pensioen van belang. Het akkoord zal zeker betrokken worden in het door KLM en de werknemers voorgenomen overleg in 2013.

In mei vindt de plenaire behandeling in de Tweede Kamer van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen plaats. Naar verwachting treedt de wet per 1 juli 2013 in werking, met een implementatietermijn van één jaar. Het bestuur zal later dit jaar bezien tot welke wijzigingen in de governance de wet aanleiding geeft.

Het pensioenfonds heeft medio mei de PBM Communicatieprijs 2013 in de categorie 'Beste communicatie met deelnemers, gepensioneerden en slapers' gewonnen.

ALGEMEEN

DOELSTELLING

De Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel heeft als taak het efficiënt en effectief uitvoeren van de pensioenregeling, zoals is overeengekomen tussen de partijen in het arbeidsvoorwaardelijk overleg. De ambitie is om op lange termijn een zo waardevast mogelijk pensioen tegen een zo stabiel mogelijke premie te bieden tegen aanvaardbare kosten, op een voor alle belanghebbende partijen evenwichtige manier. Het bestuur voert hiertoe een solide financieel beleid en toetst of afspraken in overeenstemming zijn met wet- en regelgeving en uitvoerbaar zijn.

INHOUD EN KENMERKEN VAN DE PENSIOENREGELING

De pensioenregeling geldt voor medewerkers in een cabinefunctie met een arbeidscontract dat onder de cao voor KLM-Cabinepersoneel valt. De regeling geldt ook voor cabinepersoneel in dienst bij KLM Cityhopper bv, met uitzondering van het personeel dat tot het Kerncorps Cabinepersoneel behoort. De pensioenregeling van het fonds kent drie pensioensystemen.

Pensioenreglement 2008A legt de voorwaardelijke eindloonregeling vast.

Het ouderdomspensioen is bij volledige indexatie gebaseerd op het laatstverdiende salaris en het aantal jaren deelnemerstijd. Het ouderdomspensioen bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,58% van de in het betreffende jaar geldende nettopensioengrondslag. Dit wordt verhoogd met 1,58% van de individuele stijging van de nettopensioengrondslag voor elk jaar deelnemerstijd dat op 1 januari van het betreffende jaar reeds verstreken is. De individuele stijging van de nettopensioengrondslag wordt bepaald als het verschil tussen de in het betreffende jaar geldende nettopensioengrondslag en de met de algemene loonronde verhoogde nettopensioengrondslag die in het voorafgaande jaar gold. Een eventueel negatief verschil wordt daarbij op nul gesteld. De nettopensioengrondslag is de brutopensioengrondslag minus de franchise. De brutopensioengrondslag is twaalfmaal het maandsalaris van de deelnemer inclusief de eventuele leeftijdstoelage, zoals vastgesteld per 1 januari van ieder jaar. Hierbij gaat het pensioenfonds uit van een volle productie, verhoogd met 16,33% vanwege de eindejaarsuitkering, de winstafhankelijke uitkering en de vakantietoelage. De franchise is het deel waarover deelnemers geen pensioen opbouwen vanwege de AOW-uitkering vanaf 65 jaar.

Pensioenreglement 2008B legt de middelloonregeling vast. Het ouderdomspensioen is gebaseerd op het gemiddelde salaris tijdens de loopbaan en het aantal deelnemersjaren. Dit bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,78% van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het betreffende jaar. De nettopensioengrondslag is de brutopensioengrondslag minus de franchise. De brutopensioengrondslag bedraagt twaalf maal het maandsalaris inclusief de eventuele leeftijdstoelage zoals vastgesteld per 1 januari van het betreffende jaar. Daarbij gaat het pensioenfonds uit van een volle productie, verhoogd met 12,33% vanwege de eindejaarsuitkering (bij een winstafhankelijke uitkering) en de vakantietoelage. Verder is het percentage winstuitkering van het vorige jaar over het jaarsalaris per 1 januari van dit jaar in de brutopensioengrondslag

meegenomen. Bij een extra vaste uitkering (in plaats van een winstafhankelijke uitkering) vanwege de eindejaarsuitkering vindt er geen verhoging plaats van 12,33%, maar van 16,33%.

De **Netto Aanvullende Pensioenregeling (NAP)** maakt deel uit van beide pensioenreglementen en is een beschikbare premieregeling. Deelname is verplicht en de regeling wordt geheel gefinancierd door eigen bijdragen van de deelnemers. Het fonds gebruikt de bijdrage direct voor de inkoop van aanspraken op levenslang ouderdomspensioen vanaf 60 jaar. Op deze aanspraak is de fiscale omkeerregel niet van toepassing.

Overige producten van de pensioenregeling

De pensioenregeling van het fonds kent naast het ouderdomspensioen en het netto aanvullend pensioen de volgende producten: facultatief, partnerpensioen, wezenpensioen, vrijwillig Anw-hiaatpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen. De normpensioenleeftijd is in alle reglementen 60 jaar. Deelnemers kunnen het pensioen eerder (vanaf 50 jaar) of later (tot uiterlijk 65 jaar) laten ingaan. Ook bestaat de mogelijkheid tot pensioenegalisatie. Daarnaast kunnen deelnemers een deel van het ouderdomspensioen bij vertrek of pensionering omzetten in partnerpensioen.

Indexatiebeleid (toeslagverlening)

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijk indexatiebeleid. Dit betekent dat geen recht op indexering bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexering kan plaatsvinden. Het bestuur van het pensioenfonds beoordeelt jaarlijks op basis van de financiële positie van het fonds of de opgebouwde pensioenrechten van actieve deelnemers, de premievrije pensioenrechten van actieve en gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen kunnen worden verhoogd. De toe te kennen toeslag wordt gesplitst in twee onderdelen. In de eerste plaats een basistoeslag met als ambitie de afgeleide prijsinflatie, waarbij voor actieve deelnemers een maximum geldt van de algemene KLM-loonontwikkeling. Daarnaast is er een aanvullende toeslag voor actieve deelnemers. Bij deze aanvullende toeslag geldt als ambitie het verschil tussen de toegekende basistoeslag en de verleende algemene KLM-loonontwikkeling. Als leidraad bij de toekenning van toeslagen wordt de gemiddelde reële dekkingsgraad van het fonds over het einde van de maanden juni tot en met november van enig jaar gehanteerd.

ORGANISATIE

Het pensioenfonds heeft de juridische vorm van een stichting en wordt geleid door een bestuur. Binnen het fonds bepaalt het bestuur als hoogste orgaan het beleid. Het bestuur is bevoegd tot het nemen van besluiten die betrekking hebben op het pensioenfonds en de daarmee verbonden handelingen.

Bestuur

Het bestuur bestaat uit tien leden. Vier van hen worden benoemd door de deelnemers, vijf door KLM en één door de pensioengerechtigden. Het bestuur heeft een externe voorzitter, die geen stemrecht heeft. De voorzitter leidt de vergaderingen en bewaakt de zorgvuldigheid van de besluitvorming. Het bestuur benoemt een lid vanuit de groep

deelnemers en pensioengerechtigden tot vicevoorzitter en een werkgeverslid tot vicevoorzitter. Naast de tien leden kent het bestuur twee plaatsvervangende leden namens de deelnemers. Plaatsvervangende bestuursleden zijn aanwezig bij bestuursvergaderingen en hebben zitting in bestuurscommissies en -werkgroepen.

Bestuurscommissies

Binnen het fonds bereidt een aantal bestuurscommissies en werkgroepen de besluitvorming in de bestuursvergaderingen voor. Ook voor de uitvoering of uitwerking van besluiten kunnen commissies of werkgroepen worden ingesteld. Het pensioenfonds kent de volgende vaste bestuurscommissies: ALM-commissie, audit committee, beleggingsadviescommissie, commissie pensioenzaken cabinepersoneel, communicatiecommissie en een risk & controlcommissie. De bevoegdheden van de commissies zijn geregeld in terms of reference. Het audit committee is een gezamenlijke commissie van dit pensioenfonds en het Algemeen Pensioenfonds KLM. De beleggingsadviescommissie is een gezamenlijke commissie van dit pensioenfonds, het Algemeen Pensioenfonds KLM en het Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM en bestaat uit externe deskundigen. Leden van het bestuur nemen als vertegenwoordigers deel aan de vergaderingen van de beleggingsadviescommissie.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan een verantwoordingsorgaan. Dat orgaan bestaat uit zes leden, die KLM, de deelnemers en de pensioengerechtigden vertegenwoordigen. Iedere geleding heeft twee zetels. Het verantwoordingsorgaan beoordeelt jaarlijks het gevoerde beleid, de uitvoering daarvan en de voor de toekomst gemaakte beleidskeuzen. Het verantwoordingsorgaan heeft verder adviesrechten ten aanzien van zijn eigen opzet, de inrichting van het interne toezicht, het communicatiebeleid, de klachten- en geschillenregelingen en eventuele bezoldigingsregelingen voor het bestuur.

Intern toezicht

Het wettelijk voorgeschreven interne toezicht wordt uitgevoerd door een visitatiecommissie. Deze bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen. De visitatiecommissie beoordeelt het functioneren van het bestuur van het pensioenfonds. Daarbij richt de commissie zich op de bestuursprocessen en -procedures, de aansturing van het fonds en de wijze waarop het pensioenfonds de langetermijnrisico's beheerst. De bevindingen van de visitatiecommissie worden gepubliceerd in het jaarverslag.

Accountant en actuaris

Het fonds heeft KPMG Accountants N.V. als externe accountant en MERCER (Nederland) B.V. als certificerend actuaris aangesteld. Het bestuur heeft het hoofd actuaariaat van de uitvoeringsorganisatie aangewezen als adviserend actuaris van het fonds.

Uitvoeringsorganisatie

De uitvoering van de taken van het fonds is uitbesteed aan de besloten vennootschap Blue Sky Group. Het fonds is voor een derde deel aandeelhouder van de uitvoeringsorganisatie. De uitvoering gebeurt op basis van dienstverleningsovereenkomsten, mandaten en marktconforme service level agreements per te verlenen dienst. Het bestuur heeft voor de representatie van het pensioenfonds in maatschappelijke contacten de directeur en een lid van het managementteam van de uitvoeringsorganisatie benoemd tot titulair directeur en secretaris.

PERSONALIA

STAND PER 24 MEI 2013

Bestuur

Voorzitter

ir. E.H. Kok

Leden

mevrouw P.J.G. van den Berk, S. Geerlings, E.J.J.A. van Halder, mr. P.J.M. Jansen, drs. A.R. de Jong RC (vicevoorzitter), mevrouw mr. M.I. Kartman, R.C. Koster (vicevoorzitter), D.B.M. Nijssen, T. Tilgenkamp, drs. ing. P.J. Vanagt MiF

Plaatsvervangende leden

mevrouw drs. A. Groeneveld, K. Porskamp

Algemeen secretariaat

drs. E.J.J. Voorhoeve (algemeen secretaris)

mevrouw drs. N.J.H. Merk-Loeff (adjunct secretaris)

Directeur

drs. B.A.A.M. van der Stee

Compliance officer

ir. E.H. Kok

ALM-Commissie

Voorzitter

mr. P.J.M. Jansen

Leden

mevrouw P.J.G. van den Berk, S. Geerlings, E.J.J.A. van Halder, R.C. Koster, T. Tilgenkamp, drs. ing. P.J. Vanagt MiF

Audit Committee

Voorzitter

P.M. Schelvis RA, Algemeen Pensioenfonds KLM

Leden

P.A. van Gent, Algemeen Pensioenfonds KLM, mr. P.J.M. Jansen, Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel, R.C. Koster, Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel

Risk & Controlcommissie

Voorzitter

drs. ing. P.J. Vanagt MiF

Leden

mevrouw P.J.G. van den Berk, S. Geerlings, E.J.J.A. van Halder, mr. P.J.M. Jansen, R.C. Koster

Beleggingsadviescommissie

Voorzitter

drs. H.H. van der Koogh

Leden

prof. dr. D. Brounen, dr. C.L. Dert, mevrouw dr. M.W.M. Donders, vacature

Vertegenwoordigers

S. Geerlings, drs. A.R. de Jong RC, R.C. Koster

Communicatiecommissie

Voorzitter

mevrouw P.J.G. van den Berk

Leden

E.J.J.A. van Halder, D.B.M. Nijssen, K. Porskamp, T. Tilgenkamp

Commissie Pensioenzaken Cabinepersoneel

Voorzitter

E.J.J.A. van Halder

Leden

S. Geerlings, mevrouw drs. A. Groeneveld, mr. P.J.M. Jansen, mevrouw mr. M.I. Kartman

Verantwoordingsorgaan

Leden namens de werknemers

R.W.P. Coelewij, mevrouw M.C.G. Moquette

Leden namens KLM

M.J. Besseling RA (voorzitter), drs. G. Woelders

Leden namens de pensioengerechtigden

L. Folkeringa, drs. R.O.C. Vader (vicevoorzitter)

Visitatiecommissie

Voorzitter

mr. H. Nijssse

Leden

drs. D. del Canho, drs. W. van Ettinger

Accountant

KPMG Accountants N.V.

Actuaris

MERCER (Nederland) B.V.

Uitvoeringsorganisatie

Blue Sky Group B.V.

“Voor mijn nieuwe bestuurs-
functie zou ik graag meer tijd
hebben. Misschien ga ik wel
minder werken.”

“Met de zorg voor mijn kind
voorzie ik dat ik de komende jaren
beter in deeltijd kan gaan werken.
Wel goed om te weten wat dat
betekent voor mijn pensioen.”

Bestuursverslag

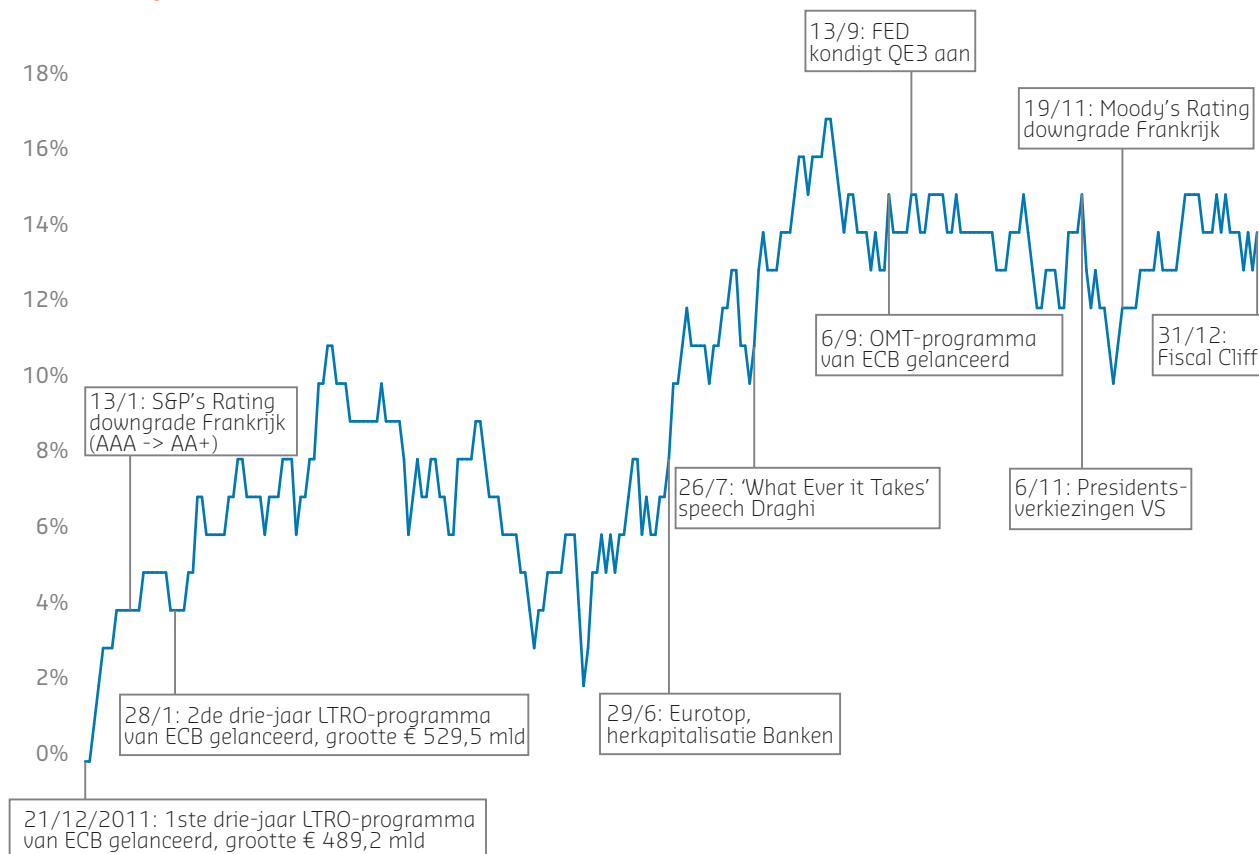
BESTUURSVERSLAG

EXTERNE ONTWIKKELINGEN

Financiële ontwikkelingen

Het jaar 2012 was weer een bewogen jaar, waarbij de koersen voornamelijk werden gedreven door politiek en monetair beleid. Binnen de eurozone ging de eurocrisis onverminderd door en stonden beleidsmakers voor belangrijke beslissingen. In de Verenigde Staten waren de grote meningsverschillen tussen de Democraten en Republikeinen over het economische beleid en de hoge staatsschuld van grote invloed op markten. Wat de opkomende markten betreft, speelden vooral de potentiële inflatie en het hierop inspelende overheidsbeleid een rol.

MSCI performance 2012

Verslechterende economische vooruitzichten

De ontwikkelde economieën begonnen het jaar met verslechterende economische vooruitzichten. Met name in Europa hield de eurocrisis onverminderd aan. Daarnaast kwam de Chinese overheid met extra beleid om inflatie af te remmen, hetgeen drukte op de Chinese groeivoorzichten. Hoewel de markten de eerste maanden van 2012 het positieve momentum wisten vast te houden uit 2011, veroorzaakt door een ECB-maatregel om banken van extra liquiditeiten te voorzien, achterhaalde de economische realiteit de koersen in maart.

Monetair beleid

Ondanks magere economische vooruitzichten draaide in juni het slechte sentiment op de wereldwijde financiële markten. Door de expliciete bevestiging van de centrale banken van Europa en de Verenigde Staten om een onvoorwaardelijke monetaire verruiming ter bestrijding van de economische malaise te geven, verdween de stress uit de markt. Daarnaast zorgde het uitstel van het vervallen van fiscale stimuleringsmaatregelen in de Verenigde Staten, de zogenoemde 'fiscal cliff', voor een verdere afname van onzekerheid. Koersen van aandelen en vastgoed begonnen weer een stijgend verloop te vertonen.

Gevolgen voor beleggingen

Ondanks de angst van beleggers in 2012 is het jaar afgesloten met beter dan gemiddelde beleggingsrendementen. Aandelenmarkten hadden bijvoorbeeld in 2012 een gemiddeld rendement van 14%. Hiervoor zijn verschillende verklaringen. Eén van de belangrijkste is dat de centrale banken hebben aangegeven onvoorwaardelijk de financiële markten te ondersteunen met monetaire verruiming. Deze actie heeft het zogenaamde 'staartrisiko' verminderd en heeft het angstniveau bij beleggers aanzienlijk verlaagd. Hiernaast was de waardering van aandelen nog steeds zeer aantrekkelijk, met name die van Europese aandelen. Bedrijven hadden ten tijde van de crisis van 2008 reeds hun balansen op orde gemaakt en beschikten vanwege de lage rente over zeer goedkope financieringsmogelijkheden. Verder kan 2012 beschouwd worden als het jaar waarin aandelen terugverden van het slechte beursjaar 2011. De lage rente op vooral Duitse en Amerikaanse overheidsobligaties dwong veel institutionele beleggers ook om naar alternatieven te zoeken, de zogenaamde 'risky assets'. Hieronder vallen aandelen die een aantrekkelijk alternatief vormen, gegeven de huidige waardering en het dividendrendement. Hiernaast waren bedrijfsobligaties een gewilde belegging in 2012, met name het risicovollere segment, de high yield obligaties. Een ander alternatief in 2012 was de emerging market debt, een asset class die het uitstekend heeft gedaan. De best presterende asset class was 'wereldwijd vastgoed'. Vastgoed biedt in onzekere tijden een solide inkomstenstroom en hoogstwaarschijnlijk was de waarderingsaanpassing van vastgoed vanaf 2008 te ver naar beneden doorgeschoten.

De euro-dollar koers bleef door de onzekerheid rondom de overheidsfinanciën in de Verenigde Staten en de eurozone hangen tussen de 1,20 en 1,35. De tienjaarsrentes van Duitsland en de Verenigde Staten daalden tot historische dieptepunten.

Het jaar 2012 stond ook in het teken van de invoering van de Ultimate Forward Rate (UFR) door DNB. Het invoeren van deze nieuwe rekenrentemethodiek leidde ertoe dat de rentes voor lange looptijden relatief zijn gestegen.

Pensioenen

De AOW en het Regeerakkoord Rutte II

In 2012 zijn de lang verwachte verhogingen van de AOW-leeftijd in gang gezet. Zo is per 1 april 2012 de ingangsdatum van de AOW verschoven van de eerste dag van de maand waarin men 65 jaar wordt naar de dag waarop men 65 jaar wordt. Vervolgens is per juli

2012 besloten de AOW-leeftijd vanaf 1 januari 2013 stapsgewijs verder te verhogen. Per 1 januari 2019 zal de AOW-leeftijd uitkomen op 66 jaar en per 1 januari 2023 op 67 jaar. Vervolgens wordt vanaf 2024 de AOW-gerechtigde leeftijd gekoppeld aan de toename van de levensverwachting. Het oorspronkelijke idee om de ingangsdatum van de AOW in de toekomst te flexibiliseren is in de wetgeving niet overgenomen. Voor werknemers die op 1 januari 2013 al voor hun 65e met pensioen of met VUT waren, wordt voorzien in een (beperkte) overgangsmaatregel ter overbrugging van het AOW-gat dat voor hen onvermijdelijk zal ontstaan. Inmiddels is een amendement ingediend op de Pensioenwet dat het mogelijk moet maken dat deelnemers met een al ingegaan pensioen opnieuw een keuze kunnen maken voor een hoog-laagconstructie om het AOW-gat te compenseren. Ook is in wetgeving vastgelegd dat de pensioenrichtleeftijd (voor de aanvullende pensioenen) per 1 januari 2014 wordt verhoogd naar 67 jaar (met een koppeling vanaf 1 januari 2015 aan de toename van de levensverwachting). Daarbij wordt het maximale opbouwpercentage verlaagd met 0,1%.

In het kader van het kabinet Rutte II zijn eind oktober 2012 verdergaande wijzigingen met betrekking tot de AOW- en pensioenrichtleeftijd aangekondigd. Dit betreft een versnelling van de stapsgewijze verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd al in 2018 naar 66 jaar en in 2021 naar 67 jaar. Verder is in het regeerakkoord aangekondigd dat per 1 januari 2015 het maximale opbouwpercentage voor een eindloonregeling 1,55% zal bedragen en voor een middelloonregeling 1,75%. Ook is opgenomen dat vanaf 2015 het pensioengevend salaris gemaximeerd wordt op 100.000 euro. Het opbouwpercentage is hierbij gebaseerd op een norm van 70 procent van het gemiddelde verdiende pensioengevend salaris bij 40 dienstjaren.

Financieel toetsingskader

Het financieel toetsingskader (FTK) is het stelsel van financiële normen voor pensioenfondsen dat in de Pensioenwet is vastgelegd en dat moet waarborgen dat pensioenfondsen het afgesproken pensioen aan alle generaties daadwerkelijk kunnen uitkeren. In mei 2012 heeft het kabinet Rutte I een hoofdlijnennotitie naar de Tweede Kamer gestuurd met nieuwe spelregels die beogen de aanvullende pensioenen transparanter te maken en beter bestand tegen financiële schokken. De hoofdlijnennotitie bevat een voorstel voor één integraal FTK waarin ruimte is voor twee soorten pensioencontracten: het (bestaande) nominale contract en het (nieuwe) reële contract.

In het nominale contract worden de nominale aanspraken en rechten voorwaardelijk geïndexeerd, afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. In het nieuwe FTK wordt daar (ten opzichte van het huidige FTK) een verhoogde zekerheidsbuffer aan toegevoegd om de nominale aanspraken, inclusief de in het verleden toegekende indexatie, te beschermen. De dekkingsgraad die benodigd is voor volledige indexatie bedraagt 125% tot 130%. Binnen het nominale contract kunnen pensioenaanspraken en -rechten alleen in het uiterste geval worden gekort.

In het reële contract worden aanspraken in beginsel jaarlijks automatisch geïndexeerd. Bij financiële tegenvallers worden alle reële pensioenaanspraken en -uitkeringen structureel verlaagd. Is de korting groter dan de beoogde jaarlijkse indexatie,

dan kunnen de pensioenaanspraken en -rechten ook nominaal dalen. Is er sprake van financiële meevallers dan worden deze ook verwerkt in de pensioenaanspraken en -uitkeringen. In beide gevallen wordt de aanpassing van de pensioenaanspraken en -rechten binnen een periode van maximaal tien jaar doorgevoerd. Na toepassing van het aanpassingsmechanisme komt de dekkingsgraad altijd weer uit op 100% reëel.

Belangrijk aandachtspunt bij de eventuele keuze van sociale partners voor het reële pensioencontract is het zogenoemde 'collectieve invaren'. Dit betekent dat in het verleden opgebouwde nominale aanspraken en rechten door middel van een collectieve waardeoverdracht worden ingebracht in het nieuwe reële contract. Voor de keuze om collectief te kunnen invaren, moet de Pensioenwet mogelijk worden gewijzigd.

Op 21 november 2012 heeft het kabinet Rutte II aan de Tweede Kamer bericht dat de uitwerking van de nieuwe wetgeving meer tijd kost dan verwacht en dat invoering van het reëel contract wordt uitgesteld naar 1 januari 2015.

Governance

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

Op 24 februari 2012 diende minister Kamp bij de Tweede Kamer een voorstel in voor de Wet versterking bestuur pensioenfondsen. Na kritische commentaren uit de sector en opmerkingen van de vaste Kamercommissie besloot de regering om onderdelen van de wet nog eens nader te bezien en op enkele punten advies te vragen aan de SER. Deze bezinning leidde op 21 december 2012 tot indiening van een tweetal nota's van wijziging. Hiermee wordt in 2013 de parlementaire behandeling hervat. Streven van de regering is om de wet per 1 juli 2013 in werking te laten treden. Pensioenfondsen hebben vervolgens tot 1 juli 2014 de tijd om de wetgeving te implementeren.

De regering wil met het wetsvoorstel de kwaliteit van de besturing van pensioenfondsen verbeteren. Daarnaast zijn adequate vertegenwoordiging van belanghebbenden en stroomlijning doelstellingen van de wetgever. Ten slotte zijn in het wetsvoorstel enkele maatschappelijke thema's opgenomen. Verbetering van de kwaliteit van de besturing pakt de regering langs twee lijnen aan: enerzijds zet de regering in op deskundigheid, daarnaast wordt het interne toezicht versterkt. Om de deskundigheid te verbeteren wordt voor bestuurders het geschiktheidsvereiste ingevoerd. Geschiktheid betreft niet alleen kennis, maar ook competenties en professioneel gedrag. Verder krijgen besturen de bevoegdheid bestuursleden te weigeren. De verbetering van de deskundigheid wordt verder gefaciliteerd door de introductie van nieuwe bestuursmodellen. Zo kan een zogenoemd paritair bestuur, dat bestaat uit vertegenwoordigers van werknemers, pensioengerechtigden en werkgever(s), worden uitgebreid met maximaal twee externe deskundigen. Daarnaast is er de mogelijkheid om het bestuur in handen te geven van deskundige beroepsbestuurders ('extern model'). Een derde optie is het gemengde model – ook wel one tier board genoemd – met uitvoerende en niet-uitvoerende (toezichthoudende) bestuursleden.

In het kader van de stroomlijning van de organisatie van pensioenfondsen worden de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan opgeheven. Daarvoor in de plaats komt een deelnemers- en pensioengerechtigdenraad (DPR) of, bij een extern bestuur, een belanghebbendenorgaan. De DPR bestaat alleen uit deelnemers en pensioengerechtigden en heeft als voornaamste opdracht het beoordelen van het gevoerde beleid.

Initiatiefwet Koşer Kaya/Blok

Per 1 januari 2013 is de initiatiefwet over medezeggenschap van gepensioneerden van de Tweede Kamerleden Koşer Kaya (D66) en Blok (VVD) in werking getreden. Deze initiatiefwet regelt feitelijk de vertegenwoordiging van pensioengerechtigden in besturen van alle pensioenfondsen. Omdat ook deze wet voorziet in een invoeringstermijn van een jaar, zal de wet naar verwachting 'ingeaald' worden door de Wet versterking bestuur pensioenfondsen.

Maximering van functies

Vanaf 1 januari 2013 geldt ook de Wet bestuur en toezicht. Deze wet, die zich primair op ondernemingsbestuur richt, regelt onder meer een maximering van het aantal toezichtfuncties bij grote rechtspersonen. Afhankelijk van de omvang van hun vermogen en premie-inkomsten zijn pensioenfondsen grote rechtspersonen in de zin van deze wet. Dit betekent dat bij benoeming van bestuursleden of interne toezichthouders rekening zou moeten worden gehouden met de wettelijke maximering. Het interne toezicht in de pensioensector heeft echter een ander karakter en andere verantwoordelijkheden dan bij ondernemingen en de strikte maximering lijkt haaks te staan op de inzet van de regering om het toezicht bij pensioenfondsen juist te intensiveren. De pensioensector heeft daarom aangedrongen op een specifieke regeling voor pensioenfondsen. In de nota van wijziging op de Wet versterking bestuur pensioenfondsen van 21 december 2012 is de grondslag gelegd voor een eigen regeling voor pensioenfondsen. Deze regeling heeft betrekking op zowel bestuurlijke functies als toezichtfuncties en houdt rekening met de specifieke omstandigheden bij pensioenfondsen.

Toezicht

DNB voerde in 2012 een groot aantal themaonderzoeken uit. Er werd onder andere onderzoek gedaan naar gedrag en cultuur bij besturen van financiële instellingen, tegenpartijrisico's, risico's van uitbesteding en de kwaliteit van pensioenadministraties ('Quinto-P'). Ook vond vervolgonderzoek plaats naar beleggingsbeleid. Verder zag DNB toe op tijdige indiening van de financiële crisisplannen en werden deze plannen beoordeeld. Eind 2012 voerde DNB samen met de AFM een nulmeting uit van de mate van voorbereiding van pensioenfondsen op het nieuwe pensioencontract. In het kader van de bevordering van de kwaliteit van besturen en toezicht trad op 1 juli 2012 de Beleidsregel geschiktheid 2012 in werking. Op grond van deze beleidsregel worden nieuwe bestuurders niet alleen op deskundigheid getoetst, maar ook op competenties en professioneel gedrag ('gebleken geschiktheid'). DNB zette haar beleid voort om voorgedragen bestuursleden uit te nodigen voor een individueel gesprek. Ook ging DNB in

gesprek met enkele kandidaatstellende organisaties van sociale partners over hun rol in de werving en selectie.

DNB introduceerde in april 2012 haar vernieuwde toezichtsaanpak FOCUS!, die uitgaat van risicogeorïenteerd toezicht. Doelstelling van FOCUS! is om de beschikbare capaciteit zo efficiënt en effectief mogelijk in te zetten. Onderdeel van deze nieuwe aanpak is een classificatie van pensioenfondsen, rekening houdend met omvang en risico's. Voor pensioenfondsen die niet in de hoogste classificatie zitten, heeft dit tot gevolg dat de directe toezichtscontacten minder zijn geworden. Zo is bijvoorbeeld het periodieke overleg tussen toezichthouder en bestuur vervallen en vinden directe onderzoeken in mindere mate plaats. Wel worden deze fondsen betrokken bij de bredere thema-onderzoeken.

ALGEMEEN BESTUURLIJKE ZAKEN

Wijzigingen in bestuur en bestuurscommissies

In mei 2012 is de heer E.J.J.A. van Halder teruggetreden als vicevoorzitter namens de werknemersdelegatie in het bestuur. Op voordracht van de werknemersleden is de heer R.C. Koster benoemd tot vicevoorzitter van werknemerszijde.

Het bestuur heeft in april 2012 besloten om met ingang van 2013 te voorzien in vertegenwoordiging van pensioengerechtigden in het bestuur. In verband daarmee is het aantal bestuurszetels verhoogd van acht naar tien en is het aantal zetels voor plaatsvervangende bestuursleden verlaagd van drie naar twee. Ter bevordering van de continuïteit van het bestuur is besloten de zittingstermijn van het bestuur te verlengen van drie naar vier jaar. Vanwege deze besluitvorming heeft het bestuur de heer D.B.M. Nijssen benoemd tot bestuurslid met inachtneming van het bestuursprofiel en na ontvangst van een verklaring van geen bezwaar van DNB. Daarnaast is op voordracht van de representatieve organisaties van pensioengerechtigden de heer E.J.J.A. van Halder benoemd tot bestuurslid namens de pensioengerechtigden en is de heer T. Tilgenkamp op voordracht van het cabinedeel van de ondernemingsraad van KLM benoemd tot bestuurslid namens de werknemers. De overige bestuursleden en plaatsvervangende leden werden per 1 januari 2013 herbenoemd.

Eind 2012 heeft het bestuur besloten tot instelling van de commissie pensioenzaken cabinepersoneel (CPC). Deze commissie behandelt bewaarschriften, geschillen en bijzondere (individuele) gevallen, waarin het reglement niet eenduidig kan worden toegepast. Ook draagt ze zorg voor het opstellen van reglementswijzigingen.

Bestuursactiviteiten

Net als in de voorgaande jaren stond de bestuursagenda in 2012 voor een belangrijk deel in het teken van de ontwikkelingen op de financiële markten, de financiële positie van het fonds en het beleggingsbeleid. Door frequente rapportage van de dekkingsgraad, financiële maandrapportages en kwartaalrapporten en presentaties in vergaderingen heeft het bestuur steeds de vinger aan de pols gehouden. In beginsel is er wekelijks een rapportage van de dekkingsgraad, maar bij een nominale dekkingsgraad van 110% en lager wordt gaat het bestuur over op een hogere frequentie. Tijdens het

verslagjaar was door de dalende rente sprake van een dagelijkse rapportage, tot het bestuur in september besloot het aantal rapportages terug te brengen tot drie per week, vanwege de stijging van de dekkingsgraad. Verder bespreekt het bestuur de financiële situatie van het fonds en mogelijke scenario's in elke bestuursvergadering en indien nodig tussen de vergaderingen door. De ontwikkelingen vormden overigens geen aanleiding tot wijziging van het beleid. Wel werd via de ALM-commissie een evaluatie van het afdekkingsbeleid gestart.

Op het terrein van de beleggingen vond in december 2012 een herinrichting van de strategische aandelenportefeuille plaats op basis van een grondige diversificatiestudie. Hierbij werd de defensieve aandelenportefeuille uitgebreid ten laste van de reguliere aandelenportefeuille en werd een actief wereldmandaat toegevoegd aan de bestaande portefeuille. Verder heeft het bestuur zich in 2012 gebogen over het tegenpartijrisico. Daarbij werden aanbevelingen overgenomen van een gezamenlijke werkgroep van de KLM-pensioenfondsen, die het raamwerk beoordeelde voor de handel in derivaten met zakenbanken. Deze aanbevelingen betroffen onder meer het maken van onderscheid tussen monitoring van niet-systeembanken en van systeembanken en de ontwikkeling van een monitoringmodel. Verder is het bestuur geïnformeerd over de voortgang met betrekking tot private equity.

Vanwege de Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfondsen diende het pensioenfonds in april 2012 een definitieve versie van het crisisplan in bij DNB. Ook nam het fonds het crisisplan op in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). In oktober heeft het bestuur onder begeleiding van een externe partij een crisisoefening uitgevoerd. De oefening had als doel de bestuursleden meer inzicht, kennis en vaardigheden bij te brengen in het afhandelen van een crisissituatie. Daarbij werd ook gekeken naar mogelijke verbeterpunten.

Eind 2012 besloot het bestuur om voor de bepaling van de verplichtingen over te gaan op de nieuwe Prognosetafel AG 2012-2062 en een nieuwe set fondsspecifieke correctiefactoren voor ervaringssterfte.

In overeenstemming met de beleidscyclus behandelde het bestuur in het verslagjaar de vaste onderwerpen. Dit zijn het jaarverslag over 2011, het communicatiebeleid en de vergoeding voor de uitvoeringsorganisatie. Verder werden vorderingen gemaakt in het kader van de vernieuwing van het pensioenreglement. In december 2012 stelde het bestuur vast dat het pensioenfonds per 1 januari 2013 niet kon overgaan tot indexatie van de pensioenuitkeringen en de opgebouwde aanspraken van premievrije deelnemers.

Het bestuur vergaderde in 2012 acht keer. Het betrof zes reguliere vergaderingen en twee extra vergaderingen over onder meer het herstelplan en de herstellpremie. Naast deze vergaderingen vonden in het verslagjaar een beleidsdag, de genoemde crisisoefening en een seminar over verantwoord beleggen plaats. Tijdens de beleidsdag heeft het bestuur onder meer gefocust op de evaluatie van zijn eigen functioneren, vertegenwoordiging van pensioengerechtigden in het bestuur en de fondsstrategie.

Ook waren er bijeenkomsten over vastgoedbeleggingen, nieuwe pensioenverhoudingen, tactische asset allocatie, actuele onderwerpen en de actuele ontwikkelingen op de financiële markten. Als voorbereiding op bestuursvergaderingen en besluitvorming vonden bijeenkomsten van de verschillende bestuurscommissies en werkgroepen plaats. Daarnaast was er in het eerste kwartaal een introductiebijeenkomst waarbij vergaderstukken van de beleggingsadviescommissie werden toegelicht. Tussentijds hield het bestuur de vinger aan de pols door middel van verschillende vaste rapportages en ad-hocinformatie van de uitvoeringsorganisatie.

ALM-commissie

De ALM-commissie heeft als opdracht onderzoek te doen naar de ontwikkeling van de beleggingen en verplichtingen op lange termijn en te adviseren over balans- en risicomanagement. De commissie komt ten minste tweemaal per jaar samen om de positie van het fonds en ontwikkelingen in ALM-context te toetsen. In 2012 hield de ALM-commissie zich bezig met de evaluatie van het herstelplan en in samenhang hiermee de uitgevoerde consistentietoets. Ook was er aandacht voor de toekomst van de euro, evaluatie van de average priced options (APO) strategie, de DNB-methode met de UFR voor de rentetermijnstructuur, het septemberpakket pensioenen en het valutabeleid van het fonds. Naar verwachting zal het pensioenfonds op basis van de deze onderzoeken in 2013 besluiten nemen over het afdekkingsbeleid.

Audit committee

Het audit committee (AC) beoordeelt de interne beheersing van het pensioenfonds. Het AC is in 2012 vijf keer bijeengekomen. Bij 'Interne beheersing' staat het verslag van de activiteiten en bevindingen van het audit committee.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie adviseert het bestuur over het te voeren beleggingsbeleid. In het verslagjaar bracht de commissie advies uit over het jaarlijkse beleggingsplan en de aandelendiversificatiestudie 2012. Ook adviseerde ze over de vele actuele beleggingsonderwerpen, waaronder de eurocrisis, kredietwaardigheid van tegenpartijen, het valutabeleid van het fonds, de evaluatie van de APO's en de handel in derivaten met zakenbanken. Verder volgde en analyseerde de commissie de beleggingsperformance van het pensioenfonds.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie adviseert het bestuur over het te voeren communicatiebeleid en begeleidt de uitvoering daarvan door de uitvoeringsorganisatie. De communicatiecommissie besteedde in 2012 veel aandacht aan de communicatie over de financiële positie, de nieuwe financieringsopzet, de indexatie en social media. Daarnaast begeleidde de commissie de reguliere activiteiten en zette ze nieuwe activiteiten in gang. De commissie is nauw betrokken bij de totstandkoming van verschillende communicatie-uitingen. Tijdigheid, transparantie en actualiteit zijn hierbij belangrijke gezichtspunten. Onder 'Communicatie' wordt nader verslag gedaan van de activiteiten van het fonds.

Risk & controlcommissie

In het kader van zijn verantwoordelijkheid voor integraal risicomanagement stelde het bestuur in 2012 een risk & controlcommissie (RCC) in. Deze commissie kwam in 2012 vijfmaal bijeen en besteedde tijdens deze bijeenkomsten veel aandacht aan het formuleren van de risicostrategie en risicobereidheid van het pensioenfonds. De RCC presenteerde op de beleidsdag van 24 januari 2013 de opzet van de ontwikkeling, inrichting en organisatie van het integrale risicomanagement. In deze opzet heeft de RCC drie rollen: faciliteren van de risicomonitoring, toetsing van het risicomanagementproces en regie van de risicorapportages en -analyses.

Governance

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan kwam in 2012 viermaal in een eigen vergadering bijeen. Daarnaast vonden in mei en december vergaderingen met het bestuur plaats. Voorafgaand aan de formele vaststelling van het jaarverslag overlegden het bestuur en het verantwoordingsorgaan in mei over het gevoerde beleid en het oordeel van het verantwoordingsorgaan. Het oordeel met de reactie daarop van het bestuur is opgenomen in het jaarverslag 2011. De vergadering van december was vooral gericht op de voorbereiding van de beoordeling van het in 2012 gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. Ook keek het verantwoordingsorgaan toen vooruit naar 2013. Naast deze vergaderingen vond in het verslagjaar een workshop over risicomanagement en het eigen functioneren plaats. Ook was er een gesprek met een verantwoordingsorgaan van een ander ondernemingspensioenfonds, waarbij ervaringen werden uitgewisseld.

De ontwikkelingen op de financiële markten, de financiële positie van het fonds, risicomanagement, communicatie en 'vertegenwoordiging van pensioengerechtigden in het bestuur' kregen veel aandacht tijdens de gezamenlijke vergaderingen met het bestuur. Het bestuur nam in april 2012 een besluit over de vertegenwoordiging van pensioengerechtigden in het bestuur vanaf 2013. Het verantwoordingsorgaan werd in het verslagjaar wekelijks geïnformeerd over de financiële positie van het pensioenfonds. Verder ontving het orgaan periodiek van het bestuur de performancerapportages, de kwartaalrapportages en de lijsten met bestuursbesluiten. Daarnaast lichtte de uitvoeringsorganisatie de performancerapportages in de vergaderingen van het verantwoordingsorgaan nader toe.

Het bestuur vindt dat net als in vorige jaren in het verslagjaar in een open en constructieve sfeer met het verantwoordingsorgaan is gesproken over de verschillende dossiers.

Deskundigheid

Het bestuur onderkent het belang van deskundigheid. Van oudsher hebben de bevordering van deskundigheid en vaardigheden en het waarborgen van deskundigheid de aandacht van het bestuur. Gebruikelijk is dat (plaatsvervangende) bestuursleden een goede basisopleiding volgen en daarna regelmatig vervolgoopleidingen krijgen. Daarnaast worden commissievergaderingen en vooroverleg van bestuursvergaderingen gebruikt voor de ontwikkeling van (plaatsvervangende) bestuursleden wat specifieke onderwerpen betreft. Alle bestuursleden kunnen verder beschikken over actuele informatie en vakliteratuur.

In het deskundigheidsplan houdt het bestuur rekening met nieuwe maatschappelijke inzichten, zoals deze onder meer tot uitdrukking komen in de Beleidsregel geschiktheid 2012 van DNB en de AFM, die op 1 juli 2012 in werking trad. In dit deskundigheidsplan heeft het bestuur op collectief en individueel niveau zowel het gewenste als het feitelijke deskundigheidsniveau geformuleerd en het ontwikkeltraject aangegeven. Verder is een aanzet gegeven tot periodieke evaluatie op collectief en individueel niveau. Net als in 2011 zijn de gewenste en feitelijke deskundigheidsniveaus in januari 2012 geactualiseerd. Verder vond in januari 2012 een evaluatie plaats van het functioneren van het bestuur op collectief en individueel niveau.

Nieuw toetreden bestuursleden volgen in de regel een basisprogramma, bestaande uit een introductiedag bij de uitvoeringsorganisatie en een basis- of vervolgopleiding van Stichting Pensioen Opleidingen (SPO). In het verslagjaar zijn diverse opleidingen gevolgd en is deelgenomen aan verschillende eendaagse studiedagen over actuele onderwerpen. Verder waren verschillende bestuursleden aanwezig bij de themabijeenkomsten van de Pensioenfederatie. Bestuursleden namen deel aan het periodieke seminars en de inloopmiddagen van de uitvoeringsorganisatie. Het 'client seminar' had als centraal thema 'Regelgeving, zelfregulering en goed besturen'. De verdiepingsbijeenkomsten gingen in op vastgoedbeleggingen, nieuwe pensioenverhoudingen en tactische asset allocatie. Ook nam een bestuursdelegatie deel aan het congres van de Pensioenfederatie en aan activiteiten van DNB en de AFM.

Evaluatie

De 'Principes voor goed pensioenfondsbestuur' schrijven voor dat een bestuur voorziet in een procedure voor periodieke evaluatie van zijn functioneren als geheel en van de individuele leden. In navolging van januari 2011 evalueerde het bestuur in januari 2012 in een separate sessie het eigen functioneren. Overigens voert het bestuur ook per vergadering een evaluatie uit. Wisselend geven twee bestuursleden dan een beoordeling van het bestuurlijke proces in de vergadering. In augustus 2012 stelde het bestuur ook een geactualiseerde profielschets voor het bestuur vast naar aanleiding van de Beleidsregel geschiktheid 2012. Deze profielschets bevat zowel specifieke deskundigheidsvereisten als persoonlijke competenties. De profielschets wordt bij benoemingen gehanteerd.

Transparantie

Het bestuur streeft naar openheid en helderheid over de financiële positie van het fonds, het door het bestuur gevoerde beleid en over de zekerheden en risico's van de belanghebbenden. De communicatie hierover vindt met name plaats via de website van het fonds, het periodieke magazine Focus, mailings en de pensioeninformatieteams (PIT). Ook is er een jaarlijkse deelnemersvergadering. Om beter inzicht te geven in de resultaten en financiële positie van het fonds publiceert het pensioenfonds een kwartaalbericht met kerncijfers en hoofdpunten van het gevoerde beleid. Verantwoording over het gevoerde beleid gebeurt formeel via het jaarverslag. Het bestuur staat echter open voor vragen of opmerkingen van deelnemers. Dit kan onder andere via een speciaal e-mailadres, bestuur@klmcabinefonds.nl, en de deelnemersvergadering, waarvoor alle deelnemers en pensioengerechtigden worden uitgenodigd. In de druk-

bezochte deelnemersvergadering van september 2012 kreeg het bestuur vele vragen van de aanwezige deelnemers. Deze gingen zowel over het beleid van het fonds als over de visie van het fonds op externe ontwikkelingen. Daarnaast konden de deelnemers diverse workshops volgen. Het bestuur juicht deze actieve betrokkenheid toe. Bestuursleden waren verder aanwezig op de verschillende informatiebijeenkomsten van het fonds, zoals de 'Pensioen In Zichtbijeenkomsten' voor aankomende pensioengerechtigden en de scholings- en terugkomdagen voor leden van de pensioeninformatieteams. Ook worden bestuursleden in hun dagelijkse functie binnen de onderneming vaak aangesproken door deelnemers.

Toezicht

Toezicht is een essentieel onderdeel van een gezonde en betrouwbare financiële sector. Het bestuur hecht waarde aan een goede en open relatie met de toezichthouder(s). In dat kader stelt het regelmatig contact met de toezichthouder(s) op prijs. Vanwege de vernieuwde toezichtaanpak van DNB (FOCUS!) verviel in 2012 het periodieke overleg tussen de toezichthouder en het bestuur. De toezichtcontacten beperkten zich in 2012 tot de wettelijke rapportages en schriftelijke inbreng in themaonderzoeken. De maandelijkse rapportage over de dekkingsgraad bleef in 2012 bestaan. In verband met de in december 2011 van kracht geworden Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfondsen is in april 2012 het definitieve crisisplan bij DNB ingediend. Verder heeft het fonds in het kader van het themaonderzoek Voorbereiding transitie pensioencontract in oktober 2012 een enquête beantwoord. In september namen enkele bestuursleden deel aan de jaarlijkse pensioenfondsenbijeenkomst van DNB. Voorafgaande aan de benoeming had DNB een gesprek met het voorgedragen bestuurslid.

Interne beheersing

De interne beheersing van het pensioenfonds, de uitbestede activiteiten inbegrepen, wordt beoordeeld door het audit committee (AC). Hierna volgen de belangrijkste conclusies van het AC.

ISAE 3402-rapportage

Het bestuur ontving in 2012 voor het eerst een ISAE 3402-rapportage over de interne beheersing van de uitvoeringsorganisatie. Hiermee krijgt het bestuur inzicht in de mate van beheersing van de uitbestede activiteiten. Daarnaast geeft de directie van de uitvoeringsorganisatie een expliciete verklaring ('in control statement') af over de effectiviteit van de beheersmaatregelen, de mate van zekerheid van de nakoming van de afspraken met het pensioenfonds en de uitkomst van uitvoeringsprocessen. Het AC heeft de ISAE 3402-rapportage over 2011 inclusief de verklaring van de accountant over de ISAE-rapportage besproken met de uitvoeringsorganisatie en de accountant. De rapportage gaf geen aanleiding tot opmerkingen.

Integriteit

Op grond van de wet draagt het bestuur zorg voor een integere bedrijfsvoering. In het AC is gesproken over de opvolging van het door het bestuur in 2009 vastgestelde integriteitplan. Het AC heeft een rapportagekader ontwikkeld, waarmee de uitvoering van het integriteitbeleid inzichtelijk wordt gemaakt voor het bestuur. Deze rapportage

maakt onderdeel uit van de jaarlijkse beleidscyclus. De in 2012 besproken rapportage gaf geen aanleiding tot opmerkingen.

Compliancetoets

Het AC heeft kennis genomen van de jaarlijkse compliancetoets. Met deze toets wordt onderzocht of de documenten van het fonds in overeenstemming zijn met wettelijke bepalingen. Deze rapportage gaf geen aanleiding tot aanbevelingen of acties.

Pensioenuitvoering

Ook in 2012 besteedde het AC regelmatig aandacht aan de uitvoering van de pensioenregeling. In het bijzonder ging het daarbij om de gegevensuitwisseling tussen de uitvoeringsorganisatie en KLM. Het AC heeft een voorstel om deze gegevensuitwisseling te stroomlijnen, onder andere door voor persoonsgegevens uit te gaan van de Gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA), besproken en van een positief advies voorzien. Verder is kennis genomen van de uitkomsten van bestandvergelijkingen tussen BSG en KLM.

Daarnaast heeft het AC zich verdiept in de bevindingen van DNB uit het themaonderzoek Kwaliteit van pensioenadministraties (Quinto-P). Vervolgens heeft het AC een rapportage van de uitvoeringsorganisatie besproken waarin de bevindingen van DNB worden geanalyseerd in relatie tot de eigen pensioenadministratie en de daarin opgenomen kwaliteitsmaatregelen. Het AC heeft de uitvoeringsorganisatie verzocht om enkele onderwerpen nader uit te diepen, waaronder de zogenoemde interne audits. Ten slotte is stil gestaan bij de periodieke steekproefcontrole op de gegevensaanlevering aan het pensioenregister.

Jaarwerk

Het AC heeft voor de bestuursvergaderingen waarin het jaarverslag is vastgesteld de voorlopige bevindingen van de accountant bij het jaarverslag 2011 besproken. Na de behandeling van het jaarverslag heeft het AC de conclusies van de externe actuaris over het 'prudent person beginsel' behandeld.

Bedrijfsbezoeken

In 2012 besloot het AC periodiek bedrijfsbezoeken te brengen aan BSG. Doel van deze bezoeken is om een beter beeld krijgen van de inrichting en uitvoering van de processen ter aanvulling op de ISAE 3402-rapportage. In 2012 bracht het AC een bedrijfsbezoek aan de afdeling pensioenen, waarbij de aandacht primair was gericht op de inkomende gegevensstroom. Het AC heeft het bezoek als bijzonder nuttig ervaren en is van plan het programma in 2013 voort te zetten.

Gedragscode

Op de leden van het bestuur is een gedragscode van toepassing, die aansluit bij de modelgedragscode van de Pensioenfederatie. De code heeft tot doel het voorkomen van (de schijn van) verstrengeling van belangen van het pensioenfonds en privébelangen en het voorkomen van ongeoorloofde handelingen, zoals koersmanipulatie. Een compliance officer houdt toezicht op een goede naleving van de code. De functie van compliance officer is in het verslagjaar vervuld door de heer E.H. Kok.

Met uitzondering van een schriftelijk verzoek tot goedkeuring van een nevenfunctie van een bestuurslid deden zich in 2012 geen situaties voor die aanleiding gaven tot een melding aan de compliance officer. Door de uitbesteding aan de uitvoeringsorganisatie hebben bestuursleden geen (directe) betrokkenheid bij het aangaan van zakelijke relaties of (voorgenomen) beleggingstransacties en beschikken zij niet over vertrouwelijke marktinformatie. Mede in het licht van de vergunningen van de organisatie op grond van de Wet op het financieel toezicht (Wft) geldt voor de medewerkers van de uitvoeringsorganisatie een eigen gedragscode, die voldoet aan de door de AFM gestelde eisen. De bevindingen van de compliance officer van de uitvoeringsorganisatie worden geïntegreerd in de rapportage van de compliance officer van het bestuur.

Communicatiebeleid

De communicatie van het fonds vindt plaats op basis van een jaarlijks communicatieplan en het beleidskader communicatie. Van toepassing is het meerjarenkader 2012-2014. In dit meerjarenkader ligt de nadruk op direct en zo persoonlijk mogelijk contact met belanghebbenden, inzet van nieuwe media en het bevorderen van de betrokkenheid van deelnemers en pensioengerechtigden bij het functioneren van het fonds en de financiële positie.

Financiële positie en beleid

Op de website gaf het pensioenfonds maandelijks een update van de dekkinggraad van het fonds. Na afloop van ieder kwartaal publiceerde het fonds een kwartaalbericht met kengetallen en de hoofdpunten van het gevoerde beleid. Daarnaast reageerde het bestuur via de website verschillende malen op actuele ontwikkelingen. Verder werd in Focus aandacht besteed aan de financiële positie en externe ontwikkelingen. In december zond het bestuur een brief aan alle deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers over het indexatiebesluit.

Digitale communicatie

Via het portaal 'Mijn KLM Pensioen' krijgen deelnemers toegang tot de pensioenplanner en een persoonlijk digitaal dossier. Dit dossier omvat op dit moment alleen nog het digitale UPO. Het pensioenfonds heeft aangegeven in de komende jaren tot vergaande digitalisering van de communicatie te willen komen. Hiertoe is een routekaart voor 2013-2015 opgesteld. De eerste stap, waarmee in 2012 is gestart, heeft betrekking op het inrichten van de digitale infrastructuur. Zo is de website geactualiseerd en wordt deze geschikt gemaakt voor mobiele apparaten. Voor 2013 staan de brede invoering van het digitale UPO en continue actualisering en uitbreiding van de website hoog op de agenda.

Online communicatie

In het verlengde van de digitale communicatie is het pensioenfonds in 2012 ook gestart met een proef met online communicatie. Het bestuur wil met de proef de mogelijkheden van het inzetten van social media onderzoeken. De proef omvat enerzijds het volgen van social media op mogelijke berichten over pensioenen en het pensioenfonds.

Daarnaast is voor een pensioeninformatieteam (PIT) een besloten omgeving ingericht op Facebook. Voornemen is om in de eerste helft van 2013 te besluiten over verdere stappen.

Publicaties

In 2012 verscheen het magazine Focus driemaal. Naast Focus introduceerde het pensioenfonds in 2012 een digitale nieuwsbrief voor deelnemers en pensioengerechtigden die meer en vaker informatie over het pensioenfonds willen ontvangen. Verder bracht het fonds in het kader van de nieuwe brochurelijn een aantal brochures, gelieerd aan verschillende life events, uit.

Pensioeninformatieteams

Het pensioenfonds beschikt over pensioeninformatieteams (PIT) bestaande uit deelnemers, die fungeren als schakel tussen het pensioenfonds en het cabinepersoneel. Hun rol is om collega's meer pensioenbewust te maken door hen te attenderen op pensioenzaken en waar nodig de weg te wijzen naar de website, pensioenplanner en uitvoeringsorganisatie. Ieder team krijgt een korte basispensioenopleiding en een training in gespreksvaardigheid. Ook vinden periodiek terugkombijeenkomsten plaats, waarin de teamleden ervaringen uitwisselen en waarbij sprake is van bijscholing. Daarnaast hebben bestuursleden gedurende het jaar contact met leden van PIT. De bedoeling is dat een deelnemer zich voor ten minste achttien maanden verbindt aan PIT. Doelstelling is dat steeds circa 40 deelnemers actief zijn. In 2012 zijn weer twee nieuwe teams opgeleid en operationeel geworden.

Bijeenkomsten

In 2012 zijn twee Pensioen In Zichtdagen verzorgd. Tijdens deze bijeenkomsten worden de deelnemers geïnformeerd over verschillende aspecten van pensionering. Door de flexibele pensioendatum bij het pensioenfonds ontvangen alle deelnemers van 55 jaar en ouder jaarlijks een uitnodiging voor 'Pensioen In Zicht' en kan iedere deelnemer het voor hem of haar beste moment kiezen.

In mei 2012 heeft het pensioenfonds anderhalve week een informatiestand ingericht op het bemanningencentrum van Schiphol. Op de stand hebben bestuursleden, leden van PIT en werknemers van de uitvoeringsorganisatie actieve deelnemers – in aanvulling op het UPO – geïnformeerd over hun specifieke pensioensituatie.

In september 2012 vond de jaarlijkse deelnemersvergadering plaats. Tijdens deze vergadering heeft het bestuur de deelnemers onder andere ingelicht over de financiële positie van het fonds, de nieuwe financieringsopzet en actuele externe ontwikkelingen. Van de zijde van de deelnemers waren er veel vragen over het beleid van het fonds, de beleggingsresultaten en de politieke discussie over langer doorwerken. Na de bijeenkomst met het bestuur waren er verschillende workshops, waarin deelnemers nader op verschillende pensioenonderwerpen konden ingaan. De vergadering werd door 85 deelnemers bezocht.

Onderzoek

Twee keer per jaar wordt door middel van klankbordgroepen met deelnemers van gedachten gewisseld over de communicatie van het fonds. Klankbordgroepen bieden de mogelijkheid om bestaande uitingen met de doelgroep te evalueren en voorgenomen nieuwe uitingen te testen.

In 2012 heeft verder een nulmeting plaatsgevonden van de effectiviteit en de waardering van de pensioencommunicatie. De deelnemers en pensioengerechtigden waarden de communicatie hoog, met een 7,8 respectievelijk 7,6. Verder blijkt uit het onderzoek dat het pensioenbewustzijn en de belangstelling stijgen. Tweederde van de deelnemers staat open voor pensioeninformatie, hetgeen vergeleken met andere fondsen een hoge score is. Wel maakt de groep deelnemers onder 45 jaar zich zorgen over de hoogte van het toekomstige pensioen. Over het algemeen is de kennis over de gevolgen van verschillende privésituaties op het pensioen nog beperkt. De informatie uit het onderzoek bevat goede input voor aanscherping van het communicatiebeleid.

Geschillen

Het pensioenfonds kent een klachtenregeling. Hierin is opgenomen waarover een deelnemer een klacht kan indienen en hoe een klacht wordt behandeld. Van een klacht is sprake als een deelnemer of pensioengerechtigde het niet eens is met de wijze waarop de statuten of het pensioenreglement worden toegepast of vindt onjuist behandeld te zijn. Een klacht wordt in eerste instantie behandeld door de uitvoeringsorganisatie, waarna beroep bij het bestuur openstaat. Als een klager het niet eens is met het oordeel van het bestuur, kan hij zich wenden tot de Ombudsman Pensioenen. Daarnaast bestaat op grond van de wet en de statuten de mogelijkheid een geschil aan de rechter voor te leggen. De klachtenregistratie van het fonds betreft niet alleen formele klachten, maar ook kritische vragen en signalen van belanghebbenden. In 2012 zijn vier klachten ingediend (zes in 2011). Hiervan zijn er twee gegrond verklaard en één ongegrond bevonden. Één klacht was ultimo 2012 nog in behandeling.

Uitbesteding

Het pensioenfonds en de uitvoeringsorganisatie hebben de afspraken rond de uitvoering vastgelegd in twee dienstverleningsovereenkomsten. Het gaat om een overeenkomst voor fiduciair vermogensbeheer en een overeenkomst voor pensioenuitvoering en bestuursondersteuning. Daarnaast zijn er drie service level agreements opgesteld, een per dienst. Hierin worden de diensten gespecificeerd en van meetbare kwaliteitsindicatoren voorzien. Jaarlijks worden op basis van deze overeenkomst de diensten en de vergoeding voor het daarop volgende jaar afgesproken. Op kwartaalbasis wordt gerapporteerd over de naleving van de serviceafspraken en de ontwikkeling van de uitvoeringskosten. Deze rapportage geeft scores op alle afspraken afzonderlijk aan. Daarnaast is ze voorzien van een managementsamenvatting met de performance op een dertigtal door het bestuur aangewezen onderwerpen.

Volgens de afspraken nam de uitvoeringsorganisatie in 2012 deel aan de CEM-benchmark voor pensioenuitvoering en voor vermogensbeheer. Dit is een systematiek voor vergelijking van de service en kosten van pensioenfondsen. Deze systematiek is door het Canadese bedrijf Cost Effectiveness Measurement Ltd. ontwikkeld. De uitvoerings-

organisatie heeft deelgenomen met de gegevens van het Algemeen Pensioenfonds KLM, omdat dit het beste vergelijkbaar is met de andere participerende pensioenfonds. De uitkomsten van het onderzoek zijn in december 2012 gerapporteerd aan het bestuur en hebben in het bestuur niet tot nadere vragen geleid.

Bij de eerste evaluatie van de nieuwe overeenkomsten en service level agreements eind 2012 heeft het bestuur met de directie van de uitvoeringsorganisatie afgesproken om de dienstverleningsovereenkomst en het (nieuwe) service level agreement voor vermogensbeheer te laten toetsen door een externe partij op actualiteit, marktconformiteit en toekomstbestendigheid. Deze toetsing vond in het eerste kwartaal van 2013 plaats.

Kostentransparantie

Het bestuur van het fonds heeft veel aandacht voor de kosten van het beheer van het pensioenfonds en de uitvoering van de regeling en streeft naar een goede verhouding tussen kosten en resultaten. Het bestuur werkt met een jaarlijkse begroting van de uitvoeringskosten en wordt ten minste op kwartaalbasis geïnformeerd over de werkelijke kosten ten opzichte van de begroting. Om zijn kosten te kunnen vergelijken, neemt het pensioenfonds jaarlijks kennis van benchmarkonderzoek waaraan de uitvoeringsorganisatie deelneemt. Dit onderzoek betreft zowel het beheer en de uitvoering van de pensioenregeling als de kosten van het vermogensbeheer. Daarbij worden kosten ook afgezet tegen de resultaten en het serviceniveau. Het bestuur onderschrijft de wenselijkheid van transparantie naar de belanghebbenden van het pensioenfonds en volgt de aanbevelingen van de Pensioenfederatie met betrekking tot kostentransparantie.

De kosten van het pensioenfonds bestaan uit de kosten van de uitvoeringsorganisatie voor de uitvoering van de pensioenregeling, de communicatie, de bestuursondersteuning en het vermogensbeheer, alsmede de kosten van externe vermogensbeheerders. Een deel van de kosten houdt verband met het in stand houden van het pensioenfonds en is niet beïnvloedbaar. Voorbeelden daarvan zijn de jaarlijkse toezichtheffingen en kosten van de certificerend accountant en actuaris. Bij de beoordeling van kosten is ook de schaalgrootte van het fonds van belang.

De kosten van de uitvoering van de pensioenregeling, inclusief de aan pensioen-uitvoering gerelateerde bestuurskosten, bedragen 2,9 miljoen euro. Verdeeld over de deelnemers en pensioengerechtigden van het fonds komt dit op 286 euro per deelnemer/pensioengerechtigde. De kosten van het vermogensbeheer bedragen 0,43% van het belegde vermogen per ultimo 2012. Dit betreft de kosten van de beleggingspools en de aan het vermogensbeheer gerelateerde bestuurs- en beheerkosten, exclusief de transactiekosten. De transactiekosten bedragen 0,17% van het gemiddelde belegde vermogen.

Externe relaties

Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Deze behartigt de gezamenlijke belangen van pensioenfonds en bij de Nederlandse en Europese overheden en toezichthouders. De (titulair) directeur van het pensioenfonds is lid van het algemeen bestuur van de Pensioenfederatie. Verschillende functionarissen van de uitvoeringsorganisatie nemen namens het fonds deel aan commissies en werkgroepen van de Pensioenfederatie.

PENSIOENREGELING EN UITVOERING

Indexatie 2013

Het bestuur heeft vanwege de gemiddelde reële dekkingsgraad over de maandeinden van juni tot en met november 2012 besloten per 1 januari 2013 de pensioenaanspraken van actieve deelnemers, de premievrije aanspraken van de gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen niet aan te passen (basisindexatie). Evenmin was er financiële ruimte voor een aanvullende indexatie per 1 januari 2013 van de opgebouwde pensioenaanspraken van actieve deelnemers. Ten aanzien van het reglement 1977 is besloten om de pensioenen, die zouden dalen, te bevroeren.

Verhoging van de AOW-ingangsdatum

Het bestuur heeft vastgesteld dat de wijziging van de AOW-ingangsdatum per 1 april 2012 aanleiding vormt voor nader onderzoek, maar dat dit primair een zaak van de arbeidsvoorwaardelijke partijen is. Daarom heeft het bestuur besloten voornamelijk geen actie te ondernemen. De wetswijziging met betrekking tot de verdere (stapsgewijze) verhoging van de AOW-leeftijd en de verhoging per 1 januari 2014 van de pensioenrichtleeftijd heeft het bestuur, mede vanwege aanpassingen van de arbeidsvoorwaarden door het arbeidsvoorwaardelijk overleg, doen besluiten een (bestuurlijke) werkgroep AOW in het leven te roepen. Deze deed nader onderzoek naar wenselijke en noodzakelijke aanpassingen van het pensioenreglement. Eind november 2012 zijn de ontwikkelde voorstellen, in de vorm van een alternatief plan, aan het arbeidsvoorwaardelijk overleg ter instemming voorgelegd. Vooruitlopend hierop besloot het bestuur bij de uitvoeringsorganisatie hiertoe de voorbereidingen reeds in gang te zetten, vanwege het voorstel de administratie op dagbasis uit te voeren.

Instelling van de commissie pensioenzaken cabinepersoneel (CPC)

Het bestuur heeft in de decembervergadering besloten tot de instelling van de commissie pensioenzaken cabinepersoneel (CPC). Deze commissie behandelt bijzondere (individuele) gevallen, waarin het reglement niet eenduidig kan worden toegepast, bezwaarschriften of geschillen en het doorvoeren van reglementswijzigingen. Tot commissieleden zijn benoemd de dames Groeneveld en Kartman en de heren Geerlings, Van Halder (voorzitter) en Jansen.

Reglementswijzigingen

Vereenvoudiging pensioenreglementen

In 2012 besloot het bestuur tot de vereenvoudiging van de pensioenreglementen. Directe aanleiding hiervoor vormden onder andere de complexe WIA-teksten die in de reglementen waren ontstaan door de (ingewikkelde) wijzigingen die in de WIA-wetgeving hadden plaatsgevonden. Door het bestuur is een (bestuurlijke) werkgroep in het leven geroepen. Belangrijkste uitgangspunt voor de vereenvoudiging was dat de reglementen als een tweedelijns informatiebron gelden. Ze dienen beter leesbaar te worden, maar het moeten geen brochures worden. In de decembervergadering is het tekstueel aangepaste pensioenreglement 2008A door het bestuur vastgesteld. Naast tekstuele aanpassingen van reglement 2008A bleken ook inhoudelijke wijzigingen gewenst. De voorstellen daartoe zijn ter instemming voorgelegd aan het arbeidsvoorwaardelijk overleg. Begin 2013 zijn ook reglement 2008B en de NAP-regeling volgens 'dezelfde formule' vereenvoudigd. In de aprilvergadering van het bestuur zijn de drie tekstueel vereenvoudigde reglementen van het fonds vastgesteld. De inhoudelijke wijzigingen worden, zodra het arbeidsvoorwaardelijk overleg hierover heeft besloten, in de drie reglementen verwerkt.

Premiebijdrage deelnemers

Vanaf 2013 bedraagt de premiebijdrage van de deelnemers voor het ouderdomspensioen 2,3%.

Ex-Martinair medewerkers in dienst bij KLM

Nadat het bestuur begin 2012 al besloot om uitvoering te geven aan de afspraken over de toetreding tot het fonds van de ex-Martinair medewerkers in dienst bij KLM, is in de aprilvergadering van 2012 besloten dat ook de risicoverzekeringen van het fonds vanaf 12 april 2012 op deze deelnemers van toepassing zullen zijn.

Factoren

Het bestuur besloot tot aanpassing van de flexibiliseringsfactoren per 1 januari 2014 op basis van de Prognosetafel AG 2012-2062 en de bijbehorende ervaringssterfte (fondsspecifieke ervaringssterfte gebaseerd op het model Towers Watson 2012). Voor de vaststelling van de seksneutrale ruilvoet gaat het pensioenfonds uit van een naar aanspraken gewogen man/vrouwverhouding van 21%/79%. Dezelfde factoren worden vanaf 1 januari 2014 tevens toegepast op de flexibiliseringsfactoren voor de oude reglementen voor zover van toepassing. De wijzigingen zullen per 1 januari 2014 worden verwerkt in de reglementen.

Tarieven

Het bestuur heeft in de septembervergadering de afkooptarieven voor 2013 vastgesteld. Verder bepaalde het bestuur in de decembervergadering de inkooparieven NAP voor 2013.

SEPA

Europa gaat per 1 februari 2014 over naar één Europese betaalmarkt door de invoering van de Single Euro Payments Area (SEPA). SEPA betekent dat nationale betaalsystemen en betaalinfrastructuur over moeten gaan op de Europese standaarden, die per 1 februari 2014 verplicht zijn. Het pensioenfonds heeft een impactanalyse gemaakt van de benodigde aanpassingen. Volgens planning is het fonds aan het einde van het derde kwartaal van 2013 helemaal SEPA-proof.

BELEGGINGEN VAN HET FONDS

Algemeen

Het doel van het beleggingsbeleid is het leveren van een optimale bijdrage aan de realisatie van de pensioenafspraken binnen aanvaardbare risicogrenzen. Het bestuur heeft de beleggingen gespreid over verschillende beleggingscategorieën. Binnen de verschillende beleggingscategorieën vindt een verdeling plaats in regio's en sub-categorieën. Bij de uitvoering van het beleid houdt het bestuur rekening met valutarisico, renterisico en het neerwaartse risico van aandelen en onroerend goed. De lange termijn strategische beleggingsmix is als volgt:

Rendementen per strategische asset categorie

	Strategische mix	Rendement
Vastrentende waarden	45%	14,2%
Aandelen	45%	16,3%
Vastgoed	10%	14,8%

Over 2012 werd een totaalrendement behaald van 15,8% (inclusief rendement op derivaten ter afdekking van risico's).

Strategisch beleggingsbeleid

Een belangrijk onderdeel van het beleggingsbeleid richt zich op de beheersing van het rentemismatchrisico in de balans van het pensioenfonds. De waarde van de pensioenverplichtingen is gevoelig voor veranderingen in de rente. Wanneer de rente daalt, stijgen de pensioenverplichtingen. Een rentedaling leidt ook tot een hogere waarde van de obligatieportefeuille. Dit compenseert de waardestijging van de verplichtingen enigszins, zij het dat de verplichtingen een grotere rentegevoeligheid hebben. De waarde van de aandelen- en vastgoedportefeuille wordt ook beïnvloed door het niveau van de rente, maar op de korte termijn is er geen sprake van een expliciet verband. Het pensioenfonds heeft de ambitie de pensioenen te indexeren voor de opgetreden inflatie. Daarom vormt het rentemismatchrisico waaronder het inflatierisico een belangrijk risico voor het fonds.

In de volgende tabel is de verdeling over de vermogenscategorieën ultimo 2012 gegeven (BM staat voor benchmark).

Beleggingsportefeuille naar categorieën (bedragen in EUR miljoenen)

	2012			2011		
	EUR	%	BM %	EUR	%	BM %
Vastrentende waarden	772	39,9	41,9	661	41,1	45,5
Aandelen	847	40,8	39,0	767	44,2	40,7
Onroerend goed	149	7,7	7,7	132	8,2	8,3
Private Equity	1	0,1	0,1			
Nominale renteswaps	161	8,4	8,4	114	7,1	7,1
Aandelenderivaten (APO)	35	1,8	1,8	44	2,7	2,7
Banktegoeden	3	0,2	0,0	16	1,0	0,0
Overig	20	1,1	1,1	- 69	- 4,3	- 4,3
	1.988	100,0	100,0	1.665	100,0	100,0

Rendementsontwikkelingen totale portefeuille

Over 2012 kwam het totaalrendement van het fonds uit op 15,8%. Het portefeuillerendement was daarmee 0,4% hoger dan het rendement van de benchmark. Een afwijking tussen beide komt voort uit over- en onderwegingen gedurende het jaar ten opzichte van de benchmarkportefeuille en uit beleggingskosten en implementatie-effecten van de portefeuillemutaties. Bij de beoordeling van de behaalde rendementen wordt een vergelijking gemaakt met de benchmarkportefeuille. Dit is een referentieportefeuille die is toegesneden op de specifieke situatie van het fonds. Bij het bepalen van de strategische verdeling van het fondsvermogen over de beleggingscategorieën en binnen die categorieën over regio's en beleggingsstijlen, neemt het pensioenfonds uitdrukkelijk de verplichtingenstructuur en initiële vermogenspositie mee. De rendementscijfers in de tabel voor de categorieën vastrentende waarden, aandelen en onroerend goed zijn berekend inclusief valuta-afdekking. De volgende tabel geeft de gemiddelde verdeling weer van het vermogen over de beleggingscategorieën en de rendementsontwikkelingen van het fonds. Verder worden de verdeling en rendementsontwikkeling van de betreffende benchmark gegeven. In de tabel staat PF voor het pensioenfonds en BM voor benchmark.

Totaalrendement in %

	2012				2011			
	Gewicht		Rendement		Gewicht		Rendement	
	PF	BM	PF	BM	PF	BM	PF	BM
Vastrentende waarden	40,0	42,9	14,2	13,0	41,6	44,7	12,1	13,1
Aandelen	42,3	40,0	16,3	15,7	44,3	41,8	- 9,2	- 9,0
Onroerend goed	8,0	8,0	14,8	15,1	8,7	8,7	0,1	- 0,1
Nominale renteswaps	7,7	7,7	3,3	3,3	3,2	3,2	6,2	6,2
Aandelenderivaten (APO)	2,4	2,4	- 1,1	- 1,1	2,3	2,3	0,4	0,4
Banktegoeden	0,6	0,0	0,1	0,1	0,6	0,0	0,0	0,0
Overig	- 1,0	- 1,0	- 0,5	- 0,2	- 0,7	- 0,7	- 0,2	- 0,3
	100,0	100,0	15,8	15,4	100,0	100,0	7,7	8,6

Gevoerd beleid

In mei heeft de jaarlijkse herbalancering naar de strategische gewichten plaatsgevonden. Hierbij heeft het pensioenfonds obligaties gekocht en aandelen verkocht.

Halverwege september is de tactische overweging van aandelen en de tactische onderweging van obligaties gehalveerd. Deze tactische posities waren in 2011 ingenomen, vanwege de relatieve onderwaardering van met name Europese aandelen. Sinds juni hebben de aandelenmarkten vrijwel continu een stijging laten zien, waardoor de extremen in de onderwaardering zijn afgenomen. Hoewel aandelen nog steeds relatief goedkoop zijn en obligaties relatief duur, zijn ze dus minder extreem ondergewaardeerd dan eerder en is automatisch het risico groter. Om dit risico te verkleinen, is er voor gekozen om de actieve posities te halveren.

De categorie aandelen had een overweging van aandelen uit opkomende landen ten opzichte van ontwikkelde landen. In de categorie vastrentende waarden werden staatsobligaties van opkomende landen en hoogrenderende bedrijfsobligaties overwogen in verhouding tot eurostaatsobligaties.

Vastrentende waarden

Het eerste kwartaal van 2012 begon vrij positief voor de obligatiemarkt, althans voor die categorie obligaties die nog enig rendement opleverden versus de 'veilige' beleggingen in Duitse of Amerikaanse staatsobligaties. De kapitaalmarktrente in laatstgenoemde regio's bewoog eigenlijk gedurende deze periode zijwaarts, zonder echt grote sprongen. De aandelenmarkten begonnen uitstekend. Spreadproducten in de obligatiemarkt deden het ook bijzonder goed. Zo konden high yield obligaties ruim 5% bij schrijven en staatsobligaties uit opkomende landen respectievelijk 4,3% (US dollar obligaties) en 8,3% (obligaties lokale valuta). Richting de zomerperiode werd het sentiment behoorlijk slecht onder beleggers. Zo liep de kredietspread van een aantal Zuid-Europese landen behoorlijk hoog op, waarbij Italië boven de 7% uitsteeg voor het tienjaars effectief rendement en Spanje zelfs boven de 7,5%. In reactie hierop daalde

de rente op Duits overheidspapier naar nieuwe dieptepunten om begin juni op 1,17% te komen voor tienjaarspapier. De 30-jaars swaprente daalde naar 1,8%, eveneens een laagterecord. Op 26 juli besloot ECB-president Mario Draghi dat het zo niet langer kon doorgaan. Met zijn speech waarschuwde hij partijen die gokten op het uiteenvallen van de euro deze hoop snel op te geven. 'Binnen ons mandaat is de ECB bereid alles te doen wat nodig is om de euro te behouden. En geloof me, het zal genoeg zijn.' Dit signaal wordt achteraf gezien als een belangrijk keerpunt in de eurocrisis. Waar eerder nogal werd getwijfeld aan de bereidwilligheid van de ECB om hard in te grijpen, leek nu ineens alle twijfel weg. Het effectieve rendement op Spaanse en Italiaanse staatsobligaties daalde behoorlijk in de maanden daarna. Ook Frankrijk profiteerde van deze opleving omdat de kredietspread daalde naar de niveaus van begin 2011. Dit was tevens een van de belangrijkste redenen van het uitstekende rendement op langlopende Franse inflation linked obligaties, die in het derde kwartaal maar liefst 11,3% in waarde toenamen. Bijna de gehele toename van de reële rente, voornamelijk het gevolg van het oplopen van de kredietspread, werd weer tenietgedaan in de tweede helft van 2012. Een andere belangrijke beweging op de rentemarkt was een steilere rentecurve. Begin juni was het verschil tussen de 10-jaars- en 30-jaarsrente bijzonder klein, ongeveer vijftien basispunten. Aan het eind van 2012 was dit opgelopen naar 67 basispunten, het niveau dat ultimo 2004 voor het laatst werd gezien. Deze beweging was enerzijds het gevolg van het terugdraaien van beleggingen in veilige havens, maar ook zeer zeker het vooruitlopen door marktpartijen op de implementatie van het UFR-regime waardoor minder behoefte zou bestaan aan langlopende rentederivaten. In de tweede helft van 2012 bleven zogenaamde spreadproducten binnen obligaties het bijzonder goed doen. High yield had een prima derde en vierde kwartaal waarin in totaal 7,9% werd bijgeschreven. Investment grade obligaties stegen 5,2% en stukken uit opkomende landen in lokale valuta kenden een waardestijging van 9,1%. Tegen het einde van 2012 werd het nog even spannend zonder al te grote bewegingen op de obligatiemarkt door de aanhoudende discussies over het Amerikaanse overheidstekort en de dreiging van de fiscal cliff. Uiteindelijk bleken de Democraten en Republikeinen in staat om via een compromis een definitieve aanpak van het probleem voor zich uit te schuiven. Zo kon 2012 worden afgesloten als een mooi beleggingsjaar voor obligaties.

Vastrentendewaardenportefeuille naar segment (bedragen in EUR miljoenen)

	2012			2011		
	EUR	%	BM %	EUR	%	BM %
Global ILB 10+	455	59	60,5	415	62,8	60,5
EURO 20+ Buy & Hold	29	3,7	4,9	-	-	-
NL/GER 10+ Buy & Hold	18	2,3	2,4	-	-	-
Global Credits	41	5,3	7,9	-	-	-
Eurozone staatsobligaties 10+	19	2,4	2,5	57	8,6	9,6
Eurozone staatsobligaties	7	0,9	4,8	-19	-2,9	5,7
Eurozone bedrijfsobligaties	-	-	-	19	2,9	4,7
UK bedrijfsobligaties 10+	22	2,9	4,1	21	3,2	4,1
US credits	-	-	-	25	3,8	4,2
US high yield	57	7,4	2,9	50	7,6	3,1
Emerging Markets Debt	62	8	6	57	8,6	6,2
Emerging Markets Debt (local)	62	8,1	4	36	5,4	1,9
	772	100	100	661	100	100

Aandelen

Aandelen hebben ondanks de volatiliteit een goed jaar gehad. De MSCI World steeg in 2012 met ruim 14% in euro's. Dit werd met name veroorzaakt door liquiditeit (monetaire verruiming door diverse centrale banken) en gunstige politieke ontwikkelingen (uitspraken Draghi om de euro te redden). Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een sterke 'risk-on rally' in aandelen. In het algemeen kan gesteld worden dat binnen aandelen ook de meer risicovolle subcategorieën het beste rendement lieten zien. Europese small caps hadden een rendement van ruim 25% en Amerikaanse small caps van ruim 14%, beide in euro's. Opkomende landen lieten een jaarrendement van ruim 18% zien in euro's. De angst voor een harde landing van de Chinese economie is in de loop van 2012 verminderd en dit heeft bijgedragen aan een relatief sterke performance voor opkomende landen. Ondanks het feit dat beleggers minder risicomijdend waren in 2012, hadden beleggers qua type aandelen een sterke voorkeur voor kwaliteitsaandelen en aandelen met een hoog dividendrendement. Defensieve aandelenstrategieën deden het dan ook redelijk tot goed in 2012.

In 2012 startte het pensioenfonds met de opbouw van de private equity portefeuille. Met commitments aan twee fondsen werd invulling gegeven aan een allocatie naar de emerging markets in Azië en een allocatie naar secondaries. Beide fondsen zijn recent gestart met investeren met een deel van het beschikbare vermogen. De meerjarige rendementen zijn gunstig in vergelijking met de aandelenmarkten. In de komende jaren zullen meerdere allocaties volgen. Zodra het gecommiteerde bedrag aan private equity qua omvang 10% van de allocatie naar aandelen bedraagt, volgt een evaluatie van het beleid.

Aandelenportefeuille naar regio (bedragen in EUR miljoenen)

	2012			2011		
	EUR	%	BM %	EUR	%	BM %
Europa & Midden Oosten	257	30,4	30,8	266	34,5	31,9
Noord Amerika	190	22,5	24,2	189	24,7	27,4
Pacific	197	23,2	8,2	59	7,7	7,7
Opkomende markten	68	8,0	21,0	159	20,8	20,7
Aandelen defensief	76	8,9	8,8	39	5,1	5,1
Duurzaam wereldwijd	59	7,0	7,0	55	7,2	7,2
	847	100,0	100,0	767	100,0	100,0

Vastgoed

De vastgoedmarkten hebben ook in 2012 weer een verdere toename laten zien van de verschillen tussen hoogwaardig vastgoed met stabiele inkomsten (veel vraag, hoog geprijsd) en meer risicovolle vastgoedbeleggingen (weinig vraag, laag geprijsd). Deze verschillen zijn grotendeels terug te voeren tot aanhoudend risicomijdend gedrag bij beleggers in combinatie met moeilijke financieringsmarkten. Naast het specifieke vastgoedrisico keken beleggers ook meer nadrukkelijk naar aanverwante risico's zoals het landenrisico.

In tegenstelling tot 2011 liep wereldwijd de waardeontwikkeling op de publieke vastgoedmarkt in 2012 voor op die van de private vastgoedmarkt. De afname van de onzekerheid op de financiële markten, met name het afgenomen systeemrisico in Europa, heeft hier in belangrijke mate aan bijgedragen.

Onroerend goed portefeuille naar segment (bedragen in EUR miljoenen)

			2012			2011	
	EUR	%	BM %	EUR	%	BM %	
Europa beursgenoteerd	44	30,0	30,0	27	20,9	21,0	
Verenigde Staten beursgenoteerd	18	12,1	12,1	28	21,0	20,8	
Azië beursgenoteerd	13	8,5	8,5	8	6,1	6,2	
Totaal beursgenoteerd	75	50,6	-	63	48,0	-	
Europa privaat	42	28,3	28,3	44	33,1	33,1	
Verenigde Staten privaat	28	19,0	19,0	22	16,4	16,4	
Azië privaat	3	2,1	2,1	3	3	3	
Totaal privaat	73	49,4	-	69	52,0	-	
	148	100,0	100,0	132	100,0	100,0	

Valuta

Het pensioenfonds heeft geen visie op de mogelijke ontwikkelingen van wisselkoersen. Daarom werden ook in 2012 de valutaposities in Amerikaanse dollars, Britse ponden, Japanse yens, Zweedse kronen en Canadese en Australische dollars voor 100% afgedekt met de euro. Daarbij werden posities in Nieuw-Zeelandse dollars als Australische dollars gezien. De posities in Singapore dollars en Hong Kong dollars werden afgedekt als ware het de Amerikaanse dollar.

Verantwoord beleggen

Verantwoord beleggen houdt in dat bij de selectie van beleggingsobjecten ook rekening wordt gehouden met niet-financieel getinte eisen. Het gaat daarbij om zaken als ecologie, milieu, duurzaamheid en ethiek. De visie van het bestuur is dat beleggingsbeleid in eerste instantie is gericht op het behalen van een zo goed mogelijk rendement tegen een zo laag mogelijk risico. Uiteraard wil het fonds daar op een verantwoorde en duurzame manier mee omgaan. Het bepalen wat nu specifiek wel of niet-aanvaardbare activiteiten zijn, acht het bestuur echter allereerst de verantwoordelijkheid van de overheid. Deze beschikt daartoe immers over een democratische legitimatie. Voor de beleggingen van het fonds is de basis dat alleen wordt belegd in activiteiten die niet bij wet of bij internationale verdragen zijn verboden. Schending van mensenrechten en misbruik van kinderarbeid behoren tot de activiteiten waarvan het fonds afstand neemt. Het bestuur onderschrijft daarbij de principes van de Verenigde Naties voor verantwoord beleggen. Het bestuur heeft de externe vermogensbeheerders geïnformeerd over de standpunten van het fonds en hen gevraagd te rapporteren over hoe zij invulling kunnen geven aan de doelstellingen van het pensioenfonds. Verder heeft het bestuur besloten om 10% van het aandelenbelang in specifieke duurzame activiteiten

te gaan beleggen. Begin 2010 is gestart met deze zogenoemde 'groene pool'. Ultimo 2012 bedraagt de omvang van deze beleggingen 58,6 miljoen euro. Het gaat om beleggingen in fondsen voor alternatieve energiebronnen, water en microfinanciering.

Vooruitblik 2013

Na een jaar waarin de markten nog steeds erg onzeker waren en grote drijvende krachten wederom geopolitieke beslissingen en monetair beleid waren, lijkt de onzekerheid op de markten te verminderen. Monetair beleid en acties van centrale banken, voornamelijk in de Verenigde Staten en de eurozone, hebben het 'staartrisiko' significant verminderd. Dit heeft tot gevolg dat financiële markten in 2013 weer meer gedreven worden door rationele overwegingen. Het bestuur verwacht dat dit positief zal zijn voor aandelen en met name voor obligaties negatief.

De onderbouwing van deze visie is tot de volgende zes hoofdargumenten te herleiden:

- verwacht wordt dat het beleid van centrale banken accommodatief zal blijven. Zowel de FED als de ECB blijft verruimingsprogramma's toepassen zolang de economie daarom vraagt, wat het staartrisiko in de markt verder afzwakt en bovendien de economie ondersteunt.
- de waardering van aandelen is nog steeds gunstig te noemen, zowel in absolute als in relatieve zin. Staatsobligaties zijn zeer onaantrekkelijk, gezien het feit dat de reële effectieve rendementen rond de nullijn liggen voor AAA-landen.
- het consumentenvertrouwen (weliswaar komend van een zwaar dieptepunt) stijgt en het sentiment rondom de eurozonecrisis is aan het verbeteren. De markt ziet de maatregelen die genomen worden door de landen in de eurozone en door de ECB als bemoedigend.
- de Chinese economische groei. China maakt een groot gedeelte uit van de wereldwijde economische groei. De financiële markten zijn voor 2012 uitgegaan van een relatief zware groeivertraging, terwijl de hoogte van de groeivertraging meeviel en paste bij een overgang van een exportgedreven economie naar een interne consumptie-economie.
- de verwachte wereldwijde economische groei, die volgens het IMF en vele andere partijen rond de 3,6% zal uitkomen. Dit groeipercentage wordt met name hoog gehouden door de opkomende markten en de Verenigde Staten. Belangrijk is dat deze groei in historische context gelijk is aan het gemiddelde trendniveau. Volgens het bestuur is de markt te pessimistisch over deze economische groei.
- een meer technisch argument betreft de globale investeringsstromen. Gegevens van Lipper laten zien dat de instroom in Amerikaanse aandelenfondsen gedurende de eerste twee weken van dit jaar 11,3 miljard dollar was. Dat is de grootste tweewekelijkse instroom sinds april 2000. Wanneer ETF's (beleggingsfondsen die op de beurs worden verhandeld) worden meegerekend, komt het totaal op 18 miljard dollar. Dat is meer dan twee keer zo veel als in obligatiefondsen. Ook aandelen uit de opkomende markten doen het goed. Onderzoek toont aan dat institutionele partijen nog steeds een onderwogen aandelenportefeuille bezitten. Indien deze partijen overschakelen van obligaties naar aandelen, dan zal dat een grote positieve impact hebben op de performance van aandelen.

Aangenomen wordt dat de genoemde ontwikkelingen er voor zullen zorgen dat de wereldeconomie zich geleidelijk maar steeds duidelijker zal herstellen. De markten zullen hierbij weer meer gedreven worden door waarderingen en niet door geopolitieke staartrisico's.

HET FINANCIËLE BELEID

Premiebeleid

Het beleid van het bestuur is gericht op het uitvoeren van een voorwaardelijk geïndexeerde pensioenregeling zoals overeengekomen door arbeidsvoorwaardelijke partijen. Gezien deze doelstelling, de risicohouding van het bestuur en verwachtingen ten aanzien van toekomstige economische ontwikkelingen kan het pensioenfonds een daarbij passende premie vaststellen. De hoogte van de te betalen premie is overeengekomen tussen het bestuur en KLM. De premie is bedoeld voor het pensioen van de actieve deelnemers. Voor het pensioen van de premievrije en gepensioneerde deelnemers is in het verleden premie betaald.

Met ingang van 2011 is een nieuw premiebeleid van toepassing. Voor de financiering van de pensioenen heeft het pensioenfonds in 2012 een premie geheven van 31,1% van de bijdragegrondslag. Deze premie is afgeleid van een gedempte actuariële premie met een bufferopslag gelijk aan het (strategisch) vereist eigen vermogen. Met ingang van 2011 verlaagt het pensioenfonds de 'gedempte' rentevoet, die wordt gebruikt voor de premievaststelling, gefaseerd in drie jaar naar 3,2%. De premie gaat daardoor gefaseerd omhoog. De gedempte rentevoet bedroeg 3,8% per 1 januari 2011, 3,5% per 1 januari 2012 en bedraagt 3,2% vanaf 1 januari 2013. In de premie zijn opslagen opgenomen voor de onderdelen administratiekosten en arbeidsongeschiktheidsrisico. De premie wordt verhoogd met een deelnemersbijdrage bij verzekering van het facultatief partnerpensioen van 1,2% (niveau 2012) van de bijdragegrondslag. De bijdragegrondslag is gelijk aan 13,96 maal het maandsalaris met aftrek van een franchise. Ook verhoogt het pensioenfonds de premie met een deelnemersbijdrage voor de netto aanvullende pensioenregeling van 2% van de grondslag (13,96 keer het maandsalaris) en een deelnemersbijdrage voor de verzekering van het Anw-hiaat (12,90 euro per maand, niveau 2012).

Stabilisator beleidsinstrument toeslagen en premie

Vanaf 2011 hanteert het pensioenfonds het gemiddelde van de dekkingsgraden aan het einde van de maanden juni tot en met november als graadmeter voor het premie- en indexatiebeleid voor het volgende boekjaar. Op deze wijze is het fonds niet afhankelijk van een enkel meetmoment voor de inzet van deze beleidsinstrumenten en wordt het effect van eventuele grote schommelingen in de dekkingsgraad op de beleidsinstrumenten gedempt.

Tekortenbeleid

Het bestuur en KLM zijn overeengekomen dat bij een ontoereikende solvabiliteitspositie een beroep wordt gedaan op de verschillende stakeholders van het fonds. KLM en de actieve deelnemers zullen zodanige herstellpremies bijdragen dat er bij een dekkingstekort binnen drie jaar en bij een reservetekort binnen vijftien jaar weer sprake is van

voldoende solvabiliteit. De doorsneepremie vermeerderd met de extra premiebetalingen door een reserve- of dekkingstekort is niet hoger dan 48% van de som van de bijdragegrondslagen. De gemiddelde nominale dekkinggraad voor het einde van de maanden juni 2011 tot en met november 2011 bedroeg 114,2%. De vereiste nominale dekkinggraad was 120,1% per 30 november 2011. De herstellpremie 2012 was gebaseerd op dit tekort. De pensioenpremie 2012 werd daarom verhoogd met een herstellpremie van 6 miljoen euro. Het hierin begrepen deelnemersaandeel van 400.000 euro is gefinancierd uit de reserve toekomstige premiekortingen voor deelnemers.

De gemiddelde nominale dekkinggraad voor het einde van de maanden juni tot en met november 2012 was 108,8%. De vereiste nominale dekkinggraad bedroeg 119,5% per 30 november 2012. Het (gemiddelde) reservetekort was op basis van deze cijfers 10,7% van de voorziening pensioenverplichtingen.

Dit betekent dat het pensioenfonds ook voor 2013 een herstellpremie heeft gevraagd. De herstellpremie 2013 bedraagt 13,6 miljoen euro. Het hierin begrepen deelnemersaandeel van 1 miljoen euro kan in 2013 nog worden gefinancierd uit de reserve toekomstige premiekortingen voor deelnemers.

Van gepensioneerden en premievrije deelnemers vraagt het pensioenfonds geen herstellpremies. Bij onvoldoende solvabiliteit verlangt het fonds vanuit evenwichtige belangenbehartiging ook een bijdrage van deze groep deelnemers via het niet (volledig) indexeren van de opgebouwde en ingegane pensioenen.

Overschottenbeleid

Premiekorting wordt verleend als het pensioenvermogen van het fonds hoger is dan het pensioenvermogen bij het maximum van de FTK-dekkinggraad (vereist vermogen) en bij een 100% reële dekkinggraad. Van het aldus gedefinieerde overschot gebruikt het pensioenfonds een tiende deel voor premiekorting. In het daarop volgende jaar beoordeelt het fonds opnieuw vanuit de balanssituatie of premiekorting mogelijk is. Uit deze beleidslijn volgt dat er ook negatieve premies ofwel terugstortingen kunnen ontstaan. De terugstorting is echter begrensd tot 24% van de bijdragegrondslag.

Indexatiebeleid

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijk indexatiebeleid. De aanpassing of indexatie is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. De toe te kennen toeslag wordt gesplitst in twee onderdelen. In de eerste plaats een basistoelage met als ambitie de 'geschoonde prijsinflatie', waarbij voor actieve deelnemers een maximum geldt van de algemene KLM-loonontwikkeling. Daarnaast is er een aanvullende toeslag voor actieve deelnemers. Bij deze aanvullende toeslag geldt als ambitie het verschil tussen de toegekende basistoelage en de verleende algemene KLM-loonontwikkeling. Het bestuur heeft besloten om als leidraad bij de toekenning van toeslagen rekening te houden met de mate waarin het fonds toeslagen zowel nu als in de toekomst kan nakomen. Bij het besluit over (gedeeltelijke) toeslag houdt het bestuur rekening met het niveau van de daarvoor te bepalen reële dekkinggraad. Wanneer er voldoende vermogen is om nominale pensioenaanspraken (zonder toeslagverlening) veilig te stellen, maar onvoldoende vermogen om ook in de toekomst volledige toeslagverlening

na te komen, dan zal gedeeltelijke toeslagverlening plaatsvinden. De mate waarin basistoelage wordt verleend, stelt het pensioenfonds vast met hulp van een boven- en ondergrens. De bovengrens staat gelijk aan een reële dekkingsgraad van 80%. De ondergrens is een reële dekkingsgraad van 65%. Wanneer het vermogen zich tussen deze twee grenswaarden bevindt, verleent het pensioenfonds gedeeltelijke toeslag. Het pensioenfonds kent geen basistoelagen toe wanneer het aanwezige vermogen lager is dan het vermogen waarbij nominale aanspraken kunnen worden veilig gesteld. Daarbij houdt het fonds rekening met een minimale wettelijke buffer van 5% (nominale dekkingsgraad van 105%). De basisindexatie mag niet op een zodanig niveau worden vastgesteld, dat de nominale dekkingsgraad door de basisindexatie onder de 105% zou zakken. In dat geval beperkt het pensioenfonds de indexatie minstens zo, dat een daling van de nominale dekkingsgraad onder de 105% wordt voorkomen.

De gemiddelde reële dekkingsgraad over het einde van de maanden juni tot en met november 2012 bedroeg 62,5%. Het bestuur heeft daarom besloten geen basisindexatie per 1 januari 2013 toe te kennen. De aanvullende toeslag wordt verleend als de daarvoor apart gevormde toeslagreserve voor actieve deelnemers ruimte biedt. In 2013 kan het pensioenfonds geen aanvullende toeslag toekennen.

Inhaalindexatie

Voor inhaalindexatie ter compensatie van gekorte indexaties in het verleden (indexatieachterstand) gelden de volgende uitgangspunten:

- de reële dekkingsgraad bedraagt meer dan 85%;
- in beginsel zal inhaalindexatie worden toegepast met terugwerkende kracht gedurende 10 jaar;
- de grootste indexatieachterstand zal als eerste worden weggewerkt.

De inhaalindexatie geldt voor alle opgebouwde en premievrije aanspraken en voor alle ingegane pensioenen.

Het fonds kent indexatieachterstanden. In de volgende tabel is een overzicht opgenomen van de beoogde en de feitelijk toegekende indexatie.

	Actieve deelnemers		Premievrije en gepensioneerde deelnemers	
	Beoogde indexatie	Feitelijk toegekend	Beoogde indexatie	Feitelijk toegekend
1 januari 2012	3,0%	0,0%	2,3%	0,0%
1 januari 2013	0,0%	0,0%	2,0%	0,0%

Feitelijke en (gedempte) kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie volgens artikel 128 lid 1 van de Pensioenwet bedroeg 89,4 miljoen euro. Volgens het Besluit financieel toetsingskader is het mogelijk jaarlijkse premieschommelingen in de kostendeekkende premie door fluctuerende markt-

rentes te dempen. Deze zogeheten gedempte kostendekkende premie werd in 2012 voor het fonds vastgesteld op basis van een vaste rekenrente van 3,5%. Een uitsplitsing van de kostendekkende en gedempte premie wordt hierna weergegeven.

Premie (bedragen in EUR miljoenen)

	Kostendekkend	Gedempt
Pensioenopbouw	49,3	41,4
Individuele salarisontwikkeling	18,6	15
Opslag voor overlijdens- en invaliditeitsrisico	4,2	4
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	3,4	3,3
Solvabiliteitsopslag	13,9	11,7
Totaal	89,4	75,4

De feitelijke, in rekening gebrachte premie is gelijk aan de naar een doorsneepremie vertaalde, gedempte premie vermeerderd met werknemersbijdragen voor facultatief partnerpensioen, Anw-hiaat en Netto Aanvullende Pensioen en vermeerderd met de bijdragen vanuit het overschotten- en tekortenbeleid. De feitelijke premie bedroeg 78,9 miljoen euro. In 2012 is de feitelijke premie hoger dan de gedempte premie, omdat er een herstellpremie in 2012 is betaald. De doorsneepremie voor 2012 was 31,1% van de bijdragegrondslag.

Solvabiliteitstoets

Met het uitvoeren van de solvabiliteitstoets wordt bepaald of het pensioenfonds voldoende eigen vermogen heeft om risico's te kunnen opvangen. Als maatstaf geldt dat voldoende vermogen aanwezig moet zijn om de kans op onderdekking binnen één jaar kleiner te laten zijn dan of gelijk te laten zijn aan 2,5%. Voor het vaststellen van het vereist vermogen gebruikt het fonds de standaardtoets. De toets wijst uit dat de vereiste solvabiliteit op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille 322,0 miljoen euro bedroeg aan het einde van 2012. Het feitelijke eigen vermogen van het pensioenfonds was 276,3 miljoen euro ultimo 2012. Het pensioenfonds had eind 2012 een reserve-tekort. In 2013 wordt aan KLM en deelnemers daarom een herstellpremie in rekening gebracht. Deze komt voort uit het tekortenbeleid en is uitgewerkt in het bij DNB ingediende herziene herstellplan per 30 september 2011. De hoogte van de herstellpremie voor 2013 bedraagt 13,6 miljoen euro. Een veertiende deel hiervan komt voor rekening van de deelnemers en kan worden gefinancierd uit de reserve voor toekomstige premiekorting. Uitgedrukt als percentage van de bijdragegrondslag wordt in 2013 een extra bijdrage van de werkgever gevraagd van 5,9 procentpunt.

Nieuwe externe ontwikkelingen in 2012 met invloed op de waardering van de pensioenverplichtingen

I. Introductie Ultimate Forward Rate (UFR) bij vaststelling door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur

Vanaf eind september 2012 houdt DNB bij de publicatie van de rentetermijnstructuur voor de waardering van de pensioenverplichtingen rekening met een UFR. De UFR maakt deel uit van het zogenoemde septemberpakket waartoe het kabinet eind september besloot. Dit pakket bevat maatregelen die vooruitlopen op een nieuwe Pensioenwet en een nieuw financieel toetsingskader voor pensioenfondsen. Het nieuwe financieel toetsingskader zal in 2015 in werking treden. De nieuwe kaders moeten bijdragen aan een meer toekomstbestendig pensioenstelsel. De invoering van de UFR maakt de grondslag waarmee de pensioenfondsen hun verplichtingen in de toekomst berekenen minder gevoelig voor schommelingen en zorgde vanaf september 2012 voor een verhoging van de rente waartegen pensioenverplichtingen worden gewaardeerd. Sinds eind 2011 wordt bij de vaststelling van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur tevens rekening gehouden met een driemaandsgemiddelde rente. Ook deze middeling zorgt voor minder marktschommelingen in de te hanteren rentetermijnstructuur. De gemiddelde rente waartegen de pensioenverplichtingen eind 2012 worden gewaardeerd, bedraagt zonder middeling en zonder UFR 2,26%. Daarnaast is de gemiddelde rente uitgaande van de door DNB gepubliceerde curve eind 2012 2,57% waardoor de voorziening pensioenverplichtingen 125,9 miljoen euro lager is vastgesteld.

II. Nieuwe overlevingstafels

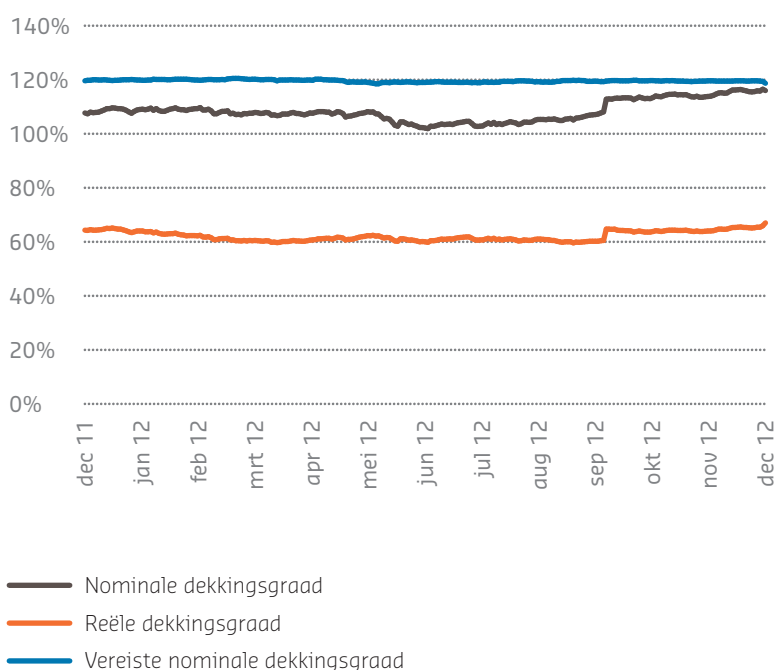
In 2012 heeft het Actuarieel Genootschap (AG) nieuwe overlevingstafels gepubliceerd: Prognosetafel AG 2012-2062. Het fonds past deze nieuwe overlevingstafels per 31 december 2012 toe. De overlevingstafels zijn gebaseerd op het verwachte sterfteverloop van de gehele Nederlandse bevolking. Om aan te sluiten bij de verwachtingen voor het pensioenfonds hanteert het fonds correctietabellen op deze overlevingstafels. Ook deze correctietabellen zijn in 2012 herzien.

Herstelplan

Naar aanleiding van een reservetekortpositie ultimo 2008 diende het pensioenfonds in de loop van 2009 een langetermijnherstelplan in bij DNB. Door een gewijzigde financieringsopzet is in de loop van 2011 een nieuw herstelplan ingediend. Dit herstelplan heeft als startdatum 30 september 2011 en toont aan hoe het fonds het tekort in maximaal vijftien jaar oplost door middel van extra premiebetalingen en het slechts gedeeltelijk toekennen van indexatie. DNB heeft op 19 maart 2012 een positieve beschikking afgegeven voor het ingediende herstelplan.

Hierna volgt het verloop en de analyse van de dekkingsgraad in 2012 naar verschillende oorzaken.

Verloop dekkinggraden in 2012 (in %)

	Verloop nominale dekkinggraad	Verloop reële dekkinggraad
Beginsituatie 31 december 2011	107,7%	64,3%
Nieuwe aanspraken met premie-inkomsten	0,0%	- 0,3%
Verrichten van pensioenuitkeringen	0,2%	- 0,1%
Toekenning voorwaardelijke toeslagen	0,0%	0,0%
Wijziging rentetermijnstructuur rentedeel (effect op de voorziening pensioenverplichtingen)	- 5,9%	- 0,3%
Wijziging rentetermijnstructuur inflatiedeel	-	- 4,6%
Genereren van extra rendement door de beleggingen	15,4%	9,2%
Actuariële grondslagen	- 0,1%	0,0%
Overige oorzaken	- 1,3%	- 1,2%
Eindsituatie 31 december 2012	116,0%	67,0%

Bij de vaststelling van de reële dekkinggraad wordt de reële rente berekend door de nominale marktrente gebaseerd op de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur te verminderen met de geschatte inflatiecomponent.

De geschatte inflatiecomponent, de break-even-inflatie, wordt afgeleid door euro inflation linked staatsobligaties, gekoppeld aan de Europese Harmonized Inflation Consumer Price (excluding tobacco) inflatie-index, te vergelijken met nominale euro staatsobligaties van een vergelijkbare looptijd. Hierbij werkt het pensioenfonds zoveel mogelijk met obligaties van de hoogst beschikbare kredietwaardigheid. De inflatiecomponent wordt daarbij volgens de DNB-systematiek voor de middeling voor de bepaling van de rentetermijnstructuur vastgesteld op een driemaandsgemiddelde inflatie.

Zodra het bestuur concludeert dat de dekkingsgraad bestendig en meerdere kwartalen boven de vereiste dekkingsgraad ligt, zal het bestuur aan DNB melden dat het fonds uit herstel is. Doordat de dekkingsgraad zich in 2012 onder de vereiste dekkingsgraad bevond, brengt het pensioenfonds in 2013 herstelbetalingen in rekening bij KLM en deelnemers. Dat is in lijn met het financieringsbeleid. De bijdrage van deelnemers in 2013 wordt hierbij gefinancierd uit de reserve toekomstige premiekorting voor deelnemers.

Actuariële analyse

Hierna vindt u een analyse van het saldo van baten en lasten naar technische winsten en verliesbronnen:

(bedragen in EUR miljoenen)

	2012	2011
Resultaat op beleggingen en verplichtingen	69,4	- 146,7
Resultaat op premies	2,8	5,1
Resultaat op waardeoverdrachten	0,1	- 0,3
Resultaat op pensioenuitkeringen	0,3	0,2
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten	0,3	0,3
Wijziging actuariële grondslagen	82,4	0,6
Actuariële resultaten	2,5	4,4
Resultaat op indexering	- 0,6	- 0,2
Overige resultaten	- 0,5	0,0
Totaal	156,7	- 136,6

Oordeel van de certificerend actuaris over de financiële positie

De financiële positie van het fonds per 31 december 2012 is beoordeeld als niet voldoende vanwege het reservetekort. Op totaalniveau zijn de technische voorzieningen voldoende prudent vastgesteld.

RISICOMANAGEMENT

Het pensioenfonds besteedt veel aandacht aan de analyse van risico's en de beheersing hiervan. Omdat het fonds een deel van de activiteiten uitbesteedt aan de uitvoeringsorganisatie, zijn ook de beheersmaatregelen die Blue Sky Group treft van belang.

Hierna vindt u een nadere toelichting op de voornaamste risico's die het bestuur heeft onderkend, alsmede het beleid van het bestuur voor het beheersen van de risico's. Kwantitatieve informatie over risico's is opgenomen in de risicoparagraaf als onderdeel van de jaarrekening.

Het pensioenfonds onderscheidt de volgende risico's:

- financiële risico's;
- uitbestedingsrisico;
- operationeel risico;
- compliancerisico;
- reputatierisico.

Financiële risico's

Om zijn missie te realiseren heeft het fonds risicobeleid ontwikkeld, waarin het bewust bepaalde financiële risico's neemt. De Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) is het bedrijfsplan, waarin het beleid uiteen is gezet.

De volgende financiële risico's worden onderscheiden:

- rentemismatchrisico;
- beleggingsrisico's;
- verzekeringstechnische risico's;
- liquiditeitsrisico.

Rentemismatchrisico

Het pensioenfonds is gevoelig voor wijzigingen in de marktrente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch). Door een belangrijk deel van de vastrentendewaardenportefeuille te beleggen in langlopende inflation linked obligaties en nominale euro staatsobligaties wordt gezorgd voor een reductie van dit mismatchrisico. Daarnaast zet het pensioenfonds nominale renteswaps in voor een verdere beperking van het mismatchrisico. De vastrentendewaardenportefeuille samen met de renteswaps dekt het rentemismatchrisico voor tenminste 50% af.

Beleggingsrisico's

Beleggingsrisico's zijn risico's binnen de beleggingen van het pensioenfonds. Er wordt onderscheid gemaakt tussen vastgoed- en aandelenrisico, valutarisico en kredietrisico.

Vastgoed- en aandelenrisico

Het vastgoed- en aandelenrisico's is het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen of waardewijzigingen plaatsvindt. Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsresultaat. De beleggingen worden namelijk

gewaardeerd op marktwaarde. Daarbij worden waardewijzigingen onmiddellijk verwerkt in het saldo van baten en lasten. Het fonds beheerst het vastgoed- en aandelenrisico door het aanbrengen van een goede spreiding binnen de portefeuille (diversificatie). Hiervoor vindt periodiek een risico-rendementsanalyse plaats van de beleggingsportefeuille. Daarnaast wordt door middel van een derivatenconstructie een deel van het neerwaartse risico op aandelen afgedekt. Het beleggingsbeleid wordt uitgebreid beschreven in het jaarlijkse beleggingsplan, dat door het bestuur van het fonds wordt vastgesteld.

Valutarisico

Het pensioenfonds belegt ook in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro. Om dit risico te beheersen, dekt het fonds alle beleggingen in de Amerikaanse dollar, het Britse pond, de Japanse yen, de Zweedse kroon, de Canadese dollar en de Australische dollar af naar de euro. Hierbij wordt een gedeelte van de beleggingen in opkomende markten gezien als beleggingen in dollars. Het resterende valutarisico in de portefeuille van het fonds is zeer beperkt.

Kredietrisico

Het pensioenfonds sluit contracten af met tegenpartijen. Daarbij loopt het fonds een risico als deze tegenpartijen hun verplichtingen jegens het fonds niet nakomen. Het tegenpartijrisico dat is verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten wordt dagelijks gemonitord en op marktconforme wijze beheerst door het opvragen van onderpand bij bepaalde marktbevingen. Daarnaast maakt het fonds gebruik van verschillende tegenpartijen met een goede reputatie, waardoor dit risico wordt beperkt.

Verzekeringstechnische risico's

Het belangrijkste verzekeringstechnische risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Het pensioenfonds berekent de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de AG-prognosetafel 2012-2062 met correcties voor ervaringssterfte. Hierdoor wordt rekening gehouden met toekomstige verbetering van de levensverwachting. Toepassing van deze prognosetafel beperkt het langlevensrisico voor het fonds sterk.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Deze verplichtingen betreffen voornamelijk de pensioenuitkeringen, maar ook ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot contractuele verplichting tot bijstorting. Het liquiditeitsrisico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig. Dat komt ten eerste doordat de pensioenuitkeringen voor een belangrijk deel kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten. Een tweede reden is dat verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels.

Uitbestedingsrisico

Het Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel besteedt de pensioenuitvoering, bestuurs- ondersteuning en het vermogensbeheer uit aan Blue Sky Group. Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Om dit risico te beheersen, heeft het fonds conform de Pensioenwet beleid vastgesteld voor de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding van bedrijfsprocessen. Voor het fonds bestaat het uitbestedingsrisico vooral uit het risico dat Blue Sky Group niet handelt volgens het verstrekte mandaat. Om dit risico te beheersen, zijn duidelijke voorwaarden contractueel vastgelegd en uitgewerkt in een service level agreement. De uitvoeringsorganisatie legt periodiek verantwoording af over de beheersing van de processen en overlegt hierbij ook een ISAE 3402-rapportage inclusief 'In Control Statement' voor de gehele dienstverlening. Deze rapportage beschrijft beheersdoelstellingen en beheersmaatregelen voor alle processen die de uitvoeringsorganisatie voor het fonds uitvoert.

Daarnaast implementeerde het pensioenfonds onder andere de volgende beheersmaatregelen.

Het fonds:

- voert periodiek een risico-inventarisatie uit;
- beoordeelt periodiek de uitvoering van de serviceafspraken;
- neemt kennis van de ISAE 3402-rapportage inclusief 'In Control Statement' van Blue Sky Group en beoordeelt de toereikendheid van de beheersdoelstellingen en de opzet en werking van de getroffen beheersmaatregelen;
- heeft een risk & controlcommissie. Deze commissie coördineert en bewaakt het integrale risicomanagement van het fonds;
- participeert met een ander fonds in een Audit Committee. Dit committee beoordeelt de opzet en werking van de beheersmaatregelen van zowel de participerende pensioenfonds als de uitvoeringsorganisatie. Ook voeren de leden onderzoek uit en ontwikkelen zij beleid op het terrein van interne beheersing;
- heeft met twee andere fondsen een beleggingsadviescommissie met externe deskundigen ingesteld. De beleggingsadviescommissie is onafhankelijk van de uitvoeringsorganisatie. Deze commissie adviseert de betreffende fondsen over het beleggingsbeleid.

Operationeel risico

Operationeel risico treedt op bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, vanwege niet afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of door externe gebeurtenissen. Dit risico wordt beperkt doordat het fonds de hiervoor besproken ISAE 3402-rapportage inclusief 'In Control Statement' van de uitvoerder ontvangt en beoordeelt.

Compliancerisico

Het compliancerisico omvat het risico dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen worden overtreden. Daarnaast omvat het ook het risico dat interne

regelgeving, zoals de gedragscode en beleggingsrichtlijnen, niet wordt nageleefd. Beheersing hiervan vindt plaats door het maken van de afspraken in de SLA met Blue Sky Group over de inrichting en naleving van compliance aldaar. Daarnaast heeft het fonds een eigen compliance officer aangesteld, die toeziet op de naleving van de gedragscode door het bestuur van het fonds.

Reputatierisico

Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden. Dit risico wordt beheerst door het continu bewaken en eventueel bijstellen van het beleid en transparantie bij het doen van uitingen naar belanghebbenden. Daarnaast heeft het fonds een integriteitbeleid vastgesteld. Hierin geeft het fonds zijn visie op integriteit en onderscheidt het diverse situaties waarin integriteit een rol speelt. Ook beschrijft het fonds welke standpunten het bij die situaties inneemt. Tenslotte legt het integriteitbeleid de maatregelen vast om te voorkomen dat de reputatie van het fonds wordt geschaad.

VERSLAG VERANTWOORDINGSORGAAN

Algemeen

Het verantwoordingsorgaan heeft tot taak een oordeel te geven over het door het bestuur gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan op diverse terreinen adviserende bevoegdheden.

Om dit oordeel te kunnen geven, is het verantwoordingsorgaan in 2012 vier keer bij elkaar geweest en hebben twee gezamenlijke vergaderingen met het bestuur plaatsgevonden. Ten behoeve van de oordeelvorming is onder meer gebruik gemaakt van het Jaarverslag 2012, het actuariële rapport 2012, het accountantsrapport 2012, de besluitenlijst van het bestuur, het jaarplan beleggingen en het jaarplan communicatie. De communicatie tussen bestuur en verantwoordingsorgaan heeft op positieve en constructieve wijze plaatsgevonden.

Het jaar 2012 was wederom een jaar met veel onrust en veranderingen, ook voor het pensioenfonds. De ontwikkelingen rond de euro, de aanhoudende, zeer lage rentes, meer en meer aandacht voor risico's, uitbreidende rapporteringsverplichtingen en regelgeving en de discussie over de houdbaarheid en toekomst van het pensioenstelsel zijn enkele van de ontwikkelingen die veel aandacht en actie vroegen en ook in de toekomst vragen van het bestuur.

De algemene indruk van het verantwoordingsorgaan is dat het bestuur proactief, deskundig en zorgvuldig op de ontwikkelingen heeft gereageerd.

Adviezen 2012

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2012 een positief advies afgegeven over het Communicatie Beleidskader 2012-2014.

Aandachtspunten

Het verantwoordingsorgaan heeft ten behoeve van het verslagjaar een drietal extra aandachtspunten bepaald. Met het oog op het grote belang en de actualiteit betreft het dezelfde aandachtspunten als voor verslagjaar 2011, zijnde risicomanagement, communicatie en control bestuur ten aanzien van economische ontwikkelingen.

Het verantwoordingsorgaan constateert het volgende:

Risicomanagement

Ook in 2012 stond risicomanagement prominent op de agenda van het bestuur. Risicomanagement is een complex geheel met als ruggengraat het formuleren van de doelstellingen en de risicobereidheid met een sterke governance als logisch gevolg. Het is van groot belang dat het bestuur bij de inrichting van het risicoraamwerk uitdraagt dat de risico's beheersbaar dienen te zijn. Risicomanagement wordt door het bestuur in de volle breedte van de bedrijfsvoering van het fonds bekeken. Het bestuur streeft naar een cultuur waarin risicobeheersing

optimaal tot haar recht kan komen. De risicobeheersing is dusdanig dat het bestuur tijdig op de hoogte is van de (im)materiële risico's en wel zo dat tijdig sturing kan worden gegeven in het licht van de (strategische) doelstellingen en risicobereidheid. Er is sprake van goede en regelmatige monitoring en beslissingen worden proactief en, mede in het licht van risicomangement, zorgvuldig voorbereid. Het verantwoordingsorgaan is tevreden over deze ontwikkelingen, ziet graag dat dit beleid in de komende jaren wordt gecontinueerd en ziet de ontwikkelingen in het kader van integraal risicomangement met belangstelling tegemoet.

Communicatie

Het verantwoordingsorgaan is net als over het refertejaar 2011 tevreden over het gevoerde communicatiebeleid. Enige punt van zorg betrof destijds de actualiteit van de informatie op de website. Dit punt is intussen met grote voortvarendheid aangepakt. Het bestuur heeft verder een start gemaakt met de ontwikkeling en uitvoering van het gedegen Communicatie Beleidskader 2012-2014, waarin alle facetten van de communicatie systematisch in kaart worden gebracht en heldere doelstellingen worden geformuleerd. De website wordt vernieuwd en toegankelijker gemaakt, met als hoofddoel het vergroten van het pensioenbewustzijn bij de deelnemer, mede door begrijpelijk te communiceren. Verder is er ook op een meer persoonlijk vlak met deelnemers gecommuniceerd. Het verantwoordingsorgaan kan zich vinden in het onderzoek naar het mogelijk inzetten van social media door het fonds.

Op de dag van de deelnemersvergadering konden deelnemers aan verschillende workshops meedoen, hetgeen deelnemers als positief hebben ervaren. Ook in het jaar 2012 was er een stand op het Bemanningencentrum op Schiphol en werd wederom gebruik gemaakt van de Pensioen Informatie Teams (PIT). Beide instrumenten blijken goed te werken om deelnemers rechtstreeks op de werkvloer te informeren.

Het verantwoordingsorgaan geeft het bestuur mee om de deelnemers in 2013 te informeren over de indexatieverwachtingen van het fonds.

Control bestuur ten aanzien van economische ontwikkelingen

Ook in 2012 bewogen de economische en politieke ontwikkelingen zich snel en veelal onvoorspelbaar.

Het 'in control' zijn van het bestuur ten aanzien van de economische ontwikkelingen beoogt niet alleen het onderkennen van de hieruit voortkomende risico's, maar ook het nemen van adequate maatregelen om de impact en de waarschijnlijkheid van deze risico's te beheersen.

Het bestuur heeft naar het oordeel van het verantwoordingsorgaan het afgelopen jaar een grote inspanning geleverd om de belangen op een evenwichtige wijze te behartigen zonder zich te laten leiden door de waan van de dag. Tevens heeft het bestuur wederom stappen gemaakt om het beheersen en onderkennen van risico's op een hoger plan te krijgen.

Oordeel

Op basis van de verstrekte informatie is het verantwoordingsorgaan van mening dat het bestuur over 2012 op adequate wijze heeft gehandeld in het belang van de belanghebbenden: werkgever, werknemers en pensioengerechtigden.

REACTIE VAN HET BESTUUR

Het bestuur heeft in zijn vergadering van 24 mei kennis genomen van het oordeel van het verantwoordingsorgaan. De observaties van het verantwoordingsorgaan worden door het bestuur onderkend. De in het verslag van het verantwoordingsorgaan opgenomen onderwerpen staan hoog op de bestuursagenda. Het bestuur dankt het verantwoordingsorgaan voor zijn werkzaamheden.

BALANS PER 31 DECEMBER (na resultaatbestemming)

(bedragen in miljoenen euro's)

Activa	2012	2011
Beleggingen voor risico pensioenfonds		
• Vastgoed ¹	148,4	132,2
• Aandelen ²	835,7	734,8
• Vastrentende waarden ³	786,9	711,7
• Derivaten ⁴	220,1	164,0
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	1.991,1	1.742,7
Deelnemingen ⁵	2,6	2,5
Vorderingen en overlopende activa ⁶	10,9	1,4
Liquide middelen ⁷	0,4	1,2
Totaal activa	2.005,0	1.747,8

Passiva

Stichtingskapitaal en reserves ⁸		
• Bestemmingsreserves	15,8	15,2
• Overige reserves	260,5	104,4
Totaal stichtingskapitaal en reserves	276,3	119,6
Technische voorzieningen		
• Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds ⁹	1.722,4	1.547,0
Derivaten ⁴	3,6	75,2
Schulden en overlopende passiva ¹⁰	2,7	6,0
Totaal passiva	2.005,0	1.747,8

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 78 tot en met 101.

REKENING VAN BATEN EN LASTEN

(bedragen in miljoenen euro's)

Baten en lasten pensioenactiviteiten	2012	2011
Premies ¹¹	79,3	63,1
Waardeoverdrachten, per saldo ¹²	- 0,4	1,9
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
• Pensioenopbouw ¹³	- 73,4	- 54,9
• Indexering ¹⁴	- 0,6	- 0,2
• Rentetoevoeging ¹⁵	- 24,5	- 16,4
• Wijziging rekenrente ¹⁶	- 174,0	- 247,4
• Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten ¹⁷	12,2	10,3
• Pensioenrechten waardeoverdrachten, per saldo ¹⁸	0,5	- 2,2
• Wijziging actuariële grondslagen ¹⁹	82,4	0,6
• Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen ²⁰	2,0	4,4
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds	- 175,4	- 305,8
Pensioenuitkeringen ²¹	- 11,8	- 10,0
Pensioenuitvoeringskosten ²²	- 2,9	- 2,9
Overige lasten pensioenactiviteiten ²³	- 0,1	- 0,1
Totaal baten en lasten pensioenactiviteiten	- 111,3	- 253,8
Baten en lasten beleggingsactiviteiten		
Directe beleggingsopbrengsten ²⁴	18,9	16,5
Indirecte beleggingsopbrengsten ²⁴	250,3	101,8
Kosten van vermogensbeheer ²⁴	- 2,6	- 2,4
Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten ²⁵	1,4	1,3
Totaal baten en lasten beleggingsactiviteiten	268,0	117,2
Resultaat	156,7	- 136,6

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 102 tot en met 114.

KASTROOMOVERZICHT

(bedragen in miljoenen euro's)

Kasstroom uit pensioenactiviteiten	2012	2011
Ontvangen premies	69,9	61,6
Ontvangen waardeoverdrachten	0,7	2,7
Betaalde pensioenuitkeringen	- 11,6	- 9,9
Betaalde waardeoverdrachten	- 1,1	- 0,8
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	- 3,2	- 2,3
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	54,7	51,3
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen beleggingen	280,1	226,2
Verkopen en afwikkeling derivaten	- 80,7	26,9
Directe beleggingsopbrengsten	16,2	17,7
Aankopen beleggingen	- 270,3	- 300,0
Aankopen derivaten	- 12,4	- 9,2
Mutatie deposito's en liquiditeiten	12,7	- 11,7
Betaalde kosten van vermogensbeheer	- 2,4	- 2,4
Overige mutaties uit beleggingsactiviteiten	1,3	1,4
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	- 55,5	- 51,1
Mutatie liquide middelen	- 0,8	0,2

TOELICHTING ALGEMEEN

Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel, statutair gevestigd te Amstelveen (hierna: het pensioenfonds), is het verstrekken van pensioenuitkeringen aan werknemers en oud-werknemers in een cabinefunctie met een arbeidscontract vallend onder de cao voor KLM-Cabinepersoneel en voor cabinepersoneel in algemene dienst bij KLM Cityhopper B.V. Uitgezonderd zijn assistent-pursers, pursers en senior pursers die tot het zogeheten Kerncorps Cabinepersoneel behoren.

Pensioenregeling

Ouderdomspensioen

Het pensioenfonds kent twee regelingen voor ouderdomspensioen: een voorwaardelijke eindloonregeling (pensioenreglement 2008A) en een middelloonregeling (pensioenreglement 2008B).

Het ouderdomspensioen is in de voorwaardelijke eindloonregeling bij volledige indexering gebaseerd op het laatstverdiende salaris en het aantal deelnemersjaren. Het ouderdomspensioen bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,58% van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het jaar waarin de deelneming wordt beëindigd. De nettopensioengrondslag is de brutopensioengrondslag verminderd met een franchise. De brutopensioengrondslag is gelijk aan twaalfmaal het maandsalaris verhoogd met 16,33% in verband met de eindejaarsuitkering, de vakantietoeslag en de variabele winstuitkering.

In de middelloonregeling is het ouderdomspensioen gebaseerd op het gemiddelde salaris tijdens de diensttijd en het aantal deelnemersjaren en bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,78% van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het betrokken jaar. In deze regeling is de brutopensioengrondslag gelijk aan twaalfmaal het maandsalaris verhoogd met 12,33% in verband met de eindejaarsuitkering en de vakantie-toeslag. Verder is de winstuitkering van het vorige jaar in de brutopensioengrondslag begrepen. Voor deelnemers die hebben gekozen voor een vaste winstuitkering geldt in de middelloonregeling een andere brutopensioengrondslag, gelijk aan 13,96 maal het maandsalaris, zoals vastgesteld per 1 januari van het betreffende jaar.

De normpensioendatum is de eerste dag van de maand waarin de deelnemer 60 jaar wordt. De deelnemers kunnen binnen bepaalde grenzen kiezen wanneer zij met pensioen gaan. De vroegst mogelijke pensioenleeftijd is 50 jaar. Ook is het mogelijk om later met pensioen te gaan, maar uiterlijk op de leeftijd van 65 jaar. Daarnaast bestaat de mogelijkheid van deeltijdpensioen. Deeltijdpensioen kan ingaan in de periode tussen de leeftijd van 50 jaar en de leeftijd van 65 jaar. Verder kunnen de deelnemers kiezen voor een tijdelijke verhoging of verlaging van het pensioen (pensioenegalisatie), waarbij de laagste uitkering niet lager is dan 75% van de hoogste uitkering.

Aanvullend pensioen

Netto Aanvullende Pensioenregeling (NAP) vult het ouderdomspensioen uit de basispensioenregeling aan met een extra levenslang ouderdomspensioen vanaf de normpensioenleeftijd van 60 jaar. Deelname aan de regeling is verplicht voor alle deelnemers. Zij betalen een extra premie van 2,0% van de grondslag die wordt ingehouden op het nettoloon. Over het te zijner tijd uit te keren pensioen is geen loonbelasting of inkomstenbelasting verschuldigd.

Partnerpensioen

Het facultatief partnerpensioen is op risicobasis verzekerd. De verzekering vangt aan op het moment waarop de deelnemer KLM informeert over het bestaan van een huwelijk of een geregistreerd partnerschap of vanaf het moment dat KLM een samenlevingsverband erkent. De deelnemer en de partner kunnen gezamenlijk van deze verzekering afzien. Het pensioen bedraagt in de middelloonregeling 1,4% van de partnerpensioen-grondslag per deelnemersjaar en in de eindloonregeling 1,4% van de nettopensioen-grondslag per deelnemersjaar. Toekomstige deelnemersjaren tot de normpensioendatum zijn meeverzekerd. Verder kunnen deelnemers zich via het pensioenfonds ook vrijwillig verzekeren voor het Anw-hiaat.

Wezenpensioen

Wezenpensioen wordt uitgekeerd aan kinderen tot de 18-jarige leeftijd of bij het volgen van een opleiding waarvoor recht op studiefinanciering bestaat tot de 25-jarige leeftijd. Het wezenpensioen bedraagt voor elk gerechtigd kind 20% van het (bereikbare) ouderdomspensioen.

Arbeidsongeschiktheidspensioen

In geval van volledige en duurzame arbeidsongeschiktheid (80% of meer) van de deelnemer wordt een arbeidsongeschiktheidspensioen uitgekeerd. De uitkering gaat in na afloop van het tweede ziektejaar (ingang WIA-uitkering). Daarnaast wordt de pensioenopbouw volledig en premievrij voortgezet. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid gaat het arbeidsongeschiktheidspensioen in op het moment waarop de loongerelateerde WIA-uitkering eindigt. Het arbeidsongeschiktheidspensioen is een percentage van het pensioen dat wordt uitgekeerd bij volledige arbeidsongeschiktheid. Bij een gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid tussen 35% en 80% wordt de pensioenopbouw premievrij voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid. In geval van een gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid van minder dan 35% bestaat geen recht op arbeidsongeschiktheidspensioen. Het pensioen wordt uitgekeerd zolang de arbeidsongeschiktheid duurt, maar uiterlijk tot de normpensioendatum.

Indexering

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de algemene loonronden.

Verder streeft het pensioenfonds ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (actieve en gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex.

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op indexering bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexering kan plaatsvinden. Het bestuur van het pensioenfonds beoordeelt jaarlijks op basis van de financiële positie van het fonds of de opgebouwde pensioenrechten van actieve deelnemers, de premievrije pensioenrechten van actieve en gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen kunnen worden verhoogd.

Tot 1 januari 2012 was het indexeringsbeleid als volgt. Indien de nominale dekking van het pensioenfonds lager was dan 105% (overeenkomend met het minimaal vereist vermogen) werd niet geïndexeerd. Bovendien wordt de indexering zodanig beperkt, dat daling van de dekking onder 105% werd voorkomen. Een eventuele indexeringsachterstand kon in principe worden ingehaald. Voorwaarde was dat de nominale dekking hoger was dan de met het vereist eigen vermogen overeenkomende dekking en de reële dekking tenminste 100% bedroeg.

Per 1 januari 2011 is een nieuwe financieringsopzet van kracht geworden. Op grond daarvan zijn met ingang van 1 januari 2012 ook het indexeringsstelsel en het indexeringsbeleid gewijzigd.

Vanaf 1 januari 2012 wordt onderscheid gemaakt tussen basisindexering en aanvullende indexering. Voor actieve deelnemers is de basisindexering maximaal gelijk aan de stijging van de prijsindex, maar niet hoger dan de algemene loonontwikkeling (stijging van de loonindex). Daarboven kan aan actieve deelnemers een aanvullende indexering worden toegekend, die maximaal gelijk is aan het (positieve) verschil tussen de verandering in de loonindex en de reeds verstrekte indexering. Voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden worden de premievrije pensioenaanspraken respectievelijk de pensioenen jaarlijks geïndexeerd met maximaal de ontwikkeling van de prijsindex.

Ongewijzigd geldt dat de indexering een voorwaardelijk karakter heeft en het bestuur jaarlijks beslist in hoeverre indexering wordt toegekend. Dit betekent onveranderd dat geen recht op indexering bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexering kan plaatsvinden.

Volgens het gewijzigde indexeringsbeleid wordt de hoogte van de basisindexering gebaseerd op een indexeringsstafel. Uitgangspunt hiervoor is de gemiddelde reële dekking over de periode juni tot en met november van enig jaar. Bij een (gemiddelde) reële dekking lager dan 65% wordt geen indexering toegekend. Indexering wordt bovendien alleen toegekend indien en voor zover de nominale dekking ultimo november van enig jaar hoger is dan 105%. Inhaalindexering vindt alleen plaats bij een (gemiddelde) reële dekking van 85% of hoger.

Aanvullende indexering wordt alleen toegekend indien de daartoe gevormde bestemmingsreserve (toeslagreserve voor actieve deelnemers) toereikend is. Uit deze bestemmingsreserve wordt ook de eventuele inhaalindexering voor actieve deelnemers gefinancierd, voor zover deze niet uit de overige reserves kan worden gefinancierd.

Financiering en premie

De financiering is gebaseerd op een doorsneepremie (inclusief opslag voor termijnbetaling) van 31,1% (2011: 28,1%) van de bijdragegrondslag. De doorsneepremie is vastgesteld op basis van een gedempte rentevoet van 3,5% (2011: 3,8%). De doorsneepremie wordt verhoogd met een deelnemersbijdrage van 1,2% (2011: 1,2%) van de bijdragegrondslag in geval van verzekering van het facultatief partnerpensioen en met een deelnemersbijdrage van EUR 12,90 per maand (2011: EUR 12,70 per maand) in geval van verzekering van het Anw-hiaat. De deelnemersbijdrage met betrekking tot verplichte onderdelen van de pensioenregeling is begrepen in de doorsneepremie.

Het pensioenfonds kent een overschotten- en tekortenbeleid. De premiekortinggrens wordt onveranderd vastgesteld op basis van de hoogste van de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de door De Nederlandsche Bank (DNB) vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur vermeerderd met het vereist eigen vermogen en de voorziening pensioenverplichtingen op basis van een reële marktrente. Eén tiende deel van het aldus bepaalde overschot wordt jaarlijks aangewend voor premiekorting. Het volgende jaar wordt op basis van de vermogenspositie van het fonds beoordeeld of premiekorting mogelijk is. Dit betekent dat ook sprake kan zijn van negatieve premies (terugstortingen). De terugstorting is begrensd op 24% van de premiegrondslag.

Het bedrag beschikbaar voor premiekorting wordt vanaf 1 januari 2013 verdeeld tussen KLM en de deelnemers volgens de verhouding 13:1. In verband met de stapsgewijze verlaging van de gedempte rentevoet en de daaruit volgende aanpassing van de doorsneepremie geldt voor 2012 een verhouding van 14:1.

Indien het aanwezig eigen vermogen van het pensioenfonds lager is dan het vereist eigen vermogen, zoals bedoeld in de Pensioenwet, wordt een langetermijnherstelplan opgesteld en ingediend bij DNB. In het herstelplan wordt uitgewerkt hoe het fonds uiterlijk binnen 15 jaar het reservetekort oplost. Uitgangspunt hierbij is dat de premiebetalingen zodanig worden verhoogd dat binnen deze termijn wordt voldaan aan het vereist eigen vermogen. In het herstelplan wordt rekening gehouden met de naar verwachting toe te kennen indexering. De totale premie, bestaande uit de doorsneepremie en de hier bedoelde herstelpremie, is gemaximeerd op 48% van de bijdragegrondslag.

Indien het aanwezig eigen vermogen van het pensioenfonds lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen, wordt een kortetermijnherstelplan opgesteld en ingediend bij DNB. Uitgangspunt hierbij is dat door middel van extra premiebetalingen binnen een termijn van drie jaar wordt voldaan aan het minimaal vereist eigen vermogen.

Extra premies worden volgens dezelfde verhouding als premiekortingen verdeeld tussen de werkgever en de deelnemers.

Voor de financiering van de aanvullende indexering van de pensioenrechten van actieve deelnemers wordt een toeslagreserve voor actieve deelnemers gevormd. Jaarlijks wordt een deel van de premie aan de bestemmingsreserve toegevoegd, indien en voor zover deze hoger is dan de (zuivere) kostendekkende premie inclusief een solvabiliteitsopslag gebaseerd op de nominale dekkingsgraad.

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek, met gebruikmaking van de vrijstelling inzake de vorming van een reserve herwaardering volgens artikel 146 van de Pensioenwet, en in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen (RJ 610).

De bedragen in de jaarrekening luiden in euro's.

Schattingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening is het maken van schattingen en veronderstellingen noodzakelijk. De schattingen en veronderstellingen hebben invloed op de toepassing van grondslagen en de waardering van activa en verplichtingen. De schattingen en daaraan ten grondslag liggende veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. Vooral de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en (in mindere mate) de waardering van de beleggingen zijn gebaseerd op schattingen en veronderstellingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Ten behoeve van de oordeelsvorming en het maken van schattingen wordt gebruik gemaakt van externe deskundigen. De aard van oordelen en schattingen en de onderliggende veronderstellingen is, voor zover noodzakelijk geacht voor het vereiste inzicht in het vermogen, vermeld in de toelichting bij de jaarrekening. Herzieningen van schattingen worden verwerkt in de periode waarin de schatting wordt herzien. Een herziening van een schatting heeft dikwijls ook gevolgen voor waardering en resultaatbepaling in toekomstige perioden.

Verwerking

De belangrijkste activa en verplichtingen van het pensioenfonds zijn respectievelijk de beleggingen en de pensioenverplichtingen. De beleggingen bestaan volledig uit financiële activa en derivaten. Deze worden in de balans opgenomen respectievelijk van de balans verwijderd op transactiedatum (datum van koop of verkoop). Dit is het moment waarop de toekomstige economische voordelen en de risico's verbonden aan het financiële instrument worden overgedragen. Pensioenverplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment van toekenning of overdracht van de pensioenrechten. Zij worden van de balans verwijderd op het moment van uitkering of overdracht van de pensioenrechten.

Saldering

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Presentatie beleggingen en beleggingsopbrengsten

De beleggingen bestaan nagenoeg geheel uit participaties in beleggingsinstellingen, voor het merendeel Blue Sky beleggingsfondsen. Deze beleggingsfondsen hebben de vorm van een besloten fonds voor gemene rekening. De participaties worden in de balans gerubriceerd conform de aard van de onderliggende beleggingen van de beleggingsfondsen. Waardeveranderingen van de participaties worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder indirecte beleggingsopbrengsten. Zij bestaan uit de directe en indirecte opbrengsten van de onderliggende beleggingen en de kosten van vermogensbeheer die ten laste van het beleggingsfonds komen. Door beleggingsfondsen uitgekeerde dividenden worden gepresenteerd onder directe beleggingsopbrengsten.

Waardering beleggingen

Participaties in beleggingsinstellingen worden gewaardeerd tegen de berekende intrinsieke waarde op balansdatum of de meest recent beschikbare intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt vastgesteld op basis van de marktwaarde van de onderliggende activa en verplichtingen. De marktwaarde is het bedrag waarvoor een actief of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen die onafhankelijk zijn. De marktwaarde is gebaseerd op actuele marktprijzen, tenzij anders vermeld.

Waardeveranderingen beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen, inclusief derivaten. Alle waardeveranderingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als opbrengst beleggingen direct in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de intrinsieke waarde van de participaties in de beleggingsfondsen. Transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum. Valutakoersverschillen bij de omrekening van activa en verplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder de post waarop de activa en verplichtingen betrekking hebben.

De koers op balansdatum van de euro ten opzichte van de belangrijkste valuta's is:

	2012	2011
Amerikaanse dollar	1,3184	1,2982
Canadese dollar	1,3127	1,3218
Australische dollar	1,2699	1,2662
Japanse yen	113,996	99,880
Britse pond	0,8111	0,8353
Zwitserse frank	1,2068	1,2139
Zweedse kroon	8,5768	8,8992

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vastgoed

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen van vastgoedfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Onderliggende beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties worden gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde, gebaseerd op de marktwaarde van het onderliggende vastgoed. De marktwaarde van het onderliggende vastgoed is de geschatte waarde bij onderhandse verkoop in verhuurde staat. Directe vastgoedbeleggingen van vastgoedfondsen waarin rechtstreeks wordt geparticipeerd, worden op dezelfde wijze gewaardeerd. De onderliggende vastgoedobjecten worden periodiek getaxeerd door onafhankelijke taxateurs.

Aandelen

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen en converteerbare obligaties van aandelenfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Indien onderliggende aandelen niet-beursgenoteerd zijn of indien de koersvorming niet representatief is, wordt de marktwaarde getaxeerd. De taxatie is gebaseerd op recente marktinformatie.

Vastrentende waarden

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde vastrentende waarden van fondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum, verhoogd met de lopende rente. De marktwaarde van directe vastrentende beleggingen wordt bepaald door te ontvangen rente en aflossingen contant te maken op basis van actuele marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de belegging.

Derivaten

Derivaten zijn afgeleide financiële instrumenten, waarvan de waarde afhankelijk is van een of meer onderliggende primaire financiële instrumenten. Derivaten bevatten rechten en verplichtingen waardoor een of meer van de financiële risico's waaraan de onderliggende primaire financiële instrumenten onderhevig zijn tussen partijen worden overgedragen. Derivaten leiden bij het aangaan van de transactie niet of tot een relatief gering vermogensbeslag. Basisvormen van derivaten zijn swaps, forwards, futures en opties. Het onderliggende primaire financiële instrument kan onder meer een valuta-product, een aandelenproduct of een renteproduct zijn.

Het pensioenfonds maakt gebruik van de volgende derivaten: valutaswaps, valuta-termijncontracten, aandelenputopties, aandelenfutures, interest rate swaps en obligatiefutures.

Een valutaswap is een contract waarbij wordt overeengekomen om een bedrag in een bepaalde valuta te ruilen tegen een gelijkwaardig bedrag in een andere valuta met de verplichting om de betrokken valuta weer terug te ruilen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde (termijn)koers. Bij een langlopende valutaswap worden gedurende de looptijd ook rentestromen uitgewisseld. Bij een kortlopende valutaswap worden geen rentestromen uitgewisseld, maar wordt het renteververschil verrekend in de termijnkoers.

Een valutatermijncontract is een contract waarbij de verplichting wordt aangegaan om een bepaalde valuta te verkopen en een andere valuta te kopen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde (termijn)koers.

Een putoptie op aandelen is een contract waarbij de koper het recht heeft om een overeengekomen aantal aandelen te verkopen gedurende een vooraf vastgestelde periode tegen een vooraf vastgestelde prijs. De onderliggende waarde kan ook een aandelenindex zijn. Tegenover het recht van de koper staat een verplichting van de verkoper. Voor het recht betaalt de koper een prijs (optiepremie).

Een aandelenfuture is een op een beurs verhandelbaar termijncontract met verplichte levering van aandelen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde prijs. Naast futures met als onderliggende waarde een specifiek aandeel bestaan ook aandelenindexfutures. Dit zijn futures met als onderliggende waarde een bepaalde aandelenindex. Het verschil tussen het niveau van de aandelenindex dat is vastgelegd in het futurecontract en het werkelijke niveau van de index wordt afgerekend (cash settlement).

Een interest rate swap of renteswap is een contract waarbij wordt overeengekomen om gedurende een vooraf vastgestelde periode rentestromen in dezelfde valuta te ruilen. Bij de meeste renteswaps wordt een variabele rente geruild tegen een vast rente. De variabele rente is gebaseerd op de geldmarktrente, waarbij als referentie Euribor of Eonia wordt gehanteerd. De vaste rente is meestal gebaseerd op de marktrente van staatsobligaties.

Een obligatiefuture is een op een beurs verhandelbaar termijncontract met verplichte levering van fictieve staatsobligaties op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde prijs. Veel voorkomende obligatiefutures in de Europese handel zijn Bundfutures. De onderliggende waarde van een Bundfuture is een fictieve Duitse staatsobligatie met een looptijd van 10 jaar. Het verschil tussen de prijs van de obligatie die is vastgelegd in het futurecontract en de werkelijke prijs wordt afgerekend (cash settlement).

Derivaten worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beursprijs per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op recente marktinformatie (zoals valutakoersen, rentecurves en indexen), als input voor de gehanteerde gangbare waarderingsmodellen.

Deelnemingen

Deelnemingen worden gewaardeerd tegen netto vermogenswaarde.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid. De geamortiseerde kostprijs komt in het algemeen overeen met de nominale waarde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden opgenomen voor de nominale waarde.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt actuariel berekend en wordt vastgesteld op basis van de nominaal verworven pensioenrechten, voor zover zij onvoorwaardelijk zijn. Dit betekent dat de voorwaardelijke toekomstige indexering niet in de voorziening is begrepen, maar de op balansdatum toegezegde indexering wel in de voorziening wordt opgenomen. De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum.

De voorziening met betrekking tot ouderdomspensioen en partnerpensioen is de contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de tot balansdatum opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenrechten. Daarin is begrepen de toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers.

De voorziening met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen is de contante waarde van de verwachte uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de verplichtingen aan bij het pensioenfonds aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers, nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. De actuariële veronderstelling is dat het effect van de verwachte reactivering van bestaande arbeidsongeschikte deelnemers gelijk is aan het effect van de verwachte nieuwe instroom van nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers.

De belangrijkste actuariële grondslagen en veronderstellingen zijn:

- rekenrente rentetermijnstructuur DNB (ongewijzigd);
- levensverwachting volgens AG-prognosetafel 2012-2062 met actuele fondsspecifieke leeftijds- en sekseafhankelijke correctiefactoren gebaseerd op het Towers Watson model 2012 (2011: AG-prognosetafel 2010-2060 met correctiefactoren gebaseerd op het Towers Watson model 2010 exclusief onderscheid verzekeren en medeverzekeren);
- partnerfrequentie actieve en gewezen deelnemers 100% (ongewijzigd);
- verschil leeftijd man en vrouw tweeënhalf jaar (ongewijzigd);
- excassokosten 1,0% van de voorziening (ongewijzigd).

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2012 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 2,6% worden afgeleid (2011: 2,8%).

De voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde rentetermijnstructuur ultimo 2010 en voorgaande jaren had betrekking op de actuele marktrente op de interbancaire swapmarkt.

De gehanteerde rentetermijnstructuur ultimo 2011 betrof niet de actuele marktrente, maar een (hoger) driemaandsgemiddelde marktrente, gebaseerd op alle handelsdagen in de periode oktober tot en met december 2011. Gelet op de uitzonderlijke markt-omstandigheden en de gebrekkige liquiditeit in het lange eind van de interbancaire swapmarkt bestond volgens DNB te veel onzekerheid over de vraag of op de interbancaire swapmarkt ultimo 2011 een juiste prijsvorming had plaatsgevonden, reden om een correctie toe te passen.

Naar aanleiding van het zogenoemde septemberpakket pensioenfondsen heeft DNB besloten om vanaf 30 september 2012 de rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen ingrijpend te wijzigen. Voor looptijden tot en met 20 jaar wordt de driemaandsgemiddelde swapcurve gehandhaafd. Voor looptijden langer dan 20 jaar wordt de curve aangepast door de onderliggende éénjaarsforwardrente te extrapoleren naar een vast renteniveau, de zogenoemde ultimate forward rate (UFR) van 4,2%. Dit percentage is gebaseerd op een verwachte reële rente van 2,2% en een verwachte inflatie van 2,0%. In de door DNB gevolgde methodiek beweegt de rente vanaf 21 jaar geleidelijk in de richting van de UFR, waarbij de in de swapmarkt waargenomen forwardrente (driemaandsgemiddelde) wordt gemiddeld met de UFR. Het gewicht van de UFR neemt vanaf 21 jaar tot en met 60 jaar toe met de looptijd. De gehanteerde forwardrentes vanaf 60 jaar zijn constant en gelijk aan de UFR.

Schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, die in het algemeen overeenkomt met de nominale waarde.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

De grondslagen voor resultaatbepaling vloeien voor het merendeel voort uit de voor de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde waarderingsgrondslagen. Voor een aantal posten worden de grondslagen voor resultaatbepaling hierna (nader) uiteengezet.

Premies

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen en extra premies worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan.

Waardeoverdrachten

Waardeoverdrachten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van de pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen worden opgenomen in de periode waarin deze ontstaan. De toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de arbeidsongeschiktheid ontstaat.

Indexering

De toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van indexering wordt in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarin het bestuursbesluit wordt genomen.

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

Wijziging rekenrente

Het effect van de verandering van de rekenrente op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen wordt ten gunste van de rekening van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Pensioenrechten waardeoverdrachten

De met waardeoverdrachten samenhangende toevoeging en onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Wijziging actuariële grondslagen

Het effect van wijzigingen in de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Kosten

Kosten worden ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarop zij betrekking hebben.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum.

Onder liquide middelen worden verstaan banktegoeden die niet het karakter hebben van beleggingen.

TOELICHTING OP DE BALANS

(bedragen in miljoenen euro's)

Activa

1 Vastgoed	2012	2011
Beursgenoteerd	75,0	63,4
Niet-beursgenoteerd	73,4	68,8
Totaal	148,4	132,2

De samenstelling van de onderliggende portefeuille vastgoed per sector is als volgt:

Winkels	53,9	45,5
Kantoren	36,9	31,1
Bedrijfsruimten	18,9	19,4
Woningen	21,0	18,0
Overig	17,7	18,2
Totaal	148,4	132,2

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	86,5	71,4
Verenigde Staten	46,1	49,4
Azië	15,8	11,4
Totaal	148,4	132,2

Blue Sky vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds participeert, hebben een deel van de portefeuille uitgeleend. Voor dat deel hebben deze vastgoedfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven vastgoedaandelen bedraagt totaal EUR 1,5 miljoen (2011: EUR 2,0 miljoen). Voor het risico van niet-teruglevering zijn staatsobligaties met ten minste een AA-rating verkregen tot een bedrag van EUR 1,6 miljoen (2011: EUR 2,1 miljoen). Deze zekerheden zijn niet in de balans opgenomen.

2 Aandelen	2012	2011
Beursgenoteerd	818,2	719,4
Niet-beursgenoteerd (private equity)	17,5	15,4
Totaal	835,7	734,8

De aandelenportefeuille kan als volgt worden gespecificeerd per sector:

Financiële instellingen	182,9	138,8
Informatietechnologie	74,5	66,3
Energie	98,1	98,3
Telecommunicatie	40,0	44,5
Consument cyclisch	89,8	71,9
Consument defensief	91,9	82,5
Industrie	76,8	69,3
Basismaterialen	60,4	55,5
Gezondheidszorg	70,5	60,8
Nutsbedrijven	50,8	46,9
Totaal	835,7	734,8

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	305,5	283,0
Verenigde Staten	210,8	192,2
Canada	20,2	16,6
Japan	52,3	40,4
Overig Pacific	33,9	27,8
Opkomende markten	213,0	174,8
Totaal	835,7	734,8

Ongeveer 7% (2011: ongeveer 7%) van de totale aandelenportefeuille bestaat uit aandelen en participaties in duurzame aandelenbeleggingsfondsen. Deze themafondsen beleggen in voornamelijk aandelen in ondernemingen die werkzaam zijn op het gebied van alternatieve energie, water en microfinanciering.

Het pensioenfonds heeft niet belegd in aandelen Air France-KLM.

Blue Sky aandelenfondsen waarin het pensioenfonds participeert, hebben een deel van de aandelen uitgeleend. Voor dat deel hebben de aandelenfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven aandelen bedraagt totaal EUR 32,5 miljoen (2011: EUR 29,8 miljoen). Voor het risico van niet-

teruglevering zijn staatsobligaties met ten minste een AA-rating verkregen tot een bedrag van EUR 34,4 miljoen (2011: EUR 31,1 miljoen). Deze zekerheden zijn niet in de balans opgenomen.

3 Vastrentende waarden	2012	2011
Staatsobligaties	640,2	555,3
Ondernemingsobligaties	136,1	133,0
<hr/>		
Totaal beursgenoteerde obligaties	776,3	688,3
Onderhandse leningen	7,6	7,7
Banktegoeden in rekening-courant	3,0	15,7
<hr/>		
Totaal	786,9	711,7

De specificatie naar rentetype is als volgt:

Inflation linked	455,5	414,9
Vaste rente	328,4	281,1
Variabele rente	3,0	15,7
<hr/>		
Totaal	786,9	711,7

De resterende looptijd gebaseerd op de contractuele aflossingsdata is als volgt:

Korter dan 1 jaar	4,1	19,8
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	85,0	72,9
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	101,3	79,8
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	417,5	393,3
Langer dan 20 jaar	179,0	145,9
<hr/>		
Totaal	786,9	711,7

De kredietwaardigheid van de portefeuille kan als volgt worden weergegeven:

AAA-rating	377,2	521,3
AA-rating	184,5	12,7
A-rating	53,8	45,5
BBB-rating	82,0	54,7
Lagere rating dan BBB	81,1	74,4
Geen rating	8,3	3,1
<hr/>		
Totaal	786,9	711,7

De samenstelling naar regio is als volgt:

	2012	2011
Europa	346,7	336,0
Verenigde Staten	283,0	266,5
Opkomende markten	124,5	92,6
Overig	32,7	16,6
Totaal	786,9	711,7

De volgende onderliggende beleggingen van de Blue Sky obligatiefondsen maken meer dan 5% uit van de totale obligatieportefeuille:

Staatsobligaties Frankrijk	173,0	163,6
Staatsobligaties Verenigde Staten	203,1	191,8
Staatsobligaties Verenigd Koninkrijk	44,9	43,3

Het pensioenfonds heeft niet belegd in obligaties KLM of obligaties Air France-KLM.

Van de vastrentende waarden heeft een bedrag van EUR 1,9 miljoen (2011: EUR 8,5 miljoen) betrekking op saldi op margin accounts die worden aangehouden in verband met derivatenposities. De saldi op deze bankrekeningen staan niet ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

Ultimo 2011 was een deel van de obligatieportefeuille met een totale marktwaarde van EUR 8,6 miljoen gestort in een gesepareerd depot als zekerheid voor valutaderivaten met een negatieve marktwaarde. Deze obligaties stonden niet ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

4 Derivaten

Derivaten met een positieve marktwaarde zijn als een actiefpost in de balans opgenomen en derivaten met een negatieve marktwaarde zijn onder de verplichtingen opgenomen.

Derivaten activa

Valutaderivaten	23,9	4,4
Aandelenderivaten	35,0	45,2
Rentederivaten	161,2	114,4
Totaal	220,1	164,0

	2012	2011
Derivaten passiva		
Valutaderivaten	3,5	74,1
Rentederivaten	0,1	1,1
Totaal	3,6	75,2

Het volgende overzicht geeft inzicht in de portefeuille derivaten per balansdatum:

	2012		2011	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Valutaswaps				
Gekocht	3,6	- 0,5	9,1	0,4
Verkocht	1.056,5	20,9	925,7	- 68,2
Valutatermijncontracten				
Gekocht	-	-	90,7	4,0
Verkocht	-	-	113,6	- 5,9
Aandelenfutures				
Gekocht	12,9	0,1	31,8	1,2
Aandelenindexopties (average price putoptie)				
Gekocht	277,0	34,9	278,0	44,0
Interest rate swaps				
Gekocht	508,0	161,2	510,0	114,4
Obligatiefutures				
Verkocht	12,2	- 0,1	34,5	- 1,1

Valutaderivaten zijn in dit overzicht aangeduid als verkocht indien de positie in euro's long is en de positie in vreemde valuta's short is. Als gekocht aangeduide interest rate swaps zijn zogenoemde receiver swaps, waarbij een vaste rente wordt ontvangen en een variabele rente wordt betaald.

De valutaswaps, valutatermijncontracten en aandelenputopties zijn niet-beursgenoteerde contracten. De aandelenfutures en obligatiefutures zijn beursgenoteerde contracten.

Alle valutaderivaten en futures hebben een looptijd korter dan een jaar.

De looptijden van de gekochte aandelenputopties zijn als volgt:

	2012		2011	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Looptijd tot april 2012	-	-	56,0	2,6
Looptijd tot april 2013	56,0	2,6	56,0	5,4
Looptijd tot april 2014	56,0	4,4	56,0	8,1
Looptijd tot april 2015	60,0	7,1	60,0	12,1
Looptijd tot april 2016	50,0	11,6	50,0	15,8
Looptijd tot april 2017	55,0	9,2	-	-
Totaal	277,0	34,9	278,0	44,0

De portefeuille gekochte interest rate swaps is als volgt samengesteld naar looptijden:

	2012		2011	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Looptijd tot juli 2029	110,0	33,4	110,0	22,4
Looptijd tot april 2030	20,0	5,4	20,0	3,5
Looptijd tot juni 2030	20,0	4,2	20,0	2,3
Looptijd tot oktober 2030	18,0	2,4	18,0	0,7
Looptijd tot oktober 2031	6,0	0,7	6,0	0,1
Looptijd tot januari 2032	16,0	1,8	-	-
Looptijd tot juli 2039	110,0	42,7	110,0	32,1
Looptijd tot april 2040	20,0	6,5	20,0	4,7
Looptijd tot juni 2040	20,0	4,5	20,0	2,9
Looptijd tot oktober 2040	-	-	18,0	0,9
Looptijd tot juli 2049	110,0	46,5	110,0	36,3
Looptijd tot april 2050	20,0	6,8	20,0	5,1
Looptijd tot juni 2050	20,0	4,5	20,0	2,9
Looptijd tot oktober 2050	18,0	1,8	18,0	0,5
Totaal	508,0	161,2	510,0	114,4

De valutaswaps en valutatermijncontracten zijn afgesloten met het doel om het valutarisico af te dekken.

De aandelenputopties betreffen average price putopties (putopties op een wereldwijd mandje met aandelen, waarbij de waarde op expiratiedatum gelijk is aan nihil of het

positieve verschil tussen de uitoefenprijs en de gemiddelde prijs gedurende een bepaalde periode). De aandelenputopties dienen ter afdekking van het aandelenmarktrisico.

Door middel van de interest rate swaps wordt het rentemismatchrisico beperkt.

De futures betreffen gekochte Eurostoxxfutures (future op een index die is samengesteld uit een mandje met 50 Europese aandelen) en verkochte Bundfutures (future op een mandje met de 10 meest recente tienjarige Duitse staatsleningen). Deze contracten zijn afgesloten in het kader van een tactische assetallocatiebeslissing.

De volgende tegenpartijen voldoen aan het hiervoor gehanteerde groottecriterium van 5% van de totale obligatieportefeuille.

	2012	2011
Credit Suisse	98,5	77,7
Morgan Stanley	62,5	45,8
Royal Bank of Scotland	45,9	37,4

Voor derivatencontracten met een positieve marktwaarde zijn zekerheden verkregen tot een bedrag van totaal EUR 219,2 miljoen (2011: EUR 110,0 miljoen). Voor derivatencontracten met een negatieve marktwaarde zijn geen zekerheden gegeven (2011: zekerheden totaal EUR 8,6 miljoen).

5 Deelnemingen

Onder deelnemingen is opgenomen het 33,3% belang in Blue Sky Group B.V., statutair gevestigd te Amstelveen.

Totaal	2,6	2,5
---------------	------------	------------

De mutaties zijn als volgt:

Balanswaarde begin van het jaar	2,5	2,7
Resultaat	0,3	0,3
Ontvangen dividend	- 0,2	- 0,5
Balanswaarde eind van het jaar	2,6	2,5

6 Vorderingen en overlopende activa	2012	2011
Werkgever	9,9	0,9
Bronbelastingen	0,6	0,1
Overige vorderingen en overlopende activa	0,4	0,4
Totaal	10,9	1,4

De vorderingen hebben voor het overgrote deel een resterende looptijd korter dan een jaar.

7 **Liquide middelen**

Liquide middelen worden onderscheiden van banktegoeden die het karakter hebben van beleggingen of direct beschikbaar zijn om te worden belegd. Deze posten zijn begrepen in vastrentende waarden.

Banktegoeden in rekening-courant	0,4	1,2
Totaal	0,4	1,2

Passiva

8 Stichtingskapitaal en reserves	Bestem- mings- reserves	Overige reserves	Totaal
2012			
Stand begin van het jaar	15,2	104,4	119,6
Resultaat	0,6	156,1	156,7
Stand eind van het jaar	15,8	260,5	276,3
2011			
Stand begin van het jaar	14,4	241,8	256,2
Resultaat	0,8	- 137,4	- 136,6
Stand eind van het jaar	15,2	104,4	119,6

Het stichtingskapitaal bedraagt (ongewijzigd) EUR 45,38 en is gestort bij oprichting.

De bestemmingsreserves betreffen een reserve invaliditeitsrisico die is bestemd voor de egalisatie van de jaarlijkse lasten als gevolg van arbeidsongeschiktheid (arbeidsongeschiktheidspensioen en premievrije pensioenopbouw arbeidsongeschikten). Jaarlijks wordt een bedrag gelijk aan de risicopremie aan de reserve toegevoegd. De reserve wordt jaarlijks verlaagd met de benodigde toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen als gevolg van arbeidsongeschiktheid of wordt verlaagd met de vrijval van de voorziening als gevolg van revalidering. De reserve is gemaximeerd op vijfmaal de risicopremie.

Met ingang van 1 januari 2011 wordt voor de financiering van de aanvullende indexering van de pensioenrechten van actieve deelnemers een toeslagreserve gevormd. Jaarlijks wordt een deel van de premie aan de bestemmingsreserve toegevoegd, indien en voor zover deze hoger is dan de (zuivere) kostendeckende premie. Het saldo van de toeslagreserve voor actieve deelnemers ultimo 2012 bedraagt nihil (2011: nihil).

De vermogenspositie wordt toegelicht in de risicoparagraaf op pagina 92 tot en met 101.

9 Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen is als volgt samengesteld:

	2012	2011
Actieve deelnemers	1.361,2	1.233,4
Arbeidsongeschikte deelnemers	62,6	55,4
Gewezen deelnemers	104,5	100,0
Ingegaan ouderdomspensioen	173,6	139,2
Ingegaan partnerpensioen en wezenpensioen	11,7	10,2
Ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen	8,8	8,8
Totaal	1.722,4	1.547,0

De mutaties in de voorziening pensioenverplichtingen zijn als volgt:

Stand begin van het jaar	1.547,0	1.241,2
Pensioenopbouw actieve deelnemers	54,1	44,1
Individuele salarisontwikkeling	18,6	10,3
Opslag pensioenuitvoeringskosten	0,7	0,5
Inkomende waardeoverdrachten	0,8	3,0
Uitgaande waardeoverdrachten	- 1,3	- 0,8
Rentetoevoeging	24,5	16,4
Wijziging rekenrente	174,0	247,4
Indexering	0,6	0,2
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	- 12,1	- 10,2
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	- 0,1	- 0,1
Wijziging actuariële grondslagen	- 82,4	- 0,6
Actuariële resultaten	- 2,5	- 4,4
Overig	0,5	-
Stand eind van het jaar	1.722,4	1.547,0

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2012 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 2,6% worden afgeleid. Ultimo 2011 was de afgeleide rekenrente 2,8%. Dit betrof de driemaandsgemiddelde marktrente. De afgeleide rekenrente ultimo 2010 was bepaald op 3,5%. Deze rekenrente betrof de actuele marktrente. Het effect van de overgang op de UFR-methodiek ultimo 2012 bedraagt EUR 83,7 miljoen en is opgenomen onder wijziging actuariële grondslagen.

De voorziening pensioenverplichtingen heeft voor het overgrote deel een langlopend karakter.

10 Schulden en overlopende passiva	2012	2011
Af te wikkelen beleggingstransacties	-	3,1
Toekomstige premiekorting deelnemers	1,4	1,7
Belastingen en premies sociale verzekeringen	0,3	0,2
Pensioenuitkeringen	0,5	0,4
Overige schulden en overlopende passiva	0,5	0,6
Totaal	2,7	6,0

De schulden hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

Overige informatie

Beleggingsportefeuille

De totale beleggingsportefeuille bedraagt EUR 1.988,1 miljoen (2011: EUR 1.664,6 miljoen) en is als volgt samengesteld:

Vastgoed	148,4	132,2
Aandelen	835,7	734,8
Vastrentende waarden	786,9	711,7
Derivaten activa	220,1	164,0
Derivaten passiva	- 3,6	- 75,2
	1.987,5	1.667,5
Vorderingen en overlopende activa	0,8	0,3
Schulden	- 0,2	- 3,2
Totaal	1.988,1	1.664,6

Marktwaaarde beleggingen

De marktwaaarde van de beleggingen wordt vastgesteld op basis van directe marktnoteringen, wordt afgeleid van directe marktnoteringen of wordt benaderd door middel van waarderingmodellen en waarderingstechnieken.

Van directe marktnotering is sprake indien beleggingen worden verhandeld op één of meer actieve openbare markten. Hiertoe worden ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools waarvan de beleggingen een directe marktnotering hebben.

Indien de waardering van beleggingen wordt afgeleid van directe marktnoteringen, worden de beleggingen gewaardeerd op basis van een model, waarbij alle inputvariabelen zijn gebaseerd op marktnoteringen. Hiertoe worden ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools die beleggen in andere niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen (fund of funds) waarvan niet dagelijks de netto vermogenswaarde wordt bepaald.

Indien de marktwaarde van beleggingen wordt vastgesteld door middel van waardering-modellen en waarderingstechnieken, worden de inputvariabelen geschat door externe deskundigen in verband met het ontbreken van openbare marktgegevens. Tot deze categorie worden onder meer gerekend directe en indirecte beleggingen in niet-beurs-genoteerde vastgoedfondsen, waarvan de waardering is gebaseerd op taxaties.

De beleggingsportefeuille is als volgt ingedeeld naar de drie onderscheiden categorieën:

	Directe markt-notering	Afgeleide markt-notering	Waarderings-modellen en -technieken	Totaal
2012				
Vastgoed	75,0	-	73,4	148,4
Aandelen	760,3	57,9	17,5	835,7
Vastrentende waarden	779,3	7,6	-	786,9
Derivaten activa	0,1	185,1	34,9	220,1
Derivaten passiva	- 0,1	- 3,5	-	- 3,6
Totaal	1.614,6	247,1	125,8	1.987,5

2011				
Vastgoed	63,4	-	68,8	132,2
Aandelen	631,2	88,2	15,4	734,8
Vastrentende waarden	636,1	75,6	-	711,7
Derivaten activa	1,2	118,8	44,0	164,0
Derivaten passiva	- 1,1	- 74,1	-	- 75,2
Totaal	1.330,8	208,5	128,2	1.667,5

Mutaties beleggingen

De mutaties in de portefeuilles vastgoed, aandelen en vastrentende waarden zijn als volgt:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
2012				
Balanswaarde begin van het jaar	132,2	734,8	711,7	1.578,7
Aankopen	16,7	124,0	129,6	270,3
Verkopen	- 17,3	- 129,3	- 133,5	- 280,1
Waardeveranderingen	16,8	106,2	91,8	214,8
Mutatie deposito's en liquiditeiten			- 12,7	- 12,7
Balanswaarde eind van het jaar	148,4	835,7	786,9	1.771,0

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
2011				
Balanswaarde begin van het jaar	131,3	714,1	605,9	1.451,3
Aankopen	14,9	176,4	108,7	300,0
Verkopen	- 15,1	- 112,6	- 98,5	- 226,2
Waardeveranderingen	1,1	- 43,1	83,9	41,9
Mutatie deposito's en liquiditeiten			11,7	11,7
Balanswaarde eind van het jaar	132,2	734,8	711,7	1.578,7

De mutaties in de portefeuille valutaderivaten (valutaswaps en valutatermijncontracten) zijn als volgt:

	2012	2011
Balanswaarde begin van het jaar	- 69,7	- 9,7
Verkopen en afwikkeling	84,9	- 26,8
Waardeveranderingen	5,2	- 33,2
Balanswaarde eind van het jaar	20,4	- 69,7
Derivaten activa	23,9	4,4
Derivaten passiva	- 3,5	- 74,1
Per saldo	20,4	- 69,7

De mutaties in de portefeuille aandelenderivaten zijn als volgt:

	Putopties	Futures	Totaal
2012			
Balanswaarde begin van het jaar	44,0	1,2	45,2
Aankopen	12,4	-	12,4
Verkopen en afwikkeling	- 1,3	- 6,4	- 7,7
Waardeveranderingen	- 20,2	5,3	- 14,9
Balanswaarde eind van het jaar	34,9	0,1	35,0
Derivaten activa	34,9	0,1	35,0
Derivaten passiva	-	-	-
Per saldo	34,9	0,1	35,0

	Putopties	Futures	Totaal
2011			
Balanswaarde begin van het jaar	27,9	-	27,9
Aankopen	9,2	-	9,2
Verkopen en afwikkeling	-	2,2	2,2
Waardeveranderingen	6,9	- 1,0	5,9
Balanswaarde eind van het jaar	44,0	1,2	45,2

Derivaten activa	44,0	1,2	45,2
Derivaten passiva	-	-	-
Per saldo	44,0	1,2	45,2

De mutaties in de portefeuille rentederivaten zijn als volgt:

	Interest rate swaps	Futures	Totaal
2012			
Balanswaarde begin van het jaar	114,4	- 1,1	113,3
Verkopen en afwikkeling	- 2,6	3,0	0,4
Waardeveranderingen	47,2	- 2,0	45,2
Verandering lopende rente	2,2	-	2,2
Balanswaarde eind van het jaar	161,2	- 0,1	161,1

Derivaten activa	161,2	-	161,2
Derivaten passiva	-	- 0,1	- 0,1
Per saldo	161,2	- 0,1	161,1

	Interest rate swaps	Futures	Totaal
2011			
Balanswaarde begin van het jaar	26,5	-	26,5
Verkopen en afwikkeling	-	0,8	0,8
Waardeveranderingen	89,1	- 1,9	87,2
Verandering lopende rente	- 1,2	-	- 1,2
Balanswaarde eind van het jaar	114,4	- 1,1	113,3
Derivaten activa	114,4	-	114,4
Derivaten passiva	-	- 1,1	- 1,1
Per saldo	114,4	- 1,1	113,3

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

De investerings- en stortingsverplichtingen bedragen:

	2012	2011
Vastgoed	7,2	8,2
Private equity	13,4	-
Totaal	20,6	8,2

Voorwaardelijke verplichtingen

De actuariële waarde van de indexeringsachterstand bedraagt EUR 56,3 miljoen (2011: EUR 42,1 miljoen). Jaarlijks neemt het bestuur een besluit over de indexering van de pensioenrechten, inclusief de inhaal van de ontstane indexeringsachterstand.

Het pensioenfonds vormt met Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM, Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM, Blue Sky Group B.V. en de Blue Sky beleggingsfondsen een fiscale eenheid voor de omzetbelasting en is hoofdelijk aansprakelijk voor de daaruit voortvloeiende belastingverplichtingen.

Risicobeheer

In het bestuursverslag worden de belangrijke risico's die het pensioenfonds loopt besproken en wordt ingegaan op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beheersen. In deze paragraaf van de jaarrekening worden voornamelijk de financiële risico's beschreven en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico van het pensioenfonds is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het fonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. De solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van het verschil tussen het aanwezig eigen vermogen en het vereist eigen vermogen. Daarnaast wordt de dekkingsgraad als solvabiliteitsratio gehanteerd. Door middel van een ALM-studie kan inzicht worden verkregen in de toekomstige ontwikkeling van het solvabiliteitsrisico. In een ALM-studie wordt integraal gekeken naar het financieringsbeleid, het indexeringsbeleid en het strategische beleggingsbeleid.

Het vereist eigen vermogen wordt in beginsel berekend op basis van een scenarioanalyse zoals gebruikt in de standaardmethode voor de solvabiliteitstoets van DNB. Het standaardmodel is aangevuld met een intern model voor financiële instrumenten die niet goed passen in het standaardmodel. Dit scenario geeft een schatting van het neerwaartse risico bij een horizon van één jaar met een betrouwbaarheidsniveau van 97,5%. Dit betekent dat het vereist eigen vermogen zodanig wordt berekend dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat binnen een termijn van één jaar de waarde van de netto activa lager is dan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Het tekort van het aanwezig eigen vermogen ten opzichte van het vereist eigen vermogen, berekend op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille ultimo verslagjaar, bedraagt EUR 45,7 miljoen (2011: EUR 183,5 miljoen):

Vereiste buffers	2012	2011
Rentemismatchrisico	124,7	116,4
Vastgoedrisico en aandelenrisico	215,6	207,6
Valutarisico	73,6	53,3
Commodityrisico	-	-
Kredietrisico	19,7	18,1
Verzekeringstechnisch risico	94,4	88,9
Liquiditeitsrisico	-	-
Concentratierisico	-	-
Operationeel risico	-	-
Totaal	528,0	484,3
Diversificatie van risico's	- 206,0	- 181,2
Totaal vereist eigen vermogen	322,0	303,1
Aanwezig eigen vermogen	276,3	119,6
Tekort	45,7	183,5

De nominale dekkingsgraad is de verhouding tussen de netto activa (totaal beleggingen + overige activa – schulden en overlopende passiva) en de pensioenverplichtingen. Deze dekkingsgraad bedraagt 116,0% (2011: 107,7%). De met het vereist vermogen overeenkomende dekkingsgraad bedraagt 118,7% (2011: 119,6%).

Het minimaal vereist eigen vermogen komt overeen met een nominale dekkingsgraad van 104,3% (2011: 104,3%) en bedraagt EUR 74,1 miljoen (2011: EUR 66,5 miljoen).

De ontwikkeling van de nominale dekkingsgraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2012	2011
Nominale dekkingsgraad begin van het jaar	107,7%	120,6%
Premies	0,0%	- 0,2%
Pensioenuitkeringen	0,2%	0,3%
Indexering pensioenrechten	0,0%	0,0%
Wijziging rekenrente voorziening pensioenverplichtingen	- 5,9%	- 20,0%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	15,4%	7,8%
Wijziging actuariële grondslagen	- 0,1%	0,1%
Overige oorzaken	- 1,3%	- 0,9%
Nominale dekkingsgraad eind van het jaar	116,0%	107,7%

Het effect van de overgang op de UFR-methodiek in 2012 is in dit overzicht opgenomen onder wijziging rekenrente.

Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de pensioenverplichtingen contant gemaakt tegen de reële rente. De reële rente wordt berekend door de nominale rente te verminderen met de geschatte inflatiecomponent. De nominale rente wordt vastgesteld op de driemaandsgemiddelde marktrente met aanpassing op basis van de UFR voor looptijden vanaf 20 jaar. De als basis voor de reële rentecurve gehanteerde nominale rentecurve is daarmee gelijk aan de rentetermijnstructuur DNB. De geschatte inflatiecomponent, de break-even inflatie, wordt bepaald door euro inflation linked staatsobligaties, die gekoppeld zijn aan de Europese Harmonized Inflation Consumer Price (excluding tobacco) inflatie-index, te vergelijken met nominale euro staatsobligaties van vergelijkbare looptijden. Hierbij wordt zoveel mogelijk gewerkt met obligaties van de hoogst beschikbare kredietwaardigheid. De inflatie wordt eveneens vastgesteld op basis van een driemaandsgemiddelde. De looninflatie wordt gelijk verondersteld aan de prijsinflatie.

De reële dekkingsgraad bedraagt 67,0% (2011: 64,3%) en is gebaseerd op een afgeleide reële rekenrente van 0,3% (2011: 0,6%).

De ontwikkeling van de reële dekkingsgraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2012	2011
Reële dekkingsgraad begin van het jaar	64,3%	69,9%
Premies	- 0,3%	- 0,5%
Pensioenuitkeringen	- 0,1%	- 0,1%
Indexering pensioenrechten	0,0%	0,0%
Wijziging rekenrente rentedeel	- 0,3%	- 11,1%
Wijziging rekenrente inflatiedeel	- 4,6%	2,5%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	9,2%	4,5%
Wijziging actuariële grondslagen	0,0%	0,0%
Overige oorzaken	- 1,2%	- 0,9%
Reële dekkingsgraad eind van het jaar	67,0%	64,3%

Het fonds heeft ingevolge artikel 138 van de Pensioenwet in 2009 een langetermijnherstelplan bij DNB ingediend. Het herstelplan is erop gericht dat het fonds binnen vijftien jaar weer beschikt over het vereist eigen vermogen. Dit plan gaat uit van bestaand premiebeleid, indexeringsbeleid en beleggingsbeleid. Indien en zolang sprake is van een reservetekort, wordt jaarlijks 1/15 deel van het tekort als extra premie bij de werkgever in rekening gebracht.

In 2011 is een (nieuw) langetermijnherstelplan bij DNB ingediend, uitgaande van het gewijzigde premiebeleid en indexeringsbeleid. Dit herstelplan is op 19 maart 2012 goedgekeurd door DNB. Het nieuwe herstelplan is van kracht vanaf 30 september 2011.

Het herstelplan is erop gericht dat het fonds binnen vijftien jaar weer beschikt over het vereist eigen vermogen. Dit plan gaat uit van bestaand premiebeleid, indexeringsbeleid en beleggingsbeleid. Indien en zolang sprake is van een reservetekort, wordt jaarlijks 1/15 deel van het tekort als extra premie bij de werkgever in rekening gebracht.

De ontwikkeling van de dekkingsgraad in het verslagjaar ten opzichte van de prognose volgens het actuele herstelplan (ingediend in 2011) is als volgt:

	2012		2011	
	Realisatie	Herstelplan	Realisatie	Herstelplan
Nominale dekkingsgraad				
begin van het jaar	107,7%	107,3%	120,6%	111,3%
Premies	0,0%	0,0%	- 0,2%	1,0%
Pensioenuitkeringen	0,2%	0,1%	0,3%	0,1%
Indexering pensioenrechten	0,0%	0,0%	0,0%	- 3,0%
Wijziging rekenrente				
pensioenverplichtingen	- 5,9%	0,0%	- 20,0%	0,0%
Resultaat beleggingen				
en verplichtingen	15,4%	1,6%	7,8%	2,8%
Wijziging actuariële grondslagen	- 0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
Overige oorzaken	- 1,3%	- 0,2%	- 0,9%	0,5%
Nominale dekkingsgraad				
eind van het jaar	116,0%	108,8%	107,7%	112,7%

In dit overzicht heeft de beoogde ontwikkeling van de dekkingsgraad volgens het herstelplan voor het jaar 2011 betrekking op het oude herstelplan (ingediend in 2009).

De dekkingsgraad is in 2012 sterker verbeterd dan in het herstelplan is voorzien. De belangrijkste oorzaak van deze significante verbetering is het relatief hoge rendement op de beleggingen. De dekkingsgraad verslechterde echter onder invloed van de daling van de rentetermijnstructuur van DNB. Enerzijds is de dekkingsgraad gedaald als gevolg van de (verdergaande) daling van de marktrente en anderzijds is de dekkingsgraad (minder) gestegen als gevolg van de overgang op de UFR-methodiek.

Het solvabiliteitsrisico wordt hierna toegelicht aan de hand van de in de solvabiliteits-toets van DNB onderkende risico's. Met uitzondering van het operationele risico, worden deze risico's aangemerkt als financiële risico's.

Rentemismatchrisico

Rentemismatchrisico is het verschil in rentegevoeligheid tussen de portefeuille vast-rentende waarden (voornamelijk obligaties) en de pensioenverplichtingen. De rentegevoeligheid van de verplichtingen is als gevolg van de langere looptijden hoger dan die van de portefeuille obligaties. Een daling van de marktrente leidt tot een stijging van de waarde van de pensioenverplichtingen, die slechts voor een deel wordt gecompenseerd door een stijging van de waarde van de portefeuille obligaties.

Door afdekking van het rentemismatchrisico is de vermogenspositie van het pensioenfonds minder gevoelig voor de ontwikkeling van de marktrente. Het rentemismatchrisico

wordt voor een deel beperkt door belegging in obligaties met een relatief lange rentevastperiode. Het rentemismatchrisico wordt verder afgedekt door middel van interest rate swaps. De effectiviteit van de afdekking door middel van omvang en samenstelling van de obligatieportefeuille en interest rate swaps tezamen bedraagt ultimo 2012 ongeveer 48% (2011: ongeveer 46%). Deze effectiviteit is gebaseerd op de strategische afdekking. Op basis van de feitelijke afdekking bedraagt de effectiviteit ultimo 2012 ongeveer 63% (2011: ongeveer 46%). Hierbij moet worden opgemerkt dat de overgang op de UFR-methodiek voor de discontering van de pensioenverplichtingen in 2012 een positief effect heeft op dit percentage. Bij hantering van de marktrente voor zowel de obligaties, de interest rate swaps als de pensioenverplichtingen bedraagt de effectiviteit van de afdekking ultimo 2012 ongeveer 42% (2011: ongeveer 43%).

De rentegevoeligheid kan worden gemeten aan de hand van de modified duration. Dit is de met de contante waarde van rente en aflossing gewogen gemiddelde looptijd in jaren. De duration mismatch is het verschil tussen de duration van de pensioenverplichtingen en de naar omvang (ten opzichte van de pensioenverplichtingen) gewogen duration van de vastrentende waarden.

De modified duration van de portefeuille vastrentende waarden, de portefeuille interest rate swaps, de pensioenverplichtingen en de duration mismatch zijn als volgt:

	2012	2011
Vastrentende waarden (op basis van marktrente)	11	10
Interest rate swaps (op basis van marktrente)	17	18
Pensioenverplichtingen		
(op basis van rentetermijnstructuur DNB)	22	23
Mismatch bij renteschok van 0,01%	8	12
Mismatch bij renteschok van 1,0%	9	15

Als de marktrente met 1,0 procentpunt stijgt, daalt de waarde van de vastrentende waarden ongeveer met de modified duration als percentage. Een stijging van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een stijging van de gemiddelde rekenrente (rentetermijnstructuur DNB) ten behoeve van de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen met 0,84 procentpunt. Daardoor daalt de waarde van de pensioenverplichtingen ongeveer met 0,84 maal de modified duration als percentage. Een daling van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een daling van de gemiddelde rekenrente ten behoeve van de bepaling van de pensioenverplichtingen met 0,89 procentpunt. Daardoor stijgt de waarde van de pensioenverplichtingen ongeveer met 0,89 maal de modified duration als percentage. Ultimo vorig jaar resulteerde een verandering in de marktrente met 1,0 procentpunt nog in een verandering van de rekenrente van eveneens 1,0 procentpunt, omdat de UFR-methodiek nog niet was ingevoerd. Voor beide jaren is geen rekening gehouden met het dempend effect van de driemaandsgemiddelde marktrente in plaats van de actuele marktrente.

Bij een rentestijging daalt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de voorziening pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verbetert. Bij een rentedaling stijgt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verslechtert. Een daling van de nominale marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 12 procentpunten (2011: ongeveer 15 procentpunten). Een stijging van de nominale marktrente met 1,0 procentpunt daarentegen resulteert in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 11 procentpunten (2011: ongeveer 14 procentpunten).

Hiervoor is ervan uitgegaan dat de marktrente voor alle looptijden in gelijke mate stijgt of daalt. Er kan echter sprake zijn van verschillen in de rentebeweging voor verschillende looptijden. De lange rente kan bijvoorbeeld sterker stijgen of dalen dan de korte rente. Veranderingen in de rentecurve worden niet gemeten aan de hand van de modified duration, maar hebben wel invloed op de rentemismatch.

Vastgoedrisico en aandelenrisico

Vastgoedrisico is het risico dat de waarde van vastgoed en vastgoedaandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastgoed. De portefeuille vastgoed maakt ruim 7% (2011: ongeveer 8%) uit van de totale beleggingen. Een waardedaling van deze beleggingen met 25% resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 2 procentpunten (2011: ongeveer 2 procentpunten). Een waardestijging van deze beleggingen met 25% daarentegen resulteert in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 2 procentpunten (2011: ongeveer 2 procentpunten).

Aandelenrisico is het risico dat de waarde van aandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost aandelen. De aandelenportefeuille maakt ongeveer 42% (2011: 44%) uit van de totale beleggingsportefeuille. Het aandelenrisico wordt door middel van langlopende aandelenindexopties (gekochte average price putopties) afgedekt. De effectiviteit van de afdekking bedraagt ultimo verslagjaar ongeveer 16% (2011: ongeveer 20%). Een waardedaling van de portefeuille met 25% resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 10 procentpunten (2011: ongeveer 9 procentpunten). Een waardestijging van de portefeuille met 25% daarentegen resulteert in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 10 procentpunten (2011: ongeveer 9 procentpunten).

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van veranderingen in valutakoersen.

De valutaverdeling van de beleggingen in vastgoed, aandelen en vastrentende waarden (uitgedrukt in euro's) vóór en na afdekking van het valutarisico is als volgt:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal	Valuta-afdekking	Nettopositie
2012						
Euro	68,3	152,0	315,2	535,5	1.053,0	1.588,5
Amerikaanse dollar	49,8	280,5	300,1	630,4	- 716,5	- 86,1
Canadese dollar	-	20,1	22,7	42,8	- 40,7	2,1
Australische dollar	2,8	23,0	11,0	36,8	- 36,6	0,2
Japanse yen	3,8	52,3	-	56,1	- 57,3	- 1,2
Britse pond	9,8	95,4	63,2	168,4	- 170,7	- 2,3
Zwitserse frank	4,5	33,0	-	37,5	-	37,5
Zweedse kroon	3,7	11,7	13,5	28,9	- 31,2	- 2,3
Overige valuta's ontwikkelde landen	0,2	12,2	-	12,4	-	12,4
Valuta's opkomende landen	5,5	155,5	61,2	222,2	-	222,2
Totaal	148,4	835,7	786,9	1.771,0	-	1.771,0

2011						
Euro	60,2	121,6	261,7	443,5	939,5	1.383,0
Amerikaanse dollar	51,3	225,0	307,5	583,8	- 668,2	- 84,4
Canadese dollar	-	20,6	19,9	40,5	- 35,8	4,7
Australische dollar	2,1	18,5	9,0	29,6	- 30,7	- 1,1
Japanse yen	2,1	44,7	-	46,8	- 43,8	3,0
Britse pond	5,6	77,8	60,1	143,5	- 133,7	9,8
Zwitserse frank	2,9	35,4	-	38,3	-	38,3
Zweedse kroon	2,4	13,3	13,1	28,8	- 27,3	1,5
Overige valuta's ontwikkelde landen	0,3	10,4	-	10,7	-	10,7
Valuta's opkomende landen	5,3	167,5	40,4	213,2	-	213,2
Totaal	132,2	734,8	711,7	1.578,7	-	1.578,7

Het valutarisico op beleggingen in Amerikaanse dollars, Canadese dollars, Australische dollars, Japanse yens, Britse ponden en Zweedse kronen wordt afgedekt tegen de euro door middel van valutaswaps en valutatermijncontracten. Posities in andere valuta's van

ontwikkelde landen worden niet afgedekt. Posities in valuta's van een aantal opkomende landen worden in verband met de hoge correlatie met de Amerikaanse dollar afgedekt als ware het Amerikaanse dollars. Voor het overige worden posities in valuta's van opkomende landen niet afgedekt.

Commodityrisico

Commodityrisico is het risico dat de waarde van commoditybeleggingen verandert als gevolg van veranderingen in de marktprijzen van desbetreffende (onderliggende) grondstoffen. Het fonds belegt niet in commodities of commodityderivaten, zodat geen sprake is van commodityrisico.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen hun contractuele verplichtingen aan het pensioenfonds of de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert niet nakomen. Een specifiek risico van de beleggingsfondsen die in (vastgoed)aandelen en obligaties beleggen is het settlementrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen van transacties hun tegenprestatie niet leveren. Informatie over de kredietwaardigheid van de portefeuille op basis van credit ratings en over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastrentende waarden. Ongeveer 48% (2011: ongeveer 73%) van de totale portefeuille heeft de hoogste rating AAA. In de toelichting op de derivatenposities is informatie over de daarvoor verkregen zekerheden vermeld.

Verzekeringstechnisch risico

Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Door toepassing van de AG-prognosetafels 2012-2062 met correcties voor ervaringssterfte wordt rekening gehouden met een toekomstige verbetering van de levensverwachting. Dit neemt niet weg dat een grote mate van onzekerheid bestaat met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de levensverwachting.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen (voornamelijk de pensioenuitkeringen) te kunnen voldoen. Dit risico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig, omdat de pensioenuitkeringen voor een belangrijk deel kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten en bovendien verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels. Dit neemt niet weg dat ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot de contractuele verplichting tot bijstorting. Feitelijk is het liquiditeitsrisico geen onderdeel van het solvabiliteitsrisico, namelijk het risico dat het pensioenfonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen.

Concentratierisico

Concentratierisico kan optreden als een goede spreiding van beleggingen of pensioenverplichtingen ontbreekt. In het standaardmodel van DNB voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is het concentratierisico gelijkgesteld aan nihil. Het pensioenfonds voldoet aan deze veronderstelling van een voldoende gediversifieerde beleggingsportefeuille en een voldoende evenwichtige demografische opbouw van de populatie. In de toelichting op de balanspost vastrentende waarden zijn de posten die meer dan 5% uitmaken van de totale obligatieportefeuille vermeld. Franse, Amerikaanse en Britse staatsleningen maken gezamenlijk bijna 54% (2011: ongeveer 56%) uit van de totale portefeuille. De actiefpost derivaten heeft voor ongeveer 94% (2011: ongeveer 98%) betrekking op drie tegenpartijen. De totale marktwaarde van deze contracten komt overeen met ongeveer 26% (2011: ongeveer 23%) van de marktwaarde van de obligatieportefeuille. Voor de derivatenposities zijn voldoende zekerheden verkregen.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de activiteiten als gevolg van niet afdoende of falende processen, menselijk gedrag en systemen bij de uitvoeringsorganisaties of als gevolg van externe gebeurtenissen. Het pensioenfonds besteedt de operationele activiteiten uit aan Blue Sky Group B.V., zodat het operationele risico voornamelijk bestaat uit het risico dat de met deze organisatie gemaakte afspraken niet worden nagekomen. Blue Sky Group legt verantwoording af over de beheersing van de processen, waarbij jaarlijks een ISAE 3402-rapportage wordt overgelegd.

Naast de in de solvabiliteitstoets van DNB onderkende risico's wordt nog het indexeringsrisico onderscheiden.

Indexeringsrisico

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Het bestuur van het pensioenfonds stelt jaarlijks de indexering vast met inachtneming van de financiële positie van het pensioenfonds. Indexeringsrisico is het risico dat de indexeringsambitie niet wordt gerealiseerd als gevolg van tegenvallend rendement op de beleggingen, tegenvallende inflatie, daling van de markttrente en demografische ontwikkelingen.

TOELICHTING OP DE REKENING VAN BATEN EN LASTEN

(bedragen in miljoenen euro's)

Baten en lasten pensioenactiviteiten

11 Premies	2012	2011
Werkgeversdeel	66,9	52,4
Werknemersdeel	12,4	10,7
Totaal	79,3	63,1

De feitelijke premie is gebaseerd op een doorsneepremiebeleid. Afhankelijk van de vermogenspositie bij aanvang van het verslagjaar wordt premiekorting verleend of extra premie gevraagd.

Op grond van het herstelplan is een extra premie van EUR 6,0 miljoen (2011: EUR 0,3 miljoen) berekend. Het werkgeversdeel hierin bedraagt EUR 5,6 miljoen en het werknemersdeel bedraagt EUR 0,4 miljoen. Dit werknemersdeel is niet in rekening gebracht, maar beschikbaar gekomen vanuit de gepassiveerde toekomstige premiekorting deelnemers. Het in rekening gebrachte werknemersdeel van de premie 2012 bedraagt derhalve totaal EUR 12,0 miljoen.

De (zuivere) kostendeekkende premie en de gedempte kostendeekkende premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet bedragen respectievelijk EUR 89,4 miljoen (2011: EUR 67,9 miljoen) en EUR 75,4 miljoen (2011: EUR 62,7 miljoen).

De feitelijke premie wordt jaarlijks getoetst aan de (zuivere) kostendeekkende premie en de gedempte kostendeekkende premie.

De feitelijke premie is lager dan de kostendeekkende premie. Bij het vaststellen van de doorsneepremie is een rekenrente van 3,5% (2011: 3,8%) gehanteerd, terwijl de (zuivere) kostendeekkende premie wordt berekend op basis van de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo vorig verslagjaar. De afgeleide gemiddelde marktrente voor de kostendeekkende premie bedraagt 2,8% (2011: 3,5%). Daarnaast is in de feitelijke premie een herstellpremie van EUR 6,0 miljoen (2011: EUR 0,3 miljoen) begrepen.

Het verschil tussen de (zuivere) kostendeekkende premie en de gedempte kostendeekkende premie van EUR 14,0 miljoen (2011: EUR 5,2 miljoen) wordt veroorzaakt door het verschil in de gehanteerde rekenrente.

De (zuivere) kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie zijn als volgt samengesteld:

	Kosten- dekkende premie	Gedempte premie
2012		
Pensioenopbouw	49,3	41,4
Individuele salarisontwikkeling	18,6	15,0
Toegezegde indexering	-	-
Risicopremies overlijden en invaliditeit	4,2	4,0
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	3,4	3,3
Solvabiliteitsopslag	13,9	11,7
Totaal	89,4	75,4

2011		
Pensioenopbouw	39,6	36,5
Individuele salarisontwikkeling	10,3	9,1
Toegezegde indexering	-	-
Risicopremies overlijden en invaliditeit	3,9	3,8
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	3,3	3,3
Solvabiliteitsopslag	10,8	10,0
Totaal	67,9	62,7

12 Waardeoverdrachten

Hieronder is opgenomen het saldo van inkomende bedragen uit hoofde van overgenomen pensioenverplichtingen en uitgaande bedragen uit hoofde van overgedragen pensioenverplichtingen.

	2012	2011
Inkomende waardeoverdrachten	0,7	2,7
Uitgaande waardeoverdrachten	- 1,1	- 0,8
Saldo	- 0,4	1,9

13 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende nominale waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen. De pensioenopbouw wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur DNB primo verslagjaar. Ook is hieronder opgenomen de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen als gevolg van de individuele salarisontwikkeling.

	2012	2011
Pensioenopbouw actieve deelnemers	54,1	44,1
Individuele salarisontwikkeling actieve deelnemers	18,6	10,3
<hr/>		
Totaal pensioenopbouw en individuele salarisontwikkeling	72,7	54,4
Toekomstige pensioenuitvoeringskosten	0,7	0,5
<hr/>		
Totaal	73,4	54,9

14 Indexering

Onder indexering is opgenomen de toegekende indexering onder de middelloonregeling en het effect van de algemene salarisontwikkeling onder de eindloonregeling. Het effect van de individuele salarisontwikkeling is opgenomen onder pensioenopbouw.

Actieve deelnemers	0,1	0,2
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	0,5	-
<hr/>		
Totaal	0,6	0,2

De pensioenrechten van actieve deelnemers aan zowel de eindloonregeling (pensioenreglement 2008A) als de middelloonregeling (pensioenreglement 2008B) zijn per 1 januari 2013 niet verhoogd (1 januari 2012: eveneens niet verhoogd).

De ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten van actieve en gewezen deelnemers zijn per 1 januari 2013 niet verhoogd (1 januari 2012: eveneens niet verhoogd).

De in 2012 en 2011 verwerkte indexering van de pensioenrechten heeft betrekking op oude reglementen, WAO-hiaat en toekomstige pensioenopbouw arbeidsongeschikte deelnemers.

15 Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur DNB per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode.

	2012	2011
Totaal	24,5	16,4

De in het verslagjaar aan de voorziening pensioenverplichtingen toegevoegde rente is gebaseerd op een rekenrente van 1,5% (2011: 1,3%).

16 Wijziging rekenrente

De waarde van de pensioenverplichtingen verandert onder invloed van veranderingen in de rekenrente.

Totaal	- 174,0	- 247,4
---------------	----------------	----------------

Het effect van de door DNB voorgeschreven overgang op de UFR-methodiek ultimo 2012 bedraagt EUR 83,7 miljoen en is opgenomen onder wijziging actuariële grondslagen.

De afgeleide rekenrente is in 2012 gedaald van 2,8% (driemaandsgemiddelde marktrente) tot 2,6% (combinatie van driemaandsgemiddelde marktrente en ultimate forward rate) en is in 2011 gedaald van 3,5% (actuele marktrente) tot 2,8% (driemaandsgemiddelde marktrente).

17 Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De hieronder opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen en kosten van de verslagperiode.

Onttrekking pensioenuitkeringen	12,1	10,2
Onttrekking pensioenuitvoeringskosten	0,1	0,1
Totaal	12,2	10,3

18 Pensioenrechten waardeoverdrachten

Hieronder zijn opgenomen de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot inkomende waardeoverdrachten en de onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot uitgaande waardeoverdrachten.

	2012	2011
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	- 0,8	- 3,0
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	1,3	0,8
Saldo	0,5	- 2,2

19 Wijziging actuariële grondslagen

De actuariële grondslagen zijn de uitgangspunten en veronderstellingen waarop de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is gebaseerd. Onder wijziging actuariële grondslagen is het effect van aanpassing van de bestandsgrondslagen, economische grondslagen en kostengrondslagen op de voorziening opgenomen.

Overgang op AG-prognosetafel 2012-2062	- 7,8	-
Wijziging correctiefactoren	6,6	-
Levensverwachting	- 1,2	-
Rekenrente (overgang op ultimate forward rate)	83,7	-
Overige actuariële grondslagen	- 0,1	0,6
Totaal	82,4	0,6

In 2012 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Actuarieel Genootschap. Hierop worden correcties toegepast in verband met hogere overlevingskansen van de populatie van het pensioenfonds ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn in 2012 eveneens opnieuw vastgesteld.

Daarnaast is de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur gewijzigd. Voor looptijden tot en met 20 jaar is de driemaandsgemiddelde swapcurve gehandhaafd. Voor looptijden langer dan 20 jaar is de rentetermijnstructuur aangepast door de onderliggende éénjaarsforwardrente te extrapoleren naar een vast renteniveau, de UFR van 4,2%.

20 Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Onder overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen zijn opgenomen: actuariële resultaten en mutaties in de pensioenverplichtingen die niet onder een ander hoofd zijn opgenomen.

	2012	2011
Actuariële resultaten, per saldo	2,5	4,4
Overig	- 0,5	-
Totaal	2,0	4,4

21 Pensioenuitkeringen

Ouderdomspensioen	10,1	8,3
Partnerpensioen en wezenpensioen	0,6	0,6
Arbeidsongeschiktheidspensioen	1,1	1,1
Totaal	11,8	10,0

22 Pensioenuitvoeringskosten

Dit betreft de kosten met betrekking tot de uitvoering van de pensioenregeling. De kosten van vermogensbeheer zijn hierin niet begrepen. De kosten van bestuur en financieel beheer worden toegerekend aan pensioenuitvoering en vermogensbeheer.

Kosten pensioenuitvoering en bestuursondersteuning	3,1	3,1
Overige kosten	0,5	0,5
Totaal voor toerekening aan vermogensbeheer	3,6	3,6
Toegerekend aan vermogensbeheer	- 0,7	- 0,7
Totaal	2,9	2,9

23 Overige lasten pensioenactiviteiten

Rentetoevoeging toekomstige premiekorting deelnemers	0,1	0,1
Totaal	0,1	0,1

Baten en lasten beleggingsactiviteiten

24 Beleggingsopbrengsten

Onder beleggingsopbrengsten zijn opgenomen de op de verslagperiode betrekking hebbende:

- directe beleggingsopbrengsten (rente en door beleggingsfondsen uitgekeerd dividend);
- indirecte beleggingsopbrengsten (waardeveranderingen inclusief valutakoersverschillen);
- kosten van vermogensbeheer (exclusief kosten ten laste van beleggingsfondsen).

	Direct	Prijs- verandering	Valuta- verandering	Totaal
2012				
Vastgoed	1,9	17,3	- 0,5	18,7
Aandelen	-	116,0	- 9,8	106,2
Aandelenderivaten	-	- 14,9	-	- 14,9
Vastrentende waarden	0,1	93,3	- 1,5	91,9
Rentederivaten	15,6	45,2	-	60,8
<hr/>				
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	17,6	256,9	- 11,8	262,7
Valutaderivaten	1,3	-	5,2	6,5
<hr/>				
Totaal vóór kosten	18,9	256,9	- 6,6	269,2
Kosten van vermogensbeheer				- 2,6
<hr/>				
Totaal				266,6

2011				
Vastgoed	2,1	- 1,6	2,7	3,2
Aandelen	-	- 64,2	21,1	- 43,1
Aandelenderivaten	-	5,9	-	5,9
Vastrentende waarden	-	78,4	5,5	83,9
Rentederivaten	10,0	87,2	-	97,2
<hr/>				
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	12,1	105,7	29,3	147,1
Valutaderivaten	4,4	-	- 33,2	- 28,8
<hr/>				
Totaal vóór kosten	16,5	105,7	- 3,9	118,3
Kosten van vermogensbeheer				- 2,4
<hr/>				
Totaal				115,9

De kosten van vermogensbeheer kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2012	2011
Beheer beleggingen	1,0	0,8
Advies	0,8	0,8
Overig	0,1	0,1
<hr/>		
Totaal voor toerekening kosten bestuur en financieel beheer	1,9	1,7
Toegerekende kosten bestuur en financieel beheer	0,7	0,7
<hr/>		
Totaal	2,6	2,4

25 Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten

Resultaat deelnemingen	0,3	0,3
Opslag termijnbetaling	1,1	1,0
Overig	-	0,1
<hr/>		
Totaal overige baten	1,4	1,4
Rentelasten	-	-0,1
<hr/>		
Totaal	1,4	1,3

Actuariële analyse van het resultaat

Het resultaat kan als volgt worden geanalyseerd naar technische winst- en verliesbronnen:

Resultaat op beleggingen en verplichtingen	69,4	- 146,7
Resultaat op premies	2,8	5,1
Resultaat op waardeoverdrachten	0,1	-0,3
Resultaat op pensioenuitkeringen	0,3	0,2
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten	0,3	0,3
Wijziging actuariële grondslagen	82,4	0,6
Actuariële resultaten	2,5	4,4
Resultaat op indexering	-0,6	-0,2
Overige resultaten	-0,5	-
<hr/>		
Totaal	156,7	- 136,6

Resultaat op beleggingen en verplichtingen	2012	2011
Resultaat beleggingsactiviteiten exclusief vastrentende waarden en interest rate swaps	113,3	- 65,8
Resultaat vastrentende waarden	91,9	83,9
Resultaat interest rate swaps	62,8	99,1
<hr/>		
Totaal resultaat beleggingsactiviteiten	268,0	117,2
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	- 24,5	- 16,4
Rentetoevoeging toekomstige premiekorting deelnemers	- 0,1	- 0,1
Wijziging rekenrente voorziening pensioenverplichtingen	- 174,0	- 247,4
<hr/>		
Totaal	69,4	- 146,7

Het resultaat op beleggingen en verplichtingen is gelijk aan het resultaat beleggingsactiviteiten verminderd met de technisch benodigde interest. Het rendement op de totale beleggingsportefeuille over 2012 bedraagt 15,8% tegen 7,7% over 2011. De rentetoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen is in 2012 gebaseerd op een rekenrente van 1,5% (2011: 1,3%). Dit is de éénjaarsrente volgens de rentetermijnstructuur primo verslagjaar. De afgeleide rekenrente is in 2012 gedaald van 2,8% (driemaandsgemiddelde marktrente) tot 2,6% (combinatie driemaandsgemiddelde marktrente en ultimate forward rate) en in 2011 gedaald van 3,5% (actuele marktrente) tot 2,8% (driemaandsgemiddelde marktrente). Het effect van de overgang op de UFR-methodiek in 2012 van EUR 83,7 miljoen is opgenomen onder wijziging actuariële grondslagen.

Resultaat op premies

Premies	79,3	63,1
Beschikbaar voor administratiekosten	- 3,3	- 3,2
Beschikbaar voor excassokosten	- 0,5	- 0,4
<hr/>		
Beschikbaar voor pensioenopbouw en individuele salarisontwikkeling	75,5	59,5
<hr/>		
Pensioenopbouw actieve deelnemers	- 54,1	- 44,1
Individuele salarisontwikkeling actieve deelnemers	- 18,6	- 10,3
<hr/>		
Totaal	2,8	5,1

De premies worden aangewend voor onder meer de inkoop van pensioenrechten, kostendekking en versterking van het eigen vermogen. Er is geen specifiek voor de financiering van voorwaardelijke indexering bestemde premiecomponent overeengekomen. Het resultaat op premies wordt aangewend voor versterking van het eigen vermogen.

Resultaat op waardeoverdrachten	2012	2011
Inkomende waardeoverdrachten	0,7	2,7
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	- 0,8	- 3,0
Resultaat op inkomende waardeoverdrachten	- 0,1	- 0,3
Uitgaande waardeoverdrachten	- 1,1	- 0,8
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	1,3	0,8
Resultaat op uitgaande waardeoverdrachten	0,2	-
Totaal	0,1	- 0,3

Resultaat op pensioenuitkeringen		
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen	12,1	10,2
Werkelijke pensioenuitkeringen	- 11,8	- 10,0
Totaal	0,3	0,2

Resultaat op pensioenuitvoeringskosten		
Kostenopslag in premies jaar (administratiekosten en excassokosten)	3,8	3,6
Toevoeging voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	- 0,7	- 0,5
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	0,1	0,1
Totaal beschikbaar voor pensioenuitvoeringskosten	3,2	3,2
Werkelijke pensioenuitvoeringskosten	- 2,9	- 2,9
Totaal	0,3	0,3

Wijziging actuariële grondslagen		
Overgang op AG-prognosetafel 2012-2062	- 7,8	-
Wijziging correctiefactoren	6,6	-
Levensverwachting	- 1,2	-
Rekenrente (overgang op ultimate forward rate)	83,7	-
Overige actuariële grondslagen	- 0,1	0,6
Totaal	82,4	0,6

In 2012 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Actuarieel Genootschap. Hierop worden correcties toegepast in verband met hogere overlevingskansen van de populatie van het pensioenfonds ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn in 2012 eveneens opnieuw vastgesteld.

Daarnaast is de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur gewijzigd. Voor looptijden tot en met 20 jaar is de driemaandsgemiddelde swapcurve gehandhaafd. Voor looptijden langer dan 20 jaar is de rentetermijnstructuur aangepast door de onderliggende éénjaarsforwardrente te extrapoleren naar een vast renteniveau, de UFR van 4,2%.

Actuariële resultaten	2012	2011
Sterfte	0,4	1,1
Arbeidsongeschiktheid	2,6	2,7
Flexibele keuzemogelijkheden	- 0,5	0,5
Overig	-	0,1
Totaal	2,5	4,4

Op sterfte is een winst geboekt van EUR 0,4 miljoen (2011: winst EUR 1,1 miljoen), bestaande uit een winst op het kortlevenrisico van EUR 0,8 miljoen (2011: winst EUR 0,3 miljoen) en een verlies op het langlevensrisico van EUR 0,4 miljoen (2011: winst EUR 0,8 miljoen).

Het resultaat op arbeidsongeschiktheid bestaat voornamelijk uit het voordelige verschil tussen de gevraagde risicopremie en de benodigde toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen als gevolg van arbeidsongeschiktheid.

Op flexibele keuzemogelijkheden is een verlies geboekt van EUR 0,5 miljoen (2011: winst EUR 0,5 miljoen). De keuzemogelijkheden betreffen onder meer wijziging in de verhouding tussen ouderdomspensioen en partnerpensioen en pensioenvervroeging.

Resultaat op indexering

Beschikbaar uit premies	-	-
Indexering en algemene salarisontwikkeling	- 0,6	- 0,2
Totaal	- 0,6	- 0,2

De indexering van de pensioenrechten van actieve deelnemers en de indexering van de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten worden gefinancierd uit de reserves van het pensioenfonds. Zij vinden hun oorsprong in het overrendement (resultaat op beleggingen en verplichtingen).

Overige resultaten	2012	2011
Totaal	- 0,5	-

Overige informatie

Verbonden partijen

De aangesloten onderneming KLM N.V. (werkgever), de bestuursleden en de uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group B.V. worden aangemerkt als verbonden partijen.

Tussen het pensioenfonds en de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst inzake de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling gesloten. Een samenvatting van de uitvoeringsovereenkomst is opgenomen in de paragraaf Financiering en premie van de algemene toelichting op pagina 69.

Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan bestuursleden en heeft ook anderszins geen vorderingen op bestuursleden. Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de paragraaf Bezoldiging bestuurders hierna.

Het beheer van het pensioenfonds (pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en vermogensbeheer) is ondergebracht bij Blue Sky Group B.V. Het pensioenfonds bezit gezamenlijk met Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM en Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM alle aandelen in Blue Sky Group (elk eenderde deel). De dienstverlening aan de aandeelhouders maakt ongeveer 77% (2011: ongeveer 80%) uit van de totale omzet van Blue Sky Group. De overeenkomsten van dienstverlening zijn afgesloten op basis van marktconforme tarieven.

Medewerkers

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging van de leden van het bestuur (inclusief de onafhankelijke, externe voorzitter) bedraagt in totaal EUR 97 duizend (2011: EUR 123 duizend).

Honorarium accountant

De accountantskosten zoals bedoeld in artikel 382a Titel 9, Boek 2 BW bedragen (bedragen in duizenden euro's):

Controle van de jaarrekening en de jaarstaten DNB	56	42
Adviesopdrachten	5	12
Totaal	61	54

Belastingen

Het pensioenfonds is op grond van de aard van de activiteiten vrijgesteld van belastingheffing voor de vennootschapsbelasting.

Toezichthouder

Evenals voorgaande jaren is geen sprake van door DNB genomen corrigerende maatregelen ingevolge artikel 96 Pensioenwet, anders dan het vigerende langetermijnherstelplan.

Amstelveen, 24 mei 2013

Bestuur

OVERIGE GEGEVENS

BESTEMMING VAN HET RESULTAAT

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de wijze waarop het resultaat moet worden verdeeld. Het resultaat wordt jaarlijks geheel ten gunste dan wel ten laste van de reserves gebracht. Overeenkomstig de in de ABTN vastgelegde regeling wordt een deel van het resultaat toegevoegd of onttrokken aan bestemmingsreserves.

ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel te Amstelveen is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2012.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

In overeenstemming met de richtlijn 'Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen' heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- a heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- b heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een reservetekort.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132 wegens het reservetekort en artikel 137 in verband met inconsistentie tussen de gewerkte verwachtingen, de financiering en de realisatie van toeslagen.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel is naar mijn mening niet voldoende, vanwege het reservetekort.

Amstelveen, 24 mei 2013

drs. K. Kusters-van Meurs AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Bestuur van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2012 van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel te Amstelveen gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2012, de rekening van baten en lasten en het kasstroomoverzicht over 2012 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het inrichten van controle-werkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel per 31 december 2012 en van het resultaat en de kasstromen over 2012 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amstelveen, 24 mei 2013

KPMG Accountants N.V.
F.M. van den Wildenberg RA

“Ik ben klaar voor de volgende stap. Een goed moment om even stil te staan bij mijn pensioen.”

“Wie een goed pensioen wil opbouwen, moet een lange adem hebben.”

Bijlagen

DEELNEMERSBESTAND

Personen met aanspraak op nog niet ingegaan pensioen

	Deelnemers	Gewezen deelnemers
Aantal per einde vorig verslagjaar	9.265	2.658
Bij wegens		
(Her)indiensttreding	35	
Uitdiensttreding		102
Toekennen van een pensioen		
Afloop arbeidsongeschiktheidspensioen	1	
Revalidatie	3	
Overige oorzaken	8	2
Af wegens		
Invaliditeit	34	
Overlijden	5	3
Toekennen van een ouderdomspensioen	38	30
Uitdiensttreding	103	
Emigratie/afkoop/overdracht		34
Afloop arbeidsongeschiktheidspensioen		
Afloop wezenpensioen		
Revalidatie		
Herindiensttreding		
Overige oorzaken		8
Aantal per einde verslagjaar	9.132	2.687

Premies en koopsommen verslagjaar

• KLM	66,9	
• deelnemers	11,5	
Voorziening pensioenverplichtingen per einde verslagjaar	1.423,8	104,5
Pensioenuitkeringen	-	-

Pensioengerechtigden

Ouderdomspensioen	Nabestaanden- pensioen	Wezenpensioen	Arbeids- ongeschiktheids- pensioen	Totaal pensioen- gerechtigden
567	34	36	184	821
				0
				0
73	4	4	34	115
				0
				0
1			1	0
			7	2
				7
				0
				0
		4		0
			3	4
				3
				0
				0
639	38	36	207	920

173,6	11,3	0,4	8,8	194,1
-------	------	-----	-----	-------

9,7	0,5	0,1	1,0	11,3
-----	-----	-----	-----	------

ONTWIKKELINGEN 2003 – 2012

	2012	2011	2010	2009
Aantal deelnemers	9.132	9.265	8.643	8.716
• Mannen	1.591	1.620	1.506	1.516
• Vrouwen	7.541	7.645	7.137	7.200
Aantal gewezen deelnemers	2.687	2.658	2.629	2.621
• Mannen	248	229	220	217
• Vrouwen	2.439	2.429	2.409	2.404
Aantal pensioengerechtigden	920	821	741	679
Ouderdomspensioen	639	567	491	436
• Mannen	63	54	50	42
• Vrouwen	576	513	441	394
Nabestaandenpensioen	38	34	31	28
Wezenpensioen	36	36	33	26
Invaliditeitspensioen	207	184	186	189
• Mannen	16	15	14	17
• Vrouwen	191	169	172	172
(bedragen in EUR miljoenen)				
Premies	79	63	55	64
Pensioenuitkeringen	12	10	9	8
Voorziening pensioenverplichtingen	1.722	1.547	1.241	1.010
Beleggingen				
Vastgoed	148	132	131	94
Aandelen	836	735	742	610
Vastrentende waarden	787	712	606	608
Overig	217	86	17	- 1
Totaal	1.988	1.665	1.496	1.311
Totaalrendement	15,8%	7,7%	10,8%	17,9%
Dekkingsgraad				
Nominaal	116,0%	107,7%	120,6%	129,8%
Reëel	67,0%	64,3%	69,9%	71,5%

2008	2007	2006	2005	2004	2003
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

8.818	8.404	8.094	7.752	7.542	7.067
1.528	1.453	1.387	1.300	1.255	1.185
7.290	6.951	6.707	6.452	6.287	5.882

2.671	2.555	2.413	2.312	2.125	2.196
228	210	200	193	177	178
2.443	2.345	2.213	2.119	1.948	2.018

633	545	526	497	472	437
380	291	233	207	162	125
38	27	21	19	14	10
342	264	212	188	148	115
27	26	22	19	17	16
23	24	19	17	15	13
203	204	252	254	278	283
18	18	24	24	24	24
185	186	228	230	254	259

51	46	42	51	46	53
----	----	----	----	----	----

6	5	4	4	3	2
---	---	---	---	---	---

983	662	672	637	542	579
-----	-----	-----	-----	-----	-----

85	104	138	88	69	67
421	584	614	588	392	389
602	578	455	394	354	237
- 47	36	15	- 31	45	35

1.061	1.302	1.222	1.039	860	728
--------------	--------------	--------------	--------------	------------	------------

- 21,3%	3,4%	11,8%	15,9%	11,9%	17,9%
---------	------	-------	-------	-------	-------

108,0%	192,3%
73,0%	114,8%

BEGRIPPENLIJST

Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN)

Het bedrijfsplan van een pensioenfonds. Pensioenfondsen moeten op basis van de Pensioenwet (PW) een nota opstellen waarin o.a. wordt ingegaan op:

- interne beheersingssysteem;
- administratieve organisatie en interne controle;
- procedures en criteria voor aansluiting bij het fonds;
- aanspraken van deelnemers;
- risico's;
- financiële opzet
- beleggingsbeleid
- sturingsinstrumenten

Verder moeten in de ABTN worden opgenomen het financieel crisisplan, het integriteitplan en de verklaring inzake de beleggingsbeginselen.

Actuaris

Adviserend actuaris De adviserend actuaris adviseert over financiële en actuariële zaken die de financiële positie van het fonds beïnvloeden, zoals de hoogte van de premie en het verlenen van indexatie. De adviserend actuaris stelt hiervoor onder andere de pensioenvoorziening vast en bepaalt periodiek of de aanwezige middelen voldoende zijn tegenover de aangegane verplichtingen. Verder heeft de adviserend actuaris een actieve rol bij de inrichting en de uitvoering van de ALM-studie en adviseert de adviserend actuaris bij de vaststelling van het premie- en indexatiebeleid.

Certificerend actuaris De certificerend actuaris toetst jaarlijks de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen, de kostendekkende premie en de financiële situatie van het fonds. Hij geeft hiervoor een actuariële verklaring af en stelt een actuariële rapport op. De taken van de adviserende en certificerend actuaris zijn gescheiden.

Autoriteit Financiële Markten (AFM)

De AFM is toezichhouder op het gedrag van en de informatieverstrekking door alle partijen op de financiële markten in Nederland.

AG-prognosetafel

Periodiek publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) sterftetafels die zijn gebaseerd op waarnemingen van sterfte in de bevolking. Deze sterftetafels zijn nog niet geschikt voor gebruik door actuarissen: het verloop van de sterftes is nog te grillig en bepaalde belangrijke wetmatigheden zijn nog niet opgenomen. Om die sterftetafels geschikt te

maken voor actuariel gebruik worden ze aangepast door het Actuariel Genootschap. Deze aangepaste tafels krijgen de naam 'AG-prognosetafels'. Tot 2007 werden tafels gepubliceerd die geen toekomstige sterfteontwikkeling bevatten. Met ingang van 2007 wordt de waargenomen ontwikkeling (verbetering) in de sterftekansen als toekomstige sterfteontwikkeling in de sterftetafels meegenomen. Dit zijn de AG-prognosetafels. In 2007 werd de eerste AG-prognosetafel 2005-2050 gepubliceerd. In 2012 vond een tweede update plaats: de AG-prognosetafel 2012-2062.

ALM (Asset Liability Management)

Het afstemmen van het pensioenvermogen op verplichtingen. Het uitvoeren van een ALM-studie kan een pensioenfonds helpen bij het kiezen van de beleggingsmix, de wijze van financieren van de pensioenregelingen/of het financieren van toeslagen. Een ALM-studie kent de volgende aspecten:

- 1) het in kaart brengen van de financiële stromen;
- 2) de simulatie van toekomstige financiële posities;
- 3) de samenhang met de economische omgeving; en
- 4) de vergelijking van beleidsvarianten.

Beleggingsbeleid

Een pensioenfonds is verplicht om op prudente wijze te beleggen. Het beleggingsbeleid van een pensioenfonds is enerzijds gericht op het zoveel mogelijk uitsluiten van beleggingsrisico's en anderzijds op het behalen van een zo hoog mogelijk rendement. Bovendien moet de afstemming van beleggingen op de verplichtingen juist zijn: het pensioenfonds moet op het juiste moment aan haar verplichtingen kunnen voldoen. Om optimaal aan deze uitgangspunten te voldoen is een juiste samenstelling van de beleggingsmix noodzakelijk, die met behulp van een ALM-studie kan worden vastgesteld.

Beleggingsportefeuille

Het geheel van beleggingen van bijvoorbeeld een particuliere of professionele belegger.

Beleggingsrisico's

Risico's verbonden aan het beleggen; de verwachte rendementen kunnen in werkelijkheid hoger of lager uitvallen ('Rendementen uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst').

Benchmark(index)

Een objectieve maatstaf voor zowel de samenstelling als de performance van het belegde vermogen. Een benchmarkindex is een mandje van – bijvoorbeeld – een aantal aandelen. In beginsel bepaalt de totale waarde van alle uitstaande aandelen de waarde van een index; fluctuaties in de waarde van de index worden derhalve veroorzaakt door koersfluctua-

ties van de in de index opgenomen aandelen. Een bekend voorbeeld van een index die als benchmark wordt gebruikt is de AEX-index.

Bijdragegrondslag

13,96 x het maandsalaris van de deelnemer inclusief de eventuele leeftijdstoelage, zoals vastgesteld per 1 januari van het betreffende jaar, uitgaande van een volle productie, verminderd met de franchise.

Dekkingsgraad

De verhouding tussen het aanwezige vermogen en de contante waarde van de op dat moment geldende reglementaire pensioenaanspraken. Het aanwezige vermogen is gelijk aan de waarde van de beleggingen en de liquide middelen, vermeerderd met het saldo van de vorderingen en de schulden. De nominale dekkingsgraad is de dekkingsgraad zonder rekening te houden met de (voorwaardelijke) toekomstige indexatie. De reële dekkingsgraad is de dekkingsgraad waarbij de (voorwaardelijk) toekomstige indexatie wel is meegenomen.

Dekkingstekort

Situatie dat de middelen van het pensioenfonds niet langer toereikend zijn om te voldoen aan het minimaal vereist vermogen.

De Nederlandsche Bank (DNB)

Bestuursorgaan dat toezicht houdt op de financiële soliditeit en stabiliteit van financiële instellingen zoals banken, pensioenfondsen en verzekeraars. Dit wordt ook wel prudentieel toezicht genoemd. Het gedragstoezicht wordt uitgevoerd door de Autoriteit Financiële Markten (zie AFM). Het toezicht op pensioenfondsen is geregeld in de Pensioenwet. Tevens zijn bepalingen betreffende het toezicht terug te vinden in de Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000 en de Wet verplichte beroepspensioenregeling. De Nederlandsche Bank houdt ook toezicht op pensioenregelingen die door een werkgever rechtstreeks bij een verzekeraar worden ondergebracht.

Derivaten

Afgeleide financiële instrumenten, dat wil zeggen financiële contracten, waarvan de waarde wordt afgeleid van een onderliggende waarde (bijv. een aandeel), een referentieprijis of een index (bijv. de AEX-index). De bekendste vormen van derivaten zijn opties, futures contracten en forward contracten.

Duration

Hiermee wordt de koersgevoeligheid van een bepaalde vastrentende waarde voor veranderingen in de rentestand aangegeven. Een (modified) duration van 5 jaar voor vastrentende waarden geeft aan dat bij een stijging (c.q. daling) van de

rentestand met 1%-punt, de koers van de vastrentende waarden met 5%-punten daalt (c.q. stijgt).

Eindloonregeling

Pensioenregeling waarin de hoogte van het pensioen afhangt van het laatst verdiende salaris en het aantal deelnemingsjaren van de deelnemer. Bij een gemitigeerde eindloonregeling tellen bepaalde salarisverhogingen in een voorgeschreven periode voor pensionering niet of niet meer volledig mee voor de berekening van het pensioen

Emerging markets

Vrij vertaald: opkomende markten. Hiermee worden financiële markten aangeduid van ontwikkelingslanden. Deze markten worden vaak gekarakteriseerd door de snelle maar ook onstabiele economische groei. Een belegging in een emerging market wordt vaak gezien als risicovol vanwege (potentiële) politieke problemen en economische instabiliteit. Het risico, maar ook het verwacht rendement van een dergelijke belegging is daarom hoger dan van een belegging in ontwikkelde landen.

Emerging markets debt (EMD)

Obligaties uitgegeven door bedrijven of overheden in opkomende markten. Het verwachte rendement op en het risico van dergelijke leningen is hoger dan op credits en staatsleningen.

Financieel toetsingskader (FTK)

Benaming van het toezichtregime dat per 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. Dit toezichtregime is verankerd in de Pensioenwet. De bepalingen van het financiële toetsingskader zijn opgenomen in het Besluit Financieel Toetsingskader.

Gedragscode

Document waarin regels en richtlijnen worden gegeven ter voorkoming van belangenconflicten tussen het zakelijk belang en de privébelangen van betrokkenen en van misbruik van vertrouwelijke informatie. Pensioenfondsen dienen – rekeninghoudend met het bepaalde in de Pensioenwet en de daarop gebaseerde wetgeving – een gedragscode voor de bestuursleden en medewerkers van het fonds op te stellen en toe te zien op de naleving. De gedragscode moet als zogenoemd fondsdocument aan De Nederlandsche Bank worden overlegd.

Gewezen deelnemer

In de meest eenvoudige definitie is een gewezen deelnemer een persoon voor wie niet langer gelden worden bijeengebracht in een pensioenfonds. De Pensioenwet geeft de volgende definitie: de werknemer of de gewezen werknemer door wie op grond van een pensioenovereenkomst geen pensioen meer wordt

verworven en die bij beëindiging van de deelneming een pensioenaanspraak heeft behouden jegens een pensioen uitvoerder.

Herstelplan

Plan van aanpak gericht op het herstel van het dekkingstekort of het reservetekort bij een pensioenfonds. Binnen twee maanden na het ontstaan van de situatie van onderdekking dient het bestuur van het pensioenfonds een herstelplan bij De Nederlandsche Bank te hebben ingediend. Het herstelplan dient zodanige maatregelen te omvatten, dat de situatie van onderdekking binnen drie jaar geëindigd is. Dit heet korte termijnherstelplan. In geval van een reservetekort moet een pensioenfonds binnen drie maanden na het ontstaan hiervan een herstelplan bij De Nederlandsche Bank indienen, indien de actuariële- en bedrijfstechnische nota van het pensioenfonds niet voorziet in toereikende maatregelen bij een reservetekort. De termijn die in het herstelplan maximaal mag worden aangehouden voor herstel van het reservetekort bedraagt op grond van de wet 15 jaar. Dit wordt een langetermijnherstelplan genoemd.

Indexering (toeslagverlening)

Verhoging van het opgebouwde en ingegane pensioen op basis van de stijging van de lonen of prijzen in de voorafgaande periode. Deze verhoging is meestal voorwaardelijk (afhankelijk van de financiële middelen en besluit van het bestuur hiertoe).

Intern toezicht

Het kritisch beoordelen van het functioneren van het (bestuur van het) pensioenfonds door onafhankelijke deskundigen. Het gaat daarbij vooral om het beoordelen van beleids- en bestuursprocedures en -processen, om de checks and balances, om de wijze waarop de uitvoering van de regeling wordt bestuurd en aangestuurd en om de wijze waarop wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn voor (de dekkinggraad van) het pensioenfonds. De verplichting tot het hebben van een intern toezicht maakt deel uit van de principes voor goed pensioenfondsbestuur. Het doel van het intern toezicht is het beter functioneren van het pensioenfonds- (bestuur).

Langlevensrisico

Het gegeven dat een verzekerde persoon langer kan leven dan op basis van de gehanteerde sterftekansen wordt verwacht. Dit risico is van belang voor o.a. het ouderdomspensioen.

Middelloonregeling

Pensioenregeling waarin de hoogte van het pensioen is gebaseerd op het aantal deelnemersjaren en het salaris dat de deelnemer gemiddeld tijdens de carrière heeft verdiend.

Nominale rente	Rente zonder rekening te houden met inflatie.
Ouderdomspensioen	Pensioen, bestemd voor de levenslange financiële verzorging van de gerechtigde, nadat deze de in de pensioenregeling omschreven pensioenleeftijd heeft bereikt.
Overbruggingspensioen	Het overbruggingspensioen is een tijdelijk ouderdomspensioen dat dient om het inkomensverschil in de periode tussen (vervroegde) pensioeningang en de AOW-gerechtigde leeftijd te overbruggen. Dit kan bestaan uit enerzijds een extra uitkering die de AOW-uitkering vervangt, en anderzijds een (gebruteerde) compensatie voor nog te betalen premies volksverzekeringen.
Partnerpensioen- grondslag	12 x het maandsalaris van de deelnemer inclusief de eventuele leeftijdstoelage, zoals vastgesteld per 1 januari van ieder jaar, uitgaande van een volle productie, verhoogd met 16,33% in verband met de eindejaarsuitkering, de winstafhankelijke uitkering en de vakantietoelage, verminderd met de franchise per 1 januari van dat jaar. Voor deelnemers met een winstafhankelijke uitkering, wordt het percentage van 16,33% naar beneden bijgesteld indien het historische voortschrijdende gemiddelde van de winstafhankelijke uitkeringen onder de 4% zakt. Deze bijstelling is gelijk aan het verschil tussen 4% en het in de vorige volzin bedoelde voortschrijdend gemiddelde.
Pensioengrondslag	Het gedeelte van het loon, dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw van een deelnemer.
Performance	De performance van (een deel van) het vermogen is het totale rendement op marktwaarde. Deze performance wordt in de regel vergeleken met de performance van de benchmark (index). Door middel van een zogenoemde performance attributie analyse wordt het verschil tussen deze beiden op een kwantitatieve wijze verklaard.
Private equity	Beleggen in private equity betreft het beleggen in aandelen van niet-beursgenoteerde ondernemingen. Een private equity investering varieert van het participeren in jonge bedrijven die nog niet volgroeid zijn om via de beurs te worden verhandeld tot het financieren van de overname van gevestigde bedrijven.
Rating	De rating van een belegging of een onderneming geeft een beoordeling weer van het kredietrisico van een bepaalde belegging. De rating wordt vastgesteld door gespecialiseerde bureaus die, afhankelijk van de kredietwaardigheid van een

onderneming, een AAA, AA, A, BBB etc. geven. Vastrentende waarden kunnen als hoogste rating AAA krijgen. De investeringsgrens wordt vaak gelegd bij een minimale rating van BBB.

Rentetermijnstructuur (RTS)

Een rentecurve of rentetermijnstructuur (RTS) is een set van (zero) rentes voor iedere looptijd. In de regel zal voor iedere looptijd een andere rente gelden. Voor de waardering van pensioenverplichtingen wordt door DNB een RTS vastgesteld. Voor de vaststelling van de door DNB gepubliceerde RTS wordt de hoogte van geldende zero rentes bepaald door te rekenen met een voorgeschreven UFR Methodiek.

Swaprente

Financiële instellingen lenen onderling geld van elkaar. Indien zij een voldoende rating hebben, minimaal A, dan geeft hun onderling ruilgedrag van rentecontracten en andere renteverplichtingen de koers van de werkelijke rente.

Swapcurve

Bij iedere looptijd geeft de swapcurve de swaprente aan van dat moment.

Ultimate forward rate (UFR)

Een schatting van de risicovrije rentes op (zeer) lange termijn, vanuit de gedachte dat deze lastig uit financiële markten zijn af te leiden. De DNB heeft voornamelijk als convergentieniveau van de UFR de norm van 4,2% gekozen welke is vastgesteld door de Europese commissie.

Uniform pensioenoverzicht (UPO)

Een pensioenoverzicht waarin de uitkeringen bij pensionering, overlijden en arbeidsongeschiktheid eenduidig worden gepresenteerd. De bedoeling is dat alle pensioenuitvoerders eenzelfde format, zoals opgesteld door de pensioenkoepels, hanteren waardoor de pensioenoverzichten eenvoudig naast elkaar te leggen zijn en de (gewezen) deelnemers de bedragen uit de verschillende pensioenoverzichten bij elkaar kunnen optellen en zo een duidelijk beeld van de financiële situatie bij pensionering krijgen. Vanaf 1 januari 2008 is het hanteren van een UPO voor alle pensioenuitvoerders verplicht.

Valutarisico

Koersrisico dat een belegger loopt door te beleggen in (effecten die noteren in) vreemde valuta.

Vastrentende waarden

Verzamelnaam voor beleggingen waarop in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt. Voorbeelden van vastrentende waarden zijn obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen. Deze beleggingen worden ook wel als risicomijdend aangeduid.

COLOFON

Uitgegeven door Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel

Coördinatie & tekst Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Fotografie Don Wijns, Amsterdam e.a.

Ontwerp Frissewind_visuele communicatie, Amsterdam

Realisatie C&F Report Amsterdam B.V.

Druk Drukkerij Aeroprint, Ouderkerk aan de Amstel

Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel
Postbus 123 | 1180 AC Amstelveen
Prof. E.M. Meijerslaan 1 | 1183 AV Amstelveen
E pensioenservice@klmcabinefonds.nl
T 020 426 62 30
www.klmcabinefonds.nl

De uitvoering van de KLM-pensioenregelingen is ondergebracht bij Blue Sky Group

**SOJIS
VAEBSLAG
JAVAP**